

STUDERA, STUDERA, *STUDERA!*

MARXISTISK TEORI FÖR POLITISK KAMP

INNEHÅLL:

<i>Rosa Luxemburg</i>	
Sociala reformer eller revolution?.....	4
<i>Anton Pannekoek</i>	
Olika riktningar inom arbetarrörelsen.....	76

2A

Arbetarbildning

Rosa Luxemburg

Sociala reformer eller revolution? 1899

Förord

Titeln på föreliggande skrift kan vid första påseendet verka överraskande. Sociala reformer eller revolution?[1] Kan socialdemokratien verkligen vara mot sociala reformer? Eller kan socialdemokratien ställa den sociala revolutionen, den omvälvning av den bestående ordningen, som utgör dess slutmål, i motsats till de sociala reformerna? Nej, ingalunda. För socialdemokratien utgör tvärtom den ständiga, praktiska kampen för sociala reformer, vilka på grundval av den rådande ordningen skall förbättra läget för det arbetande folket, liksom kampen för demokratiska institutioner, det enda sättet att leda proletariatets klasskamp och arbeta sig fram mot slutmålet, övertagandet av den politiska makten och upphävandet av lönesystemet. Mellan sociala reformer och social revolution råder för socialdemokratien ett oupplösligt samband, i det att kampen för sociala reformer är dess medel, den sociala omvälvningen däremot dess mål.

Ett motsatsförhållande mellan dessa båda moment i arbetarrörelsen finner vi först i Ed. Bernsteins teori, som återfinns i hans artiklar: "Socialismens problem" i "Die Neue Zeit" åren 1897-98, och särskilt i hans bok: "Socialismens förutsättningar". Hela denna teori går i praktiken ut på det enda rådet att avstå från socialdemokratins slutmål, den sociala omvälvningen, och att göra de sociala reformerna till klasskampens mål i stället för dess medel. Bernstein har själv formulerat sina åsikter skarpast och mest träffande, då han skrev: "Slutmålet, vad det än månne vara,

betyder ingenting för mig. Rörelsen betyder allt."

Men det socialistiska slutmålet är den enda avgörande princip, som särskiljer den socialdemokratiska rörelsen från borgerlig demokrati och borgerlig radikalism, den enda princip, som förvandlar hela arbetarrörelsen från att vara ett lamt försök att lappa ihop den kapitalistiska samhällsordningen till att bli en klasskamp mot denna ordning, med avsikten att avskaffa den. Därför är frågan "Sociala reformer eller revolution?" i Bernsteins formulering också en fråga om vara eller icke-vara för socialdemokratien. Varje partimedlem måste ha klart för sig, att det vid uppgörelsen med Bernstein och hans anhängare inte rör sig om olika kampmetoder, inte om olika slag av taktik, utan om hela den socialdemokratiska rörelsens existens.

[Detta kan förefalla överdrivet, om man blott flyktigt betraktar Bernsteins teori. Talar kanske inte Bernstein ständigt och jämt om socialdemokratien och dess mål, upprepar han inte ofta och eftertryckligt, att han också strävar efter det socialistiska slutmålet, men i en annan form, betonar han inte kraftigt, att han nästan helt accepterar socialdemokratins nuvarande metoder? Jovisst, allt detta är sant. Men det är också sant, att varje ny riktning i teoriernas och politikens utvecklingshistoria i begynnelsestadiet anpassar sig till den ursprungliga riktningen, även om den till sin kärna är diametralt motsatt denna. Den nya riktningen antar de former, som redan finns, och talar det språk, som talades förut. Med tiden växer så den nya kärnan fram ur det gamla skalet, och den nya riktningen finner egna former och ett eget språk.

Man underskattar den vetenskapliga socialismens makt, om man väntar sig, att oppositionella element från begynnelsen klart och med behård konsekvens skall ge uttryck åt sitt inre väsen och sålunda öppet och burdust förneka socialdemokratins teoretiska grundvalar. Den som i våra dagar vill gå till kamp mot Marx' lära, denna vårt sekels väldigaste tankeprodukt, och ändå räknas som socialist, han måste börja med en omedveten hyllning till denna lära, i det han först och främst själv bekänner sig till den och just inom marxismen söker argument för dess bekämpande. Dessa manipulationer kallar han sedan för en vida-reutveckling av läran. Därför får man inte låta sig förvirras av de yttre formerna, utan man måste skala fram den dolda kärnan i Bernsteins teori, och just för de breda lagren industriproletärer inom vårt parti är detta ytterst nödvändigt.

FÖRSTA DELEN

Man kan inte förolämpa eller skymfa arbetarkåren på något grövre sätt än genom att påstå, att teoretiska meningsutbyten endast är något för "akademiker". Redan Lassalle sade detta: Först när vetenskapen och arbetarna, dessa motpoler i samhället, en gång förenas, kan de kväva alla kulturhinder i sitt järngrepp. Den moderna arbetarrörelsens hela makt vilar på den teoretiska kunskapen.][2]

I det givna fallet är emellertid dessa kunskaper av dubbel vikt för arbetarna, emedan det här handlar just om dem och deras inflytande inom rörelsen, emedan det är de, som får klä skott i detta fall. Den på Bernsteins teori vilande opportunistiska partifalangen är ingenting annat än ett omedvetet försök att säkra makten åt de småborgerliga elementen inom partiet och omdana partipraxis och partimål efter deras sinne. Frågan om sociala reformer och revolution, om slutmål och rörelse, är, sedd från andra sidan, frågan om arbetarrörelsens småborgerliga eller proletära karaktär.

[Därför ligger det just i de proletära partimedlemmarnas intresse att befatta sig synnerligen livligt och ingående med opportunisten. Så länge teoretiska kunskaper blott är ett privilegium för en handfull "akademiker" inom partiet, finns det alltid risk för att det skall råka på avvägar. Först när den stora massan arbetare själva har tagit den vetenskapliga socialismens skarpa, tillförlitliga vapen i sin hand, kommer alla småborgerliga och opportunistiska tendenser att rinna ut i sanden. Då står rörelsen också på fast och säker mark. "Det är mängden som gör det".]

Berlin den 18 april 1899 Rosa Luxemburg.

1. Den opportunistiska metoden

Om det är sant, att teorier är spegelbilder i människohjärnan av den synliga världens fenomen, då måste man beträffande Eduard Bernsteins teori tillfoga, att spegelbilderna är upp- och nervända. Teorin om att socialismen skall införas genom sociala reformer - efter det att den tyska socialpolitiken slutgiltigt avsomnat; teorin om fackföreningskontroll över produktionsprocessen - efter de engelska maskinarbetarnas nederlag; teorin om socialdemokratisk majoritet i parlamentet - efter författningssrevisionen i Sachsen och attentaten mot den allmänna rösträtten till riksdagen! Men tyngdpunkten i Bernsteins framställning ligger enligt vår åsikt inte i hans idéer om socialdemokratins praktiska uppgifter, utan i hans påståenden om den objektiva utvecklingsprocessen i det kapitalistiska samhället. Den förstnämnda åsikten är emellertid intimt förbunden med den senare.

Enligt Bernstein blir det allt mera osannolikt att kapitalismen kommer att bryta samman, eftersom å ena sidan det kapitalistiska systemet utvecklar sig i riktning mot en allt större anpassningsförmåga, under det att å andra sidan produktionen blir allt mera differentierad.

Enligt Bernsteins åsikt bevisas kapitalismens anpassningsförmåga av följande tre fenomen: för det första har de allmänna kriserna försvunnit tack vare utvecklingen inom kreditsystem, företagarorganisationer, kommunikationer och nyhetsförmedling; för det andra är medelklassen motståndskraftigare, eftersom produktionsgrenarna kontinuerligt differentieras, och eftersom breda skikt av proletariatet kommit upp till medelklassnivå; för det tredje har proletariatets ekonomiska och politiska situation förbättrats genom fackföreningarnas kamp.

Detta resulterar beträffande socialdemokratins praktiska kamp i följande direktiv: partiet skall inte inrikta sig på ett övertagande av den politiska statsmakten, utan på att förbättra arbetarklassens situation och på att genomföra socialismen genom en gradvis utvidgad kontroll över samhället, varvid fackföreningsprincipen bör förverkligas steg för steg. Socialismen skall alltså inte genomföras under ett socialt och politiskt kristillstånd.

Bernstein själv ser intet nytt i sin framställning, utan anser, att den

stämmer överens både med vissa yttranden av Marx och Engels och med socialdemokratins allmänna inriktning. Enligt vår åsikt kan man emellertid knappast förneka, att Bernsteins uppfattning står i principiell motsättning till den vetenskapliga socialismens tankegångar.

Om man kunde sammanfatta hela Bernsteins revision i tesen, att den kapitalistiska utvecklingen sker mycket långsammare, än man hittills brukat tro, så skulle detta i praktiken endast betyda, att proletarietets politiska maktövertagande skulle uppskjutas, och härur kunde man på sin höjd dra den slutsatsen, att striden skulle kunna utkämpas i något lugnare tempo.

Det kan man emellertid inte. Vad Bernstein har ifrågasatt, är inte utvecklingstempot, utan själva utvecklingsprocessen i det kapitalistiska samhället och härmed övergången till en socialistisk samhällsordning.

Då den socialistiska teorin hittills har antagit, att ett allmänt, förödande kristillstånd skulle utgöra utgångspunkten för en socialistisk omvälvning, måste man enligt vår åsikt särskilja två ting: den häri inneslutna grundtanken och dess yttre form.

Tanken är den, att den kapitalistiska samhällsordningen av sig själv, i kraft av sina inneboende motsättningar skulle skapa den punkt, där den spårar ur och helt enkelt blir omöjlig. Man hade helt visst goda skäl att tänka sig denna punkt som en allmän, förödande handelskris, men detta är icke desto mindre oviktigt och oväsentligt för grundtanken själv.

Socialismens vetenskapliga grundvalar stöder sig ju som bekant på tre resultat av den kapitalistiska utvecklingen: för det första den kapitalistiska ekonomins växande anarki, vilken oundvikligen leder till dess undergång; för det andra produktionsprocessens fortskridande socialisering, som skapar positiva utgångspunkter för den framtida sociala ordningen, och för det tredje proletarietets ökande organisering och klassmedvetande, vilka utgör den aktiva faktorn i den förestående omvälvningen.

Det är den första av den vetenskapliga socialismens ovannämnda hörnpelare, som Bernstein undanröjer. Han påstår nämligen, att den kapitalistiska utvecklingen icke går mot en allmän ekonomisk krasch.

Härmed förkastar han emellertid inte endast en viss form för kapitalismens undergång, utan själva undergången. Han säger uttryckligen:

Man skulle nu kunna invända, att man, då man talar om det nuvarande samhällets sammanbrott, avser mera än en total och förstärkt affärskris, nämligen det kapitalistiska systemets fullständiga sammanbrott

till följd av dess inre motsättningar.”

Och sedan svarar han:

Ett tillnärmelsevis samtidigt totalt sammanbrott inom det nuvarande produktionssystemet blir allt mindre sannolikt allteftersom samhällsutvecklingen fortskrider. Ty genom denna utveckling stegras industrins anpassningsförmåga och samtidigt dess differentiering.”[3]

Men då uppstår det stora problemet: Varför och hur skall vi då överhuvudtaget nå fram till målet för våra strävanden? Från den vetenskapliga socialismens ståndpunkt bevisas den socialistiska omvälvningens historiska nödvändighet framför allt av den växande anarkin i det kapitalistiska systemet, och det är denna anarki som tvingar kapitalismen in i en återvändsgränd. Om man däremot accepterar Bernsteins åsikt, att den kapitalistiska utvecklingen inte går mot sin egen undergång, så upphör också socialismen att vara objektivt nödvändig. Av dess vetenskapliga fundament kvarstår då blott de två andra resultaten av den kapitalistiska samhällsordningen: den socialiserade produktionsprocessen och proletarietets klassmedvetande. Detta har också Bernstein klart för sig, då han säger:

Den socialistiska tankevärlden förlorar (genom avskaffandet av sammanbrottsteorin) alls intet av sin förmåga att övertyga. Ty vad är vid närmare betraktande alla de här uppräknade faktorerna, som bidrar till att avskaffa eller modifiera de gamla kriserna? Inget annat än förutsättningar för, och delvis till och med ansatser till en socialisering av produktion och varuutbyte.”[4]

Det behövs emellertid endast en kort diskussion för att avslöja även detta som en felaktig slutsats. Vad betyder de fenomen, som Bernstein kallar för kapitalistiska anpassningsmedel: kartell, kredit, perfekta kommunikationsmedel, arbetarklassens förhöjda nivå etc.? Uppenbarligen ligger deras betydelse däri, att de undanröjer eller åtminstone mildrar den kapitalistiska ekonomins inre motsättningar och hindrar dem från att utvecklas och tillspetsas. Sålunda innebär krisernas avskaffande ett upphävande av motsättningen mellan produktion och varuutbyte på kapitalistisk basis; sålunda innebär arbetarklassens förhöjda nivå och dess övergång till medelklassnivå ett avtrubbande av motsättningen mellan kapital och arbete. Då kartell, kreditväsen, fackföreningar etc. sålunda upphäver kapitalismens motsättningar och alltså räddar det kapitalistiska systemet från undergång och konserverar kapitalismen -

det är ju därför Bernstein kallar dem "anpassningsmedel" - hur kan de då samtidigt utgöra "förutsättningar för och delvis till och med ansatser till" socialism? Uppenbarligen endast i den mån de starkare betonar produktionens sociala karaktär. Men i samma utsträckning som de bevarar produktionen i dess kapitalistiska form, åstadkommer de också, att denna socialiserade produktions övergång till sin socialistiska form blir överflödigt. Därför är de inte historiskt, utan endast begreppsmässigt ansatser och förutsättningar för den socialistiska samhällsordningen, d.v.s. fenomen, om vilka vi på grundval av våra föreställningar om socialismen vet, att de är besläktade med socialismen. I själva verket åstadkommer de emellertid, att den socialistiska omvälvningen icke blott blir fördröjd, utan rentav överflödigt. Av socialismens teoretiska fundament återstår då blott proletarietets klassmedvetande. Men klassmedvetandet är i det givna fallet inte helt enkelt en inre spegelbild av kapitalismens alltmer tillspetsade motsättningar och av dess förestående undergång - denna förhindras ju genom anpassningsmedlen - utan det är endast ett ideal, vars förmåga att övertyga beror av dess egen förmodade fullkomlighet.

Kort sagt erhåller vi på detta sätt en "rent insiktsmässig" motivering för socialismens program, vilket enklare uttryckt är detsamma som en idealistisk motivering, medan den objektiva nödvändigheten, alltså: socialismen motiverad av samhällets materiella utvecklingshistoria, faller bort. Revisionismens teori står inför ett antingen - eller. Antingen resulterar den socialistiska omdaningen liksom förut ur inre motsättningar hos den kapitalistiska samhällsordningen, och då utvecklas motsättningarna samtidigt med denna samhällsordning, och det oundvikliga resultatet härav blir ett sammanbrott i någon form vid någon tidpunkt. I detta fall är emellertid "anpassningsmedlen" ineffektiva, och sammanbrottsteorin håller. Eller också kan "anpassningsmedlen" verkligen förebygga det kapitalistiska systemets sammanbrott, möjliggöra kapitalismens existens och alltså upphäva dess inre motsättningar, men då upphör socialismen att vara en historisk nödvändighet. I detta fall kan socialismen vara vad som helst annat, men aldrig ett resultat av samhällets materiella utveckling. Detta dilemma leder till ett annat dilemma: antingen har revisionismen rätt beträffande kapitalismens utveckling, och då förvandlas den socialistiska samhällsordningen till en utopi, eller också är inte socialismen en utopi, men då håller inte heller teorin om "anpassningsmedlen". That is the question, det är frågan.

2. Kapitalismens anpassning

De enligt Bernstein viktigaste medlen för den kapitalistiska ekonomins anpassning är kreditväsendet, de förbättrade kommunikationsmedlen och företagarorganisationerna.

För att börja med krediten, så har den ett flertal funktioner i kapitalismens ekonomiska system. Viktigast är som bekant dess förmåga att öka produktionens möjligheter till expansion och förmedla respektive underlätta varuutbyte. Där kapitalismen i sin tendens till gränslös utvidgning når fram till privategendomens gränser, till privatkapitalets begränsade omfång, finns krediten till hands som det kapitalistiska medlet att övervinna dessa gränser. Den smälter samman många privatkapital till ett enda - aktiebolag - och ger en kapitalist rätt att förfoga över andras kapital - industriell kredit. I form av handelskredit påskyndar den å andra sidan varuutbytet, därmed kapitalets återflöde till produktionen, och därmed hela produktionsprocessens cirkulation. Det är lätt att förbise den verkan, som dessa kreditens båda viktigaste funktioner har på krisbildningen. Om krisen verkligen, som man antagit, uppstår ur motsättningen mellan å ena sidan produktionens expansionsförmåga och expansionstendens och å andra sidan den begränsade konsumtionsförmågan, så är kreditsystemet enligt ovanstående just det rätta sättet att så ofta som möjligt tillspetsa denna motsättning. Kreditsystemet höjer framför allt produktionens expansionsförmåga till enorma dimensioner och utgör den inre kraft, som ständigt driver produktionen ut över marknadens gränser. Men kreditsystemet är ett tveeggat vapen. Som faktor i produktionsprocessen bidrar det till att framkalla överproduktion, men under en kris slår det de sålunda framdrivna producerande krafterna till marken i sin egenskap av varuutbytesförmedlare. Vid de första tecknen på stockning krymper krediten samman, lämnar varuutbytet i sticket, där varuutbyte verkligen vore av nöden, visar sig vara ineffektivt och meningslöst, där det ännu finns att tillgå, och krymper sålunda vid kristillfällena konsumtionen till ett minimum.

Förutom dessa båda viktigaste resultat har kreditsystemet ett flertal andra verkningar vid en krisbildning. Åt den enskilde kapitalisten ger det inte endast den tekniska rätten att förfoga över andras kapital, utan sporrar honom även att använda andras egendom på ett djärvt och hänsynslöst sätt i våghalsiga spekulationer.

Kreditsystemet såsom ett opålitligt medel för varuutbyte spetsar inte

endast till kriser, utan underlättar även deras uppkomst och spridning, eftersom det förvandlar hela handeln till ett ytterst komplicerat och konstlat maskineri med minst möjliga mängd metallvaluta som reell grundval, och sålunda förorsakar störningar vid minsta tillbud.

Långt ifrån att vara ett medel för att undanröja eller ens lindra kriser, är alltså kreditsystemet en synnerligen mäktig drivkraft vid krisernas uppkomst. Och något annat vore heller inte möjligt. Kreditsystemets speciella funktion är ju - helt allmänt uttryckt - just den, att följaga den sista resten stabilitet ur alla kapitalistiska förhållanden och göra dem så elastiska som möjligt, att i största möjliga utsträckning göra kapitalismens krafter tånjbara, relativa och sårbara. Det ligger i öppen dag, att detta måste underlätta och tillspetsa kristillstånd, som ju inte är något annat än en periodiskt uppträdande kollision mellan den kapitalistiska ekonomins varandra motverkande krafter.

Detta leder oss emellertid till den andra frågan, nämligen hur kreditsystemet över huvudtaget kan uppträda som "anpassningsmedel" för kapitalismen. I vilket avseende eller vilken form man än tänker sig en "anpassning" med hjälp av kreditsystemet, kan dess natur uppenbarligen endast bestå i att utjämna något konfliktförhållande inom den kapitalistiska ekonomin, upphäva eller avtrubba någon av dess motsättningar och sålunda på någon punkt ge fritt spelrum åt de fastlåsta krafterna. Men om något medel i dagens kapitalistiska ekonomi är ägnat att maximalt stegra alla dess inre motsättningar, så är det just krediten. Den ökar motsättningen mellan produktionsätt och utbytessätt, emedan den driver upp produktionen till maximal nivå, men vid minsta anledning förlamar utbytet. Den ökar motsättningen mellan produktions- och förvärvssätt, emedan den skiljer produktionen från egendomen, i det produktionskapitalet förvandlas till samhällsegendom, men en del av profiten däremot till ränta på kapital, d.v.s. till ren privategendom. Den ökar motsättningen mellan egendoms- och produktionsförhållandena, emedan den genom att expropriera många småkapitalister samlar enorma produktionskrafter på ett fåtal händer. Den ökar motsättningen mellan produktionens sociala karaktär och den kapitalistiska privategendomen, i det att den nödvändiggör statlig inblandning i produktionen (aktiebolag).

Kort sagt reproducerar kreditsystemet alla den kapitalistiska världens kardinalmotsättningar, driver dem till sin spets och påskyndar den ut-

veckling, genom vilken dessa motsättningar rusar mot sin egen förintelse - sammanbrottet. Vad krediten beträffar, så borde kapitalismens första anpassningsmedel alltså bestå i att avskaffa den, annullera den. Sådan som krediten nu är, utgör den inte något anpassningsmedel, utan i stället ett förintelsemedel av synnerligen revolutionär verkan. Just denna revolutionära, överkapitalistiska karaktär hos kreditsystemet har ju t.o.m. lett till socialistiskt anstrukna reformplaner, och kommit stora kreditförespråkare, så t.ex. Isaac Péreire i Frankrike, att synas halvt som profeter, halvt som skurkar, för att citera Marx.

Lika ohållbart är vid närmare betraktande den kapitalistiska produktionens andra "anpassningsmedel" - företagareförbunden.[5] Enligt Bernstein skall de genom att reglera produktionen hejda anarkin och förebygga kriser. Kartell- och trustutvecklingen är emellertid ett fenomen, vars mångsidiga ekonomiska konsekvenser ännu ej är utforskade. Detta fenomen utgör ett problem, som endast kan lösas med hjälp av Marx' lära. Följande är emellertid klart: om man skall kunna säga, att företagarkartellerna hejdar den kapitalistiska anarkin, måste dessa karteller, trustar etc. först bli den allmänna, så gott som allenarådande produktionsformen. Men just detta är uteslutet genom själva kartellernas natur. Företagarförbundens egentliga ekonomiska mål och verkan är att utesluta konkurrentföretagen inom en viss bransch och därigenom åstadkomma, att den på varumarknaden uppnådda profitmängden fördelas så, att andelen för denna bransch stiger. Organisationen kan höja profitkvoten för en viss industribransch endast på de andras bekostnad, och just därför kan den aldrig få allmän giltighet. Om dess verkningar utsträcks till alla viktigare produktionsgrenar, upphäver verkningarna sig själva.

Men också inom gränserna för sitt praktiska användningsområde motverkar företagareförbunden den industriella anarkins upphävande. Den ovannämnda höjningen av profitkvoten uppnår kartellerna på den inre marknaden vanligtvis genom att låta extrakapitalet, som inte behöver användas på den inre marknaden, producera med mycket lägre profitkvot för andra länder d.v.s. genom att sälja sina varor mycket billigare i utlandet än hemma. Resultatet blir skärpt konkurrens i andra länder och ökad anarki på världsmarknaden, d.v.s. motsatsen till vad man vill uppnå. Ett exempel utgör den internationella sockerindustrins historia.

Företagarförbunden som en existensform för kapitalistiskt produk-

tionssätt kan man väl till sist endast uppfatta som ett övergångsstadium, som en viss fas i kapitalismens utveckling. Ja, verkligen! Till syvende och sist är kartellerna egentligen det kapitalistiska produktionssättets medel att för enstaka produktionsgrenar fördröja profitkvotens fatala fall. Men vilken metod använder kartellerna för detta ändamål? I grund och botten ingen annan än den att lägga en del av det ackumulerade kapitalet i träda, d.v.s. samma metod som i annan form kommer till användning under kriser. Ett sådant botemedel liknar emellertid på håret sjukdomen själv, och det kan endast fram till en viss tidpunkt räknas som det minst onda. Om marknaden för avsättning blir mindre, i och med att världsmarknaden blir fullständigt utvecklad och utnyttjad av konkurrerande kapitalistiska länder - och detta kommer obestriddligen att inträffa förr eller senare - då kommer det vilande kapitalet att nå ett sådant omfång, att läkemedlet självt förvandlas till sjukdom och det genom organisation starkt socialiserade kapitalet kommer att förvandlas till privatkapital igen. När förmågan att finna en egen plats på avsättningsmarknaden försvagats, föredrar varje kapitalmängd att försöka lyckan på egen hand. Organisationerna måste då brista som såpbubblor och lämna fältet fritt för den fria konkurrensen i en potentierad form.[2*]

På det hela taget är alltså även kartellerna, liksom krediten, vissa utvecklingsfaser, som i sista hand bidrar till att öka anarkin i den kapitalistiska världen och bringa alla dess inre motsättningar till uttryck och till mognad. De skärper motsättningen mellan produktionssätt och utbytessätt, i det de driver kampen mellan producent och konsument till sin spets, vilket märks med särskild styrka i Amerikas Förenade Stater. De skärper vidare motsättningen mellan produktions- och förvärvssätt, i det de ställer arbetarkåren inför det organiserade kapitalets övermakt i dess brutalaste form och sålunda maximalt ökar motsättningen mellan kapital och arbete.

Slutligen skärper kartellerna även motsättningen mellan den kapitalistiska världsekonomin internationella karaktär och den kapitalistiska statens nationella karaktär, emedan de förorsakar ett allmänt tullkrig och sålunda driver motsättningarna mellan de kapitalistiska staterna till sin spets. Därtill kommer även kartellernas direkta, ytterst revolutionära verkan på produktionens koncentration och tekniska fulländning etc.

Alltså är karteller och truster i sin slutliga effekt på den kapitalistiska ekonomin ingalunda några "anpassningsmedel", som skulle kunna ut-

plåna motsättningar, utan tvärtom några av de medel, som kapitalismen själv skapat för att stegra anarkin, för att bringa sina inneboende motsättningar till ett avgörande, för att påskynda sin egen undergång.

Men om kreditväsen, karteller och liknande företeelser inte kan avskaffa den kapitalistiska ekonomin anarki, hur kan det då komma sig, att vi inte har haft någon allmän handelskris på tjugo år - inte sedan 1873? Är inte detta ett tecken på att det kapitalistiska produktionssättet åtminstone i huvudsak "anpassat" sig till samhällets behov, och på att Marx' analys är föråldrad? [Vi tror, att den rådande stiltjen på världsmarknaden kan förklaras på annat sätt.

Man har vant sig vid att anse de tidigare stora periodiska handelskriserna vara de kapitalismens ålderskriser, som Marx schematiserat i sin analys. Produktionscykelns ungefär tioåriga periodicitet tycktes vara den bästa bekräftelsen på detta schema. Emellertid beror denna uppfattning enligt vår åsikt på ett missförstånd. Om man närmare betraktar de stora internationella krisernas respektive orsaker, måste man bli övertygad om, att de inte var uttryck för ålderdomssvaghet hos den kapitalistiska ekonomin, utan tvärtom barnsjukdomar. Det räcker med en smula eftertanke för att klargöra, att kapitalismens produktivkrafter åren 1825, 1836 och 1847 omöjligt kunde åstadkomma det oundvikliga, periodiska tryck mot marknadens gränser, som kännetecknar kapitalismen i dess fullt utvecklade stadium, och som Marx skisserat i sitt schema. På den tiden hade ju kapitalismen i flertalet länder ännu inte vuxit ur barnskorna.][6]

Krisen år 1825 var i själva verket resultatet av det föregående decenniens stora kapitalplaceringar i vägbyggen, kanaler och gasverk, framför allt i England. Den därpå följande krisen åren 1836-39 var likaledes resultatet av jättelika bolagsbildningar för att anlägga nya transportmedel. Krisen år 1847 frambesvors som bekant av det febrila bolagsbildandet i samband med engelska järnvägsbyggen (åren 1844-1847, d.v.s. på endast tre år, gav det engelska parlamentet koncession åt järnvägar för omkring 1½ miljarder taler!). I alla tre fallen är det alltså olika former av nygrundningar på kapitalekonomin område, skapandet av nya fundament för den kapitalistiska utvecklingen, som drar med sig kriser. År 1857 är det den europeiska industrins plötsliga tillgång till nya avsättningsmarknader i Amerika och Australien, sedan man upptäckt guldgruvor där, och för Frankrikes del särskilt järnvägsbolagen, där man gick i Englands fotspår (1852-1856 grundades i Frankrike nya järnvägar för 1¼ miljarder

francs). Den stora krisen år 1873 slutligen är som bekant en direkt följd av nygrundningar, av storindustrins första anlopp i Tyskland och Österrike, som följde efter de politiska händelserna åren 1866 och 1871.

Hittills har det alltså varje gång varit den kapitalistiska ekonomins plötsliga expansion, som föranlett handelskriser, och inte dess utmattning eller förminskade spelrum. Det är ett rent tillfälligt fenomen, att dessa internationella kriser upprepades med just tio års mellanrum. Marx' krisbildningsschema, framställt av Engels i "Anti-Dühring" och av Marx i första och tredje bandet av "Kapitalet", stämmer för alla kriser såtillvida, som det klargör deras inre mekanism och deras djupare ligande allmänna orsaker.

[Men i sin helhet passar detta schema snarast in på den fullt utvecklade kapitalistiska ekonomin, där världsmarknaden förutsättes som något redan givet. Endast då kan kriser upprepas genom produktions- och varuutbytesprocessens egen utveckling, utan att det behövs någon häftig rörelse i produktions- och marknadsförhållandena, på just det mekaniska sätt, som Marx förutsätter i sin analys. Om vi nu har dagens ekonomiska läge klart för oss, måste vi medge, att kapitalismen ännu inte har nått det fullt utvecklade stadium, som Marx förutsätter i sitt schema över krisernas periodicitet. Världsmarknaden är ännu stadd i utveckling. Tyskland och Österrike nådde först på sjuttioalet fram till den storindustriella produktionsfasen, Ryssland först på åttiotalet, Frankrike är ännu till stor del småindustriellt, Balkanländerna har ännu långt ifrån gjort sig fria från naturhushållningen, och först på åttiotalet började Amerika, Australien och Afrika ett livligt och regelbundet handelsutbyte med Europa. Även om vi därför redan har klarat av den kapitalistiska ekonomins plötsliga, ryckiga erövrande av nya verksamhetsfält, vilket ägde rum under tiden fram till sjuttioalet och medförde periodiska kriser, ungdomskriser så att säga, så har vi ännu långt kvar till den grad av utveckling och utmattning på världsmarknaden, vilken medför de producerande krafternas fatala, periodiska tryck på marknadens gränser, d.v.s. kapitalismens verkliga ålderskriser. Vi befinner oss i en fas, där kriser inte längre åtföljer kapitalismens uppkomst och ännu inte dess undergång. Denna övergångsperiod karakteriseras också av ett tämligen matt affärstempo, där korta perioder av uppsving omväxlar med långa perioder av depression, det tempo som råder sedan ungefär tjugo år.

Men av samma fenomen, som för tillfället orsakar avsaknaden av

kriser, framgår också, att vi oåterkalleligen närmar oss början till slutet, de kapitalistiska slutkrisernas period. När världsmarknaden en gång är i stort sett utvecklad och inte längre kan bli större genom plötsliga utvidgningar, fortskrider även arbetets produktivitet oupphörligt, och då börjar förr eller senare de producerande krafternas periodiska konflikter med varuutbytets gränsskrankor, konflikter, som genom att upprepas blir allt stormigare och skarpare. Och just de fenomen, som Bernstein tror är kapitalismens "anpassningsmedel" - kreditväsen och företagarorganisationer - är som gjorda för att närma oss till denna period, för att raskt skapa en världsmarknad och raskt utmatta den.][7]

Hypotesen att den kapitalistiska produktionen skulle kunna "anpassa" sig till varuutbytet förutsätter ett av två ting: antingen att världsmarknaden växer obegränsat och oändligt, eller att produktivkrafterna hindras från att växa över marknadens gränser. Det första är en fysisk omöjlighet, mot det senare talar det faktum, att det ständigt på alla produktionsområden sker tekniska omvälvningar, som varje dag framkallar nya produktivkrafter.

Ännu ett fenomen talar enligt Bernstein mot den nämnda kapitalistiska utvecklingsgången: den "nästan orubbliga falangen" medelstora företag. Häri ser han ett tecken på att den storindustriella utvecklingen inte har så revolutionerande och koncentrerande verkningar, som man skulle ha väntat enligt "sammanbrottsteorin". Men också här är han ett offer för sina egna missförstånd. Det vore verkligt att uppfatta storindustrins utveckling alldeles felaktigt, om man väntade sig, att de medelstora företagen stegvis skulle försvinna från skådeplatsen.

I den allmänna kapitalistiska utvecklingen spelar enligt Marx' just de mindre kapitalen en pionjärroll i teknikens revolution, och detta i dubbel bemärkelse: för det första när det gäller nya produktionsmetoder i gamla, stabila och rotfasta branscher, för det andra i fråga om skapandet av nya produktionsgrenar, som ännu ej exploaterats av storkapitalet. Det är fullständigt felaktigt att uppfatta det medelstora kapitalistiska företags historia som en rak linje neråt mot successiv undergång. Det faktiska utvecklingsförloppet är också här dialektiskt och rör sig ständigt mellan motsatser. Den kapitalistiska medelklassen står precis som arbetarklassen under inflytande av två motstridiga tendenser, en nivåförhöjande och en nivåsänkande. Den nivåsänkande tendensen är den ständiga, successiva produktionsökningen, som med periodisk regelbundenhet överskrider

det medelstora kapitalets omfång och sålunda slungar detta ur konkurrensen. Den nivåförhöjande tendensen är storkapitalets periodiskt återkommande värdeförsämring, vilken ständigt sänker produktionsnivån - liksom värdet på det nödvändiga minimikapitalet - för en tid, och även den kapitalistiska produktionens erövring av nya områden. Man får inte föreställa sig det medelstora företags kamp med storkapitalet som en regelrätt strid, där den svagare partens trupper ständigt decimeras direkt och kvantitativt, utan som ett periodiskt återkommande nedmejsande av småkapitalen, som sedan raskt växer upp igen, för att ånyo mejas ned av storindustrins lie. Av dessa båda tendenser, som bollar med den kapitalistiska medelklassen, kommer till sist den nivå-sänkande tendensen att segra - i motsats till utvecklingen för arbetarklassens del. Men detta behöver ingalunda yttra sig i ett absolut, siffermässigt sjunkande av antalet medelstora företag. I stället ökar det nödvändiga minimikapitalet för ett bärkraftigt företag i någon av de gamla branscherna långsamt. Samtidigt blir den tidsperiod, under vilken småkapitalen på egen hand får exploatera nya branscher, allt knappare tillmätt. Detta resulterar i en allt kortare livstid för småkapitalet och i ett allt snabbare byte av produktionsmetoder och investeringar, och, för klassen som helhet, i en allt snabbare social ämnesomsättning.

Detta vet Bernstein mycket väl, och han fastslår det också. Men han tycks glömma, att härmed också lagen för de kapitalistiska medelklassföretagen är given. Om småkapitalen är det tekniska framåtskridandets förkämpar, och om det tekniska framåtskridandet är den kapitalistiska ekonomins livsådra, så är småkapitalen oupplösligt förbundna med den kapitalistiska utvecklingen, och kan försvinna först när den går under. De medelstora företagens successiva utdöende - enligt den absoluta, summariska statistik Bernstein rör sig med - skulle inte, som han tror, innebära en revolutionär utveckling av kapitalismen, utan tvärtom en stockning, ett domnande. "Profitkvoten, d.v.s. den relativa kapitaltillväxten, är viktig framför allt för alla nya kapitalavläggare, som bildar en självständig enhet. Och om kapitalbildningen helt och hållet råkade i händerna på några få, färdiga storkapital, ... skulle produktionens livgivande eld slockna. Produktionen skulle domna." [3*]

[Bernsteins anpassningsmedel är alltid ineffektiva, och de fenomen, som han tolkar som symptom på anpassning, måste förklaras på annat sätt.][8]

3. Sociala reformer som medel att genomföra socialismen

Bernstein förkastar "sammanbrottsteorin" som det historiska sättet att förverkliga det socialistiska samhället. Vilken väg anbefaller då "teorin om den kapitalistiska anpassningen"? Bernstein har endast antydningssvis besvarat denna fråga, Konrad Schmidt har försökt ge en utförligare tolkning av Bernsteins åsikter.[4*] Enligt honom kommer "fackföreningskampen och den politiska kampen för sociala reformer" att medföra "en allt mera vidsträckt samhällskontroll över produktionsvillkoren", och "kapitalägarens rättigheter kommer genom lagstiftningen att inskränkas mer och mer, tills han degraderats till förvaltare". Slutligen "fråntar man den nu foglige kapitalisten, som ser sin egendom bli allt värdelösare, rätten att leda och förvalta företaget", och har då genomfört det socialiserade företaget.

Sålunda är fackföreningar, sociala reformer och, enligt Bernstein, statens politiska demokratisering, de medel, med vilka man successivt skall genomföra socialismen.

För att börja med fackföreningarna, så är deras viktigaste funktion för arbetarnas del den att förverkliga den kapitalistiska lönelagen, d.v.s. försäljningen av arbetskraft till respektive marknadspriser. Ingen har klagat på detta bättre än Bernstein själv (år 1891 i "Neue Zeit"). Fackföreningarna tjänar proletariet på så sätt, att de utnyttjar de vid en viss tidpunkt rådande marknadskonjunkturen för sina ändamål. Men själva konjunkturen, d.v.s. för det första den av produktionssituationen bestämda efterfrågan på arbetskraft, för det andra den genom medelklassens proletarisering och arbetarklassens naturliga fortplantning skapade tillgången på arbetskraft, för det tredje slutligen den rådande graden av produktivitet hos arbetet, ligger utanför fackföreningarnas inflytelsesfär. Därför kan fackföreningarna inte upphäva lönelagen; i bästa fall kan de hålla det kapitalistiska utnyttjandet av arbetskraften inom "normala" gränser, men de kan aldrig gradvis upphäva detta utnyttjande.

Visserligen kallar Konrad Schmidt den nuvarande fackföreningsrörelsen "svaga begynnelsestadier" och hoppas på framtiden, då "fackföreningsväsendet skall vinna ett ständigt stigande inflytande över produktionsregleringen". Men en reglering av produktionen kan endast betyda två ting: antingen ett ingrepp i den tekniska delen av produktionsprocessen eller ett bestämmande av produktionens omfång. Vilket

inflytande kan fackföreningarna utöva i respektive fall? Vad produktionstekniken beträffar råder naturligtvis till en del överensstämmelse mellan den enskilde kapitalistens intressen och den kapitalistiska ekonomins utveckling och framåtskridande. Nödvändigheten sporrar kapitalisten till tekniska förbättringar. Men den enskilde arbetarens ställning är tvärtom sådan, att varje teknisk omvälvning står i motsättning till hans direkta intressen och försämrar hans situation, emedan sådana omvälvningar gör arbetskraften värdelös och arbetet intensivare, monotona och plågsammare. I den mån fackföreningen kan blanda sig i produktionens tekniska sida, kan detta uppenbarligen endast ske i de omedelbart berörda arbetargruppernas intresse, d.v.s. genom att fackföreningen motsätter sig reformer. Men i så fall handlar den inte i hela arbetarklassens intresse, för dess emancipation, som ju sammanfaller med det tekniska framåtskridandet, d.v.s. med den enskilde kapitalistens intressen, utan går i stället reaktionens ärenden. Och mycket riktigt finner vi ansträngningarna att påverka produktionens tekniska sida i fackföreningsrörelsens tidigare historia, och inte i framtiden, där Konrad Schmidt söker dem. Dessa strävanden är typiska för den engelska trade union-rörelsens äldre historia (fram till 60-talet), där denna knöt an till medeltidens skråtraditioner och karakteristiskt nog bars upp av den föråldrade principen om "den förvärvade rätten till lämpligt arbete".[5*] Däremot är fackföreningarnas försök att bestämma produktionens omfång och varornas pris av nyare datum.

Först på den senaste tiden har sådana försök gjorts, också de endast i England.[6*] Till sin karaktär och tendens är emellertid dessa försök likvärdiga de förut omnämnda. Ty vartill reduceras nödvändigtvis fackföreningarnas aktiva andel i bestämmandet av varuproduktionens omfång och priser? Till en mot konsumenten riktad kartell av arbetare och företagare, vilken brukar lika hårda tvångsåtgärder mot konkurrerande företagare som de regelrätta företagarförbunden gör. Detta är då i grund och botten ingen kamp mellan arbete och kapital, utan kapitalets och arbetskraftens solidariska kamp mot det konsumerande samhället. Socialt sett är detta reaktionära manipulationer, som aldrig kan utgöra någon etapp i proletariats emancipationskamp, eftersom de är raka motsatsen till klasskamp. Praktiskt sett är det en utopi, som aldrig kan utsträckas till större, för världsmarknaden producerande branscher, vilket redan en kort överläggning klargör.

Fackföreningarnas verksamhet inskränker sig alltså i huvudsak till lönekamp och förkortning av arbetstiden, d.v.s. till att reglera det kapitalistiska utsugandet efter marknadsförhållandena; enligt tingens natur har de ingen möjlighet att inverka på produktionsprocessen. Fackföreningarnas utveckling går t.o.m. i rakt motsatt riktning mot den Konrad Schmidt antar, nämligen mot att helt lösa arbetsmarknaden från dess direkta relation till den övriga varumarknaden. Mest betecknande är härvidlag, att försöken att åtminstone passivt bringa arbetskontrakten i omedelbar relation till den allmänna produktionssituationen, numera är föråldrade på grund av systemet med glidande lönelistor. De engelska trade unions tar också alltmera avstånd från dylika strävanden.[7*]

Men inte heller inom sin faktiska inflytelsesfär går fackföreningsrörelsen, som teorin om kapitalets anpassning förutsätter, mot en oinskränkt expansion. Tvärtom! Om man betraktar den sociala utvecklingen i stort, kan man inte undgå att inse, att vi ingalunda går mot tider av segerrik maktutveckling, utan tvärtom mot växande svårigheter för fackföreningsrörelsen. När industrins utveckling nått sin höjdpunkt, och kapitalet på världsmarknaden beträder "den sluttande vägen", blir den fackliga kampen dubbelt så svår: för det första försämrar de objektiva marknadskonjunkturerna för arbetskraft, emedan efterfrågan då ökar långsammare än tillgången, och för det andra tillskansar sig kapitalet självt för att gottgöra förlusterna på världsmarknaden alltmera av den produktandel, som tillkommer arbetarna. Reducerade arbetslöner är ju en av de viktigaste metoderna att förhindra profitkvotens sjunkande![8*] I England kan vi redan se begynnelsen av fackföreningsrörelsens andra stadium. Rörelsen reduceras där av nödvång alltmer till att endast försvara förut uppnådda positioner, och även detta blir allt svårare. Den politiska och socialistiska klasskampens uppsving måste utgöra motpolen till den här skildrade allmänna utvecklingen.

Konrad Schmidt begår samma fel, att se det historiska perspektivet omvänt, vad beträffar de sociala reformerna, om vilka han tror, att de "hand i hand med arbetarnas fackföreningskoalitioner skall påtvinga kapitalistklassen sina villkor för arbetskraftens användande". I enlighet med denna uppfattning av socialreformerna kallar Bernstein fabrikslagarna för ett exempel på "samhällskontroll" och alltså på socialism. Även Konrad Schmidt kallar genomgående det statliga arbetarskyddet för "samhällskontroll", och sedan han sålunda lyckligt och väl förvandlat

staten till samhälle, tillfogar han full av förtröstan: "Samhället, d.v.s. den uppåtsträvande arbetarklassen", och genom denna operation förvandlar han det tyska förbundsrådets menlösa arbetarskyddsbestämmelser till socialistiska övergångsåtgärder av det tyska proletariet.

Bedrägeriet är här tydligt. Den nuvarande staten är nämligen inget "samhälle" i betydelsen "en uppåtsträvande arbetarklass", utan i stället en representant för det kapitalistiska samhället, d.v.s. en klasstat. Därför är inte heller de av denna stat genomförda sociala reformerna något utslag av "samhällskontroll", d.v.s. av det fria, arbetande samhällets kontroll över sin egen arbetsprocess, utan i stället en kontroll, som kapitalets klassorganisation utövar över kapitalets produktionsprocess. I kapitalets intressen har därför också de sociala reformerna sina naturliga gränser. Bernstein och Konrad Schmidt ser visserligen också i detta fall "svaga begynnelsestadier" och hoppas på en i framtiden oändligt växande reformpolitik till arbetarklassens fromma. Men de gör här samma fel, som då de antar en obegränsad maktutveckling för fackföreningarnas del.

Teorin om genomförandet av socialismen genom sociala reformer förutsätter, och här ligger dess tyngdpunkt, en viss bestämd objektiv utveckling av den kapitalistiska egendomen och av staten. Beträffande den första förutsättningen går utvecklingsschemat enligt Konrad Schmidts uppfattning mot att "genom lagstiftning inskränka kapitalägarens rättigheter mer och mer, tills han degraderats till förvaltare". Ställd inför "omöjligheten" av en enda, plötslig expropriation av produktionsmedlen knåpar Konrad Schmidt ihop en teori om successiv expropriation. För detta ändamål konstruerar han en enligt honom själv nödvändig klyvning av egendomsrätten i "överegendom", som "samhället" skall äga, och "nyttjanderätt", vilken i den enskilde kapitalistens händer krymper samman till rätten att förvalta sitt företag. Antingen är denna konstruktion en oförarglig lek med ord utan några viktigare tankar bakom. I så fall är teorin om successiv expropriation utan all täckning. Eller också är konstruktionen ett allvarligt menat schema för den rättsliga utvecklingen. Men i så fall är den helt felaktig. Klyvningen av egendomsrättens olika befogenheter, som Konrad Schmidt begagnar sig av för sin "gradvisa expropriation", är karakteristisk för det feodala naturhushållande samhället, där produkten fördelades mellan de olika samhällsklasserna in natura och på grundval av personliga relationer mellan feodaltherrarna och deras underlydande. Egendomens sönderfall i olika delrättigheter var

här det från början givna organisationssättet för fördelning av samhällets rikedomar. Med övergången till varuproduktion och upplösningen av alla personliga band mellan produktionsprocessens olika parter konsoliderades i stället förhållandet mellan person och sak - privategendomen. Emedan fördelningen inte längre sker genom personliga relationer, utan genom utbyte, mäter man inte längre anspråken på andelar av samhällets rikedomar i delrättigheter till ett gemensamt objekt, utan måttet representeras av det värde, som var och en erbjuder på marknaden. Den första förändringen i de rättsliga relationerna var uppkomsten av den absoluta, hermetiskt slutna privategendomen under beskydd av de feodala rättsförhållandena med deras delade egendom, och den utvecklingen följde av varuproduktionens uppkomst i medeltidens stadskommuner. Denna utveckling fortsätter emellertid i den kapitalistiska produktionen. Ju mer produktionsprocessen socialiseras, desto mer beror fördelningsprocessen av rent utbyte, desto mer oåtkomlig och innesluten blir den kapitalistiska privategendomen, och desto mer övergår kapitalegendomen från att vara en rätt till produkten av det egna arbetet till att bli rätten att tillägna sig andras arbete. Så länge kapitalisten själv leder fabriken, är fördelningen i viss grad knuten till ett personligt deltagande i produktionsprocessen. Men då fabriksägarens personliga ledning blir överflödigt, och speciellt i aktiebolagen, skiljs kapitalegendomen som rättsanspråk vid fördelningen helt från personliga band till produktionen och uppträder i sin mest slutna och renodlade form. Först i aktiekapitalet och industrins kreditkapital når den kapitalistiska egendomsrätten sin fulla utveckling.

Konrad Schmidts historiska utvecklingsschema för kapitalister, "från ägare till förvaltare", är alltså en tankekullerbytta, eftersom den verkliga utvecklingen går från ägare och förvaltare till endast ägare. Det går för Konrad Schmidt som för Goethe:

Was er besitzt, das sieht er wie im Weiten,

Und was verschwand, wird ihm zu Wirklichkeiten.[9]

Och liksom Konrad Schmidts historiska schema ekonomiskt sett går bakåt från det moderna aktiebolaget till den manuellt drivna fabriken eller t.o.m. till verkstaden, så vill det rättsligt sett lägga den kapitalistiska världen i feodalismens och naturhushållningens vagga.

Från denna ståndpunkt framstår också "samhällskontrollen" i ett annat ljus, än det Konrad Schmidt ser. Det som i dag fungerar som "samhällskontroll" - arbetarskydd, kontroll över aktiebolag o.s.v. - har

i verkligheten ingenting gemensamt med andel i egendomsrätten, med "överegendom". Denna kontroll söker inte inskränka den kapitalistiska egendomen, utan skyddar den tvärtom. Med ekonomisk terminologi: den utgör inget ingrepp mot den kapitalistiska utsugningen, utan en normering, ett ordnande av denna utsugning. Och när Bernstein frågar, om det finns mycket eller litet socialism i fabrikslagarna, kan vi försäkra honom, att det finns precis lika mycket "socialism" i den bästa av fabrikslagar som i magistratens bestämmelser om gatuhållning eller gatubelysning, ty de är ju också utslag av "samhällskontroll".

4. Tullpolitik och militarism

Den andra förutsättningen för socialismens successiva genomförande är hos Ed. Bernstein statens utveckling till samhälle. Att den nuvarande staten är en klasstat är en utnött sanning. Emellertid skall enligt vår åsikt även denna sats, liksom allt, som rör det kapitalistiska samhället, inte uppfattas som en absolut sanning, utan betraktas i sammanhang med den löpande utvecklingen.

Med bourgeoisins politiska seger blev staten en kapitalistisk stat. Den kapitalistiska utvecklingen i sig förändrar ju i väsentlig utsträckning denna stats natur, emedan den utvidgar dess inflytelsesfär, ständigt ger den nya funktioner och nödvändiggör statlig inblandning och kontroll speciellt i fråga om det ekonomiska livet. Sätillvida sker förberedelser för statens kommande sammansmältning med samhället, staten återbördar så att säga sina funktioner till samhället. I denna bemärkelse kan man också säga att den kapitalistiska staten utvecklas i riktning mot ett samhälle, och sätillvida är arbetarskyddet, som Marx säger, "samhällets" första medvetna ingrepp i den sociala livsprocessen. På denna sats stöder sig Bernstein också.

Men å andra sidan sker genom denna kapitalistiska utveckling en annan omvandling av statens väsen. Först och främst är staten av i dag en organisation för den härskande kapitalistklassen. Om staten i samhällsutvecklingens intresse övertar vissa allmännyttiga funktioner, så sker detta endast emedan dessa allmänna intressen och samhällsutvecklingen stämmer överens med den härskande klassens allmänna intressen. Arbetarskyddet är t.ex. lika viktigt för kapitalistklassen som för samhället i dess helhet. Men denna harmoni varar endast till en viss tidpunkt i den kapitalistiska utvecklingen. När utvecklingen nått en viss höjdpunkt, börjar bourgeoisiklassens och det ekonomiska framåtskridandets intressen att gå isär, också ur kapitalismens synvinkel. Vi tror, att denna fas redan har inträtt, och detta yttrar sig i samhällslivets två viktigaste fenomen: i tullpolitiken och i militarismen. Både tullpolitik och militarism har spelat en oumbärlig och sätillvida framstegsvänlig och revolutionär roll i kapitalismens historia. Utan tullskydd hade storindustrin knappast kunnat utveckla sig. Men i dag ligger det annorlunda till.

[I alla viktigare länder, d.v.s. just i de länder, som bedriver den aktivaste tullpolitiken, har den kapitalistiska produktionen nått i genomsnitt lika långt.][10] Ur den kapitalistiska utvecklingens synvinkel, d.v.s.

ur världsekonomisk synvinkel, är det i dag totalt likgiltigt, om Tyskland exporterar mera varor till England eller tvärtom. För utvecklingens del skulle man alltså kunna säga att moren har gjort sin plikt, moren kan gå. Han till och med måste gå. Eftersom de olika industrigrenarna numera är beroende av varandra, måste det vara så, att skyddstullar på vissa varor fördyrar den inhemska produktionen av vissa andra varor och alltså hämmar industrin. Industrin behöver inte tullskyddet för sin utveckling, men företagen behöver det för att skydda sin export. Det betyder, att tullarna inte längre tjänar som skyddsmedel för en uppåtsträvande kapitalistisk produktion mot en annan, mera utvecklad produktion, utan i stället som kampmedel mellan nationalistiska kapitalistgrupper. Vidare är tullarna inte längre nödvändiga som skydd åt industrin, då det gäller att skapa och erövra en inhemska marknad, men de är däremot oumbärliga för det konsumerande samhället. Särskilt klart poängteras den moderna tullpolitikens karaktär av det faktum, att det inte längre är industrin, utan jordbruket, som spelar den avgörande rollen, d.v.s. att tullpolitiken egentligen har blivit ett medel att skapa och bringa till uttryck feodala intressen i kapitalistisk form. Samma förändring har militarismen genomgått. Om vi betraktar historien sådan den verkligen var, inte sådan den kunde eller borde ha varit, måste vi konstatera, att krigen utgjorde en nödvändig faktor för den kapitalistiska utvecklingen. Förenta Staterna och Tyskland, Italien och Balkanstaterna, Ryssland och Polen, alla har de en seger eller ett nederlag i krig att tacka för impulsen till en kapitalistisk utveckling. Så länge som det fanns länder kvar, som måste övervinna sin inre splittring eller sin av naturhushållningen förorsakade isolering, spelade också militarismen en revolutionär roll i kapitalistisk bemärkelse. I dag är det annorlunda också på detta område. [Militarismen har inga länder kvar att erövra för kapitalismen.][11] Om världspolitiken har blivit en skådeplats för hotfulla konflikter, så beror detta inte på att nya länder skall erövrats för kapitalismen, utan på att färdiga europeiska motsättningar har slagit rot och kommit till utbrott i andra världsdelar. Det är inte längre å ena sidan kapitalistiska, å andra sidan naturhushållningsländer, som väpnar sig mot varandra i Europa eller i andra världsdelar, utan stater, som just genom sin likartade, långt drivna kapitalistiska utveckling råkar i konflikt med varandra. Och för utvecklingen som sådan vore en utbrytande konflikt fatal, eftersom den skulle medföra en katastrofal omvälvning av det ekonomiska livet i alla kapital-

istiska länder. Men för kapitalistklassen ser saken annorlunda ut. För den har militarismen blivit oumbärlig i tre avseenden: för det första då "nationella" intressen konkurrerar med andra nationella gruppers intressen, för det andra i sin egenskap av viktigt investeringsobjekt för finans- och industrikapital, och för det tredje som verktyg för det inhemska herraväldet över det arbetande folket - alltsammans intressen, som i och för sig inte har något gemensamt med det kapitalistiska produktionssättets framåtskridande. Den moderna militarismens specifika karaktär avslöjar sig för det första i dess enorma, till synes mekaniska, tillväxt i alla länder, en företeelse som ännu för ett par decennier sedan var helt okänd, och för det andra däri, att den kommande explosionen tycks vara fatal och oundviklig, fastän orsakerna, tvistämnet och de närmare omständigheterna kring denna explosion syns vara oklara i alla berörda stater. Från att vara en drivkraft för den kapitalistiska utvecklingen har militarismen blivit en kapitalistisk sjukdom.

I den skildrade tvisten mellan samhällsutvecklingen och de rådande klassintressena ställer sig staten på klassintressenas sida. Statspolitiken råkar liksom bourgeoisin i motsättning till samhällsutvecklingen, den förlorar därmed sin karaktär av representant för hela samhället, som samtidigt allt mera blir till en renodlad klasstat. Korrektare uttryckt: dessa statens båda egenskaper skiljs åt och tillspetsas till en motsättning inom statens väsen. Och denna motsättning blir för varje dag allt mera accentuerad. Ty å ena sidan växer statens allmännyttiga funktioner, dess inblandning i samhällslivet och dess "kontroll" över detta. Men å andra sidan tvingas staten av sin klasskaraktär att alltmer förlägga tyngdpunkten för sin verksamhet och sitt inflytande till områden, som endast är till nytta för bourgeoisins klassintressen, medan de däremot har negativa verkningar för samhället. Dessa områden är militarismen, tullpolitiken och kolonialpolitiken. Dessutom genomtränger och behärskar klasskaraktären också statens "samhällskontroll" (jämför sättet att sköta arbetarskyddet i alla länder).

Den skildrade omdaning i statens väsen motsäger inte, utan stämmer tvärtom helt överens med demokratins utveckling, i vilken Bernstein ser ännu ett medel för socialismens successiva genomförande.

Enligt Konrad Schmidts förklaring skall uppnåendet av socialdemokratisk majoritet i parlamentet t.o.m. leda raka vägen till denna successiva socialisering av samhället. Demokratiska former inom det

politiska livet är tvivelsutan ett fenomen, som mycket starkt uttrycker statens utveckling till samhälle och sålunda utgör en etapp på vägen till den socialistiska omvälvningen. Men den söndring i den kapitalistiska statens väsen, som vi karakteriserat ovan, framträder synnerligen bjärt i den moderna parlamentarismen. Formellt tjänar parlamentarismen visserligen till att inom en statlig organisation ge uttryck för hela samhällets intressen. Men å andra sidan är det ju endast det kapitalistiska samhället som ger uttryck för, d.v.s. ett samhälle, i vilket kapitalistiska intressen är utslagsgivande. De formellt sett demokratiska institutionerna blir sålunda till sitt innehåll verktyg för de rådande klassintressena. Detta förhållande framträder mycket åskådligt i det faktum, att bourgeoisin och dess representant, staten, offerar de demokratiska formerna, så snart demokratin tenderar att ta avstånd från sin klasskaraktär och bli ett verktyg för verkliga folkintressen. Idén om socialdemokratisk parlamentsmajoritet synes därför vara en uträkning, som i den borgerliga liberalismens anda blott räknar med demokratins formella sida, medan den lämnar dess reella innehåll helt ur räkningen. Och parlamentarismen som helhet är då inte något omedelbart socialistiskt element, vilket långsamt genomtränger det kapitalistiska samhället, som Bernstein tror, utan i stället ett av den borgerliga klasstatens specifika medel att bringa de kapitalistiska motsättningarna till utveckling och mognad.

Då man betraktar denna objektiva utveckling av staten, förvandlas Bernsteins och Konrad Schmidts tes om den växande "samhällskontrollen", som direkt skulle leda fram till socialismen, till en fras, som för varje dag blir allt mera oförenlig med verkligheten.

Teorin om socialismens successiva genomförande går ut på en gradvis genomförd reformering av den kapitalistiska egendomen och den kapitalistiska staten i socialistisk anda. Men bådadera utvecklar sig till följd av objektiva förlopp i det nuvarande samhället i rakt motsatt riktning. Produktionsprocessen blir alltmera socialiserad, och statens kontroll och inblandning i denna produktionsprocess blir allt mera omfattande. Men samtidigt antar privategendomen alltmera formen av en naken, kapitalistisk utsugning av andras arbete, och den statliga kontrollen genomträngs alltmera av uttalade klassintressen. Emedan sålunda staten, d.v.s. kapitalismens politiska organisation, och egendomsförhållandena, d.v.s. dess rättsliga organisation, blir alltmera kapitalistiska i stället för socialistiska, ställer de upp två oöverstigliga hinder för teorin om socialismens

successiva genomförande.

Fouriers idé att med hjälp av phalanstère-systemet förvandla allt havsvatten till lemonad var mycket fantastisk. Men Bernsteins idé, att förvandla havet av kapitalistisk bitterhet till ett hav av socialistisk sockerdricka genom att tillsätta några flaskor socialreformatorisk lemonad, är visserligen mera smaklös, men inte mindre fantastisk.

Produktionsförhållandena i det kapitalistiska samhället närmar sig alltmer dem i det socialistiska samhället, men de politiska och rättsliga förhållandena reser en allt högre mur mellan det kapitalistiska och det socialistiska samhället. Denna mur vittrar inte ner genom de sociala reformernas och demokratins utveckling, utan blir i stället allt fastare och hårdare. Det enda, som kan riva den muren, är revolutionens hammarslag, d.v.s. proletarietets erövring av den politiska makten.

5. Revisionismens allmänna karaktär och praktiska konsekvenser

Vi försökte i första kapitlet klargöra, att Bernsteins teori rycker bort det socialistiska programmets materiella grundvalar och ställer det på en ideell basis. Detta rör socialismens teoretiska fundament. Men hur ser teorin ut, om den omsätts i praktiken? Formellt sett skiljer den sig till en början inte alls från hittills bruklig praxis i den socialistiska kampen. Fackföreningar, kamp för sociala reformer och för en demokratisering av de politiska institutionerna är ju vad som även annars formellt kännetecknar den socialdemokratiska partiverksamheten. Skillnaden ligger alltså inte i vad som göres, men väl i hur detta göres. Under nuvarande förhållanden uppfattas fackförenings- och parlamentsstriderna som metoder att successivt uppfostra proletariatet och leda det fram till ett politiskt maktövertagande. Enligt revisionisterna är detta maktövertagande omöjligt och meningslöst, och striderna skall endast utkämpas med tanke på omedelbara resultat, d.v.s. en förbättring av arbetarnas materiella situation, en successiv inskränkning av den kapitalistiska utsugningen och en expansion av samhällskontrollen. Om vi bortser från målet att förbättra arbetarnas situation, eftersom det är gemensamt för båda uppfattningarna, den hittills brukliga och den revisionistiska, så ligger hela skillnaden kort sagt i detta: enligt den gängse uppfattningen ligger fackföreningskampens och den politiska kampens socialistiska betydelse däri, att den förbereder proletariatet, d.v.s. den subjektiva faktorn vid en socialistisk omvälvning, för denna omvälvning. Enligt Bernstein ligger deras betydelse däri, att fackföreningskampen och den politiska kampen i sig själva gradvis inskränker den kapitalistiska utsugningen, fråntar det kapitalistiska samhället dess kapitalistiska karaktär och i stället ger det en socialistisk prägel, vilket betyder, att de skulle leda fram till den socialistiska omvälvningen i objektiv bemärkelse. Vid närmare betraktande är de båda uppfattningarna t.o.m. varandras motpoler. Enligt partiets gängse uppfattning blir proletariatet genom fackföreningskamp och politisk kamp övertygat om det omöjliga i att medelst denna kamp söka omvända sina villkor från grunden, och om att ett slutgiltigt övertagande av de politiska maktmedlen är oundvikligt. I Bernsteins uppfattning utgår man från förutsättningen att ett politiskt maktövertagande är omöjligt, och vill införa den socialistiska samhällsordningen uteslutande medelst

fackföreningskamp och politisk kamp.

Fackföreningskampens och den politiska kampens socialistiska karaktär ligger alltså enligt Bernstein i tron på att de successivt skall verka socialiserande på den kapitalistiska ekonomin. Som vi sökt klargöra, är en sådan verkan faktiskt endast inbillad. De kapitalistiska egendoms- och statsinstitutionerna utvecklas i motsatt riktning. Därmed förlorar emellertid socialdemokratins praktiska kamp till sist alla relationer till socialismen. Fackföreningskampens och den politiska kampens stora socialistiska betydelse ligger däri, att de socialiserar proletariatets insikt, dess medvetande, och organiserar det till en klass. Om man uppfattar denna kamp som ett medel att direkt socialisera den kapitalistiska ekonomin, får man inte endast uppleva att denna inbillade effekt uteblir, utan också att kampen förlorar sin andra betydelse och upphör att vara ett medel att uppfostra arbetarklassen för det politiska maktövertagandet.

Därför är det en grov missuppfattning, då Eduard Bernstein och Konrad Schmidt lugnar sig med att säga, att arbetarrörelsens slutmål ju ändå inte går förlorat då hela kampen inskränks till sociala reformer och fackföreningar, eftersom varje steg på denna bana leder ut över sig självt, och det socialistiska målet alltså är en inneboende tendens hos arbetarrörelsen. Detta är visserligen alldeles sant vad gäller den tyska socialdemokratins nuvarande taktik, d.v.s. när strävan att erövra den politiska makten står som ledstjärna ovanför fackföreningskampen och kampen för sociala reformer. Men om man avskaffar denna på förhand givna strävan ur rörelsen och gör de sociala reformerna till självändamål, leder detta ingalunda till att det socialistiska slutmålet förverkligas, utan tvärtom. Konrad Schmidt sätter helt enkelt sin lit till den "mekaniska" rörelsen, som inte kan upphöra av sig själv när den väl satts i gång, på grund av den enkla tesen, att aptiten kommer medan man äter, och att arbetarklassen sålunda aldrig kan låta sig nöja med reformer, förrän den socialistiska omvälvningen är ett faktum. Den senare förutsättningen är alldeles riktig; för den borgar otillräckligheten i de kapitalistiska socialreformerna. Men Schmidts slutsats skulle vara riktig endast om man kunde konstruera en kedja av oavbrutna, ständigt förbättrade sociala reformer från den rådande samhällsformen fram till den socialistiska. Det är emellertid fantasier, en sådan kedja skulle enligt tingens natur snart brytas, och från den punkten skulle rörelsen kunna slå in på att flertal vägar.

Närmast till hands och mest sannolik vore då en förskjutning i taktiken i avsikt att med alla medel söka åstadkomma praktiska resultat av klasskampen, nämligen sociala reformer. När omedelbara praktiska resultat blir huvudsaken, blir emellertid också den oförsonliga, skarpa klasståndpunkten, som är ändamålsenlig vid strävan efter politiskt makttövertagande, till ett obekvämt hinder. Nästa steg är alltså en "kompensationspolitik" - på god tyska: kohandelspolitik - och en försonlig, klokt statsmannamässig inställning. Rörelsen kan emellertid inte heller äga bestånd länge. Ty eftersom reformpolitiken i den kapitalistiska världen nu en gång är och förblir ett tomt skal, så kan man använda vilken taktik som helst, nästa steg blir ändå, att man blir sviken av de sociala reformerna, denna lugna hamn, där professorerna Schmoller och kompani nu lagt sig för ankar, sedan de först på de socialreformatoriska haven studerat sig igenom den stora och den lilla världen för att till sist låta allt gå, som Gud vill.[9*] Socialismen följer ingalunda alltid och av sig själv på arbetarklassens vardagliga kamp. Socialismen är endast ett resultat av att motsättningarna inom den kapitalistiska ekonomin tillspetsats och av att arbetarklassen insett nödvändigheten av uppror och social omdaning. Om man förnekar det ena och förkastar det andra, vilket revisionismen gör, då reduceras arbetarrörelsen till simpelt fackföreningspyssel och socialt reformerande och leder till sist genom sin egen tyngd fram till att klasståndpunkten överges.

Dessa konsekvenser framträder också klart, då man betraktar den revisionistiska teorin från en annan synvinkel och frågar sig: hurdan är denna uppfattnings allmänna karaktär? Det är givet, att revisionismen inte står på de kapitalistiska förhållandenas sida och med deras ekonomer förnekar kapitalismens motsättningar. Revisionismen förutsätter, liksom Marx' teori, att dessa motsättningar existerar. Men den stöder sig icke teoretiskt på tesen, att dessa motsättningar genom sin egen konsekventa utveckling kommer att upphävas och detta är kärnpunkten i hela uppfattningen och dessutom den punkt, där revisionismen skiljer sig från den hittills gängse socialdemokratiska uppfattningen.

Den revisionistiska teorin står mitt emellan de båda ytterligheterna; den vill inte utveckla de kapitalistiska motsättningarna och upphäva dem genom en revolutionär omstörtning, utan bryta udden av dem, avtrubba dem. Sålunda skall krisernas uteblivande och företagarorganisationerna i förening avtrubba motsättningen mellan produktion och varuutbyte,

proletariatets förbättrade situation och den kvarlevande medelklassen skall avtrubba motsättningen mellan kapital och arbete, och den ökande demokratin och samhällskontrollen skall avtrubba motsättningen mellan klasstat och samhälle.

Visserligen går inte heller den gängse socialdemokratiska taktiken ut på att vänta, tills de kapitalistiska motsättningarna når sin fulla utveckling och sedan förändras. Tvärtom, vi stöder oss blott på utvecklingens erkända riktning, och driver sedan i den politiska kampen dess konsekvenser till sin spets, vilket ju är varje revolutionär taktiks natur. Sålunda bekämpar socialdemokratin t.ex. ständigt tullarna och militarismen, i stället för att avvakta, tills deras reaktionära karaktär är helt utbildad. Bernsteins taktik stöder sig emellertid inte alls på vidareutveckling och tillspetsning, utan på ett avtrubbande av de kapitalistiska motsättningarna. Han har själv uttryckt detta på det mest adekvata sättet, då han talar om den kapitalistiska ekonomins "anpassning". När skulle en sådan uppfattning kunna vara korrekt? Alla motsättningar i dagens samhälle är helt enkelt resultat av det kapitalistiska produktionssättet. Om vi förutsätter, att detta produktionssätt kommer att vidareutvecklas i samma riktning som hittills, så måste också alla dess konsekvenser vidareutvecklas på samma sätt, varvid motsättningarna tillspetsas och blir skarpare i stället för att avtrubbas, vilket senare skulle förutsätta, att det kapitalistiska produktionssättet hämmades i sin utveckling. Den allmänna förutsättningen för Bernsteins teori är, kort uttryckt, att den kapitalistiska utvecklingen stagnerar.

Men därmed fördömer teorin sig själv, och detta i dubbel bemärkelse. Ty för det första blottar den sin utopiska karaktär vad det socialistiska slutmålet beträffar - det är ju givet, att en försumpad kapitalistisk utveckling inte kan leda till någon socialistisk omvälvning - och här har vi bekräftelsen på att vår skildring av teorins praktiska konsekvenser är riktig. För det andra avslöjar teorin sin reaktionära karaktär då den jämföres med den i verkligheten pågående, snabba kapitalistiska utvecklingen. Nu uppstår frågan: hur kan Bernsteins teori förklaras, eller snarare karakteriseras, då den konfronteras med denna faktiska kapitalistiska utveckling?

Vi tror oss ha visat i första avsnittet, att de ekonomiska förutsättningar, från vilka Bernstein utgår i sin analys av dagens sociala förhållanden - hans teori om den kapitalistiska "anpassningen" - inte håller streck. Vi har sett, att man varken kan uppfatta kreditväsen eller karteller som

“anpassningsmedel” för den kapitalistiska ekonomin, och att man inte heller kan uppfatta krisernas temporära uteblivande eller medelklassens fortsatta existens som symptom på kapitalistisk anpassning. Alla de ovan nämnda detaljerna i anpassningsteorin har emellertid ytterligare ett karakteristiskt drag gemensamt - förutom det att de alla är direkt felaktiga. Teorin uppfattar inte de behandlade fenomenen i det ekonomiska livet som organiskt bundna till den kapitalistiska utvecklingen i stort, till hela ekonomins mekanism, utan betraktar dem lösryckta ur sitt sammanhang, som disjecta membra (lösryckta delar) av ett livlöst maskineri. Så är t.ex. fallet med idén om kreditens anpassande funktion. Om man betraktar krediten som ett naturligt, högre stadium i varuutbytesprocessen och ser den i sammanhang med alla de motsättningar, som kännetecknar det kapitalistiska varuutbytet, så kan man omöjligen se den som något mekaniskt “anpassningsmedel” helt utanför denna utbytesprocess, lika litet som man kan kalla pengar, varor eller kapital för kapitalismens “anpassningsmedel”. Krediten är emellertid precis lika mycket som pengar, varor och kapital en organisk del av den kapitalistiska ekonomin under en viss period av dess utveckling, och under denna period utgör krediten likaväl som övriga ovannämnda faktorer ett oundgängligt mellanled i dess maskineri, men också ett förstörelsevapen, emedan den stegrar ekonomins inre motsättningar.

Detsamma gäller även om kartellerna och de perfekta kommunikationsmedlen.

Bernstein gör sig skyldig till samma mekaniska, odialektiska uppfattningssätt, då han accepterar krisernas uteblivande som ett symptom på den kapitalistiska ekonomins “anpassning”. För honom är kriserna ingenting annat än störningar i ekonomins mekanism, och om störningarna uteblir, kan mekanismen uppenbarligen fungera bra. I verkligheten är emellertid kriserna inga egentliga “störningar”, eftersom den kapitalistiska ekonomin i sin helhet inte kan klara sig utan dem. Om det är riktigt, att kriserna kort uttryckt utgör den för kapitalismen enda möjliga, och därför normala, metoden att periodiskt lösa tvisten mellan produktionens oinskränkta expansionsförmåga och marknadens snäva gränser, då är också kriserna i den kapitalistiska ekonomin olösliga organiska fenomen.

En “störningsfri” utveckling av den kapitalistiska produktionen skulle medföra större risker än kriserna utgör, nämligen risken för det kontinuerliga

fall i profitkvoten, som är ett resultat av arbetets ökade produktivitet, inte av motsättningen mellan produktion och varuutbyte. Denna profitkvotens fall har den ytterst farliga tendensen att omöjliggöra produktion för alla små och medelstora kapitalmängder och sålunda begränsa nybildningen och därmed investeringarna. Just kriserna, som är den andra konsekvensen av samma process, åstadkommer nämligen, genom att periodiskt försämra värdet på kapitalet, genom att förbilliga produktionsmedlen och lamslå en del av det arbetande kapitalet, en profithöjning och därmed utrymme för nyinvesteringar och uppsving inom produktionen. Sålunda utgör kriserna medel att ständigt tända den kapitalistiska utvecklingens eld och hålla den vid liv, och om de uteblev - inte under vissa av världsmarknadens utvecklingsfaser, som vi förmodar, utan helt och hållet - så skulle den kapitalistiska ekonomin inte komma på grön kvist, vilket Bernstein antar, utan den skulle hamna i ett träsk. Helt i enlighet med det mekaniska uppfattningssätt, som kännetecknar hela anpassningsteorin, struntar Bernstein helt i krisernas oundgänglighet och i nödvändigheten av de periodiska nyinvesteringarna med hjälp av små och medelstora kapitalmängder, och därför ser han också småkapitalens ständiga återuppykande som ett tecken på kapitalistisk stagnation i stället för på en normal kapitalistisk utveckling.

Det finns förvisso en synvinkel, från vilken alla ovan behandlade fenomen verkligen ter sig sådana, som “anpassningsteorin” framställer dem, och det är den enskilde kapitalistens synvinkel. Han ser nämligen det ekonomiska livets fakta förvanskade på grund av lagarna för konkurrensen. Framför allt uppfattar den enskilde kapitalisten varje organiskt led i ekonomin som ett självständigt helt, och dessutom ser han endast de faktorer, som inverkar på honom själv i hans egenskap av kapitalist. Därför uppfattar han de ekonomiska fenomenen som blott och bart “störningar” eller “anpassningsmedel”. För den enskilde kapitalisten är kriserna faktiskt störningar, och deras uteblivande ökar hans livslängd; för honom är krediten ett medel att “anpassa” sina otillräckliga produktionskrafter till marknadens krav, för honom upphäver en kartell, i vilken han blir medlem, anarkin inom produktionen.

Bernsteins anpassningsteori är kort sagt inget annat än en teoretisk generalisering av den enskilde kapitalistens sätt att uppfatta förhållandena. Men vad är denna åskådning ur teoretisk synpunkt annat än ett hopkok av den borgerliga vulgärekonomins viktigaste och mest karaktäristiska

ANDRA DELEN[10*]

kteristiska teser? Denna skolas alla ekonomiska misstag beror just på att den felaktigt tar konkurrensens företeelser, sedda genom den enskilde kapitalistens ögon, för fenomen som är giltiga för hela den kapitalistiska ekonomin. Och analogt med Bernsteins uppfattning av kreditsystemet uppfattar vulgärekonomin t.o.m. pengar som ett fyndigt "anpassningsmedel" för varuutbytets behov. Även vulgärekonomin söker motgiftet mot kapitalismens sjukdomar hos kapitalismen själv, den tror, liksom Bernstein, på möjligheten att reglera den kapitalistiska ekonomin, och slutligen går den liksom Bernsteins teori alltid ut på att avtrubba de kapitalistiska motsättningarna och lappa ihop kapitalismens sår. Den går med andra ord ut på ett reaktionärt tillvägagångssätt i stället för ett revolutionärt, och därmed på en utopi.

Den revisionistiska teorin i dess helhet kan alltså karakteriseras på följande sätt: den är den socialistiska försumpningens teori, vulgärekonomiskt grundad på teorin om kapitalismens försumpning.

1. Den ekonomiska utvecklingen och socialismen

Den viktigaste landvinningen under den proletära klasskampens utveckling har varit upptäckten, att det kapitalistiska samhällets ekonomiska förhållanden kunde användas som utgångspunkt för socialismens förverkligande. Därmed har socialismen blivit till en historisk nödvändighet från att ha varit ett "ideal", som under årtusenden föresvävat mänskligheten.

Bernstein bestrider, att socialismen har sina ekonomiska förutsättningar i det nuvarande samhället. Härvidlag genomgår hans bevisföring en intressant utveckling. I början, i "Neue Zeit", bestrider han endast snabbheten i industrins koncentration och stöder sig härvid på en jämförelse av industristatistiken i Tyskland åren 1895 och 1882. För att kunna utnyttja denna statistik för sina ändamål måste han ta sin tillflykt till ett ytterst summariskt och mekaniskt tillvägagångssätt. Men inte ens under de gynnsammaste omständigheter har Bernstein med sina hänvisningar till de medelstora industriföretagens uthållighet kunnat komma åt Marx' analys. Ty Marx uppställer varken något bestämt tempo för industrins koncentration, d.v.s. en bestämd termin för det socialistiska slutmålets förverkligande, eller ens de små kapitalmängdernas absoluta försvinnande, respektive småborgarnas försvinnande, som villkor för socialismens realiserande, vilket vi också har visat.

I sin bok utvecklar Bernstein sina åsikter vidare och lämnar nytt bevismaterial, nämligen aktiebolagsstatistiken, vilken skall bevisa, att antalet aktieägare ständigt stiger, och kapitalistklassen sålunda inte smälter samman, utan tvärtom blir allt större. Det är förvånansvärt, hur små kunskaper Bernstein har om sitt material, och hur föga han förstår att använda det till sin fördel!

Om han med aktiebolagens hjälp hade velat frambringa bevis mot Marx' teori om industrins utveckling, skulle han ha kommit med helt andra siffror. Var och en, som känner till aktiebolagsbildningens historia i Tyskland, vet nämligen att det genomsnittliga grundkapitalet för ett företag i en sådan bolagsbildning är satt i nära nog regelbundet sjunkande. Före år 1871 utgjorde detta kapital sålunda ungefär 10,8 miljoner

mark, år 1871 endast 4,01 miljoner mark, 1873 3,8 miljoner mark, 1883-1887 mindre än 1 miljon mark, 1891 endast 0,56 miljoner mark och 1892 0,62 miljoner mark. Sedan dess fluktuerar beloppen kring 1 miljon mark, och de har åter sjunkit från 1,78 miljoner mark år 1895 till 1,19 miljoner mark under första halvåret av år 1897.[11*]

Egendomliga siffror! Bernstein skulle förmodligen använda dem till att konstruera en kontramarkistisk teori om storföretagens återgång till småföretag. Men i så fall kunde vem som helst genmäla: Om ni vill bevisa något med denna statistik, herr Bernstein, så måste ni framför allt bevisa, att den avser samma industrigrenar, att de små företagen uppkommit i de stora företagens ställe och inte i stället för enskilt kapital, hantverk eller dvärgföretag. Men detta kan ni inte bevisa, ty övergången från jättelika aktiebolag till medelstora och små äger sin förklaring i det faktum, att aktieväsendet tränger in i allt fler branscher. I början lämpade det sig endast för jätteföretag, men nu har det anpassat sig allt bättre till medelstora och till och med till små företag. (Det förekommer t.o.m. aktiebolagsbildningar med så litet som 1.000 mark i kapital!)

Men vad betyder nu nationalekonomiskt sett aktieväsendets allt större utbredning? Det betyder en fortskridande socialisering av produktionen i dess kapitalistiska form, en socialisering inte endast av den stora produktionen, utan även av medelstora och små företag. Detta är en företeelse, som inte står i motsättning till Marx' teori, utan i stället bekräftar den på det mest lysande sätt.

Och vari består faktiskt aktiebolagsbildningens ekonomiska särdrag? Å ena sidan däri, att många små förmögenheter samlas till ett enda produktionskapital, å andra sidan däri, att produktionen skiljs från kapitalägandet. Detta utgör ett tvåfaldigt övervinnande av det kapitalistiska produktions sättet - hela tiden på kapitalistisk basis. Vad betyder jämfört med detta Bernsteins statistik, där ett stort antal aktieägare är delägare i ett företag? Inget annat än följande:

Ett kapitalistiskt företag motsvarar inte längre liksom förr en kapitalägare, utan ett ständigt ökande antal kapitalägare. Det ekonomiska begreppet "kapitalist" täcks alltså inte längre av den enskilde individen, utan dagens industrikapitalist är en juridisk person, som består av hundratals, ja t.o.m. tusentals personer, och själva kategorin "kapitalist" har inom den kapitalistiska ekonomins ram blivit en samhällelig, d.v.s. en socialiserad kategori.

Men hur kan man då förklara det faktum, att Bernstein uppfattar fenomenet aktiebolag som en splittring och inte en sammanfattning av kapitalet, att han ser en utbredning av kapitalegendomen, där Marx ser "kapitalegendomens upphävande"? Bernstein har helt enkelt gjort sig skyldig till en vulgärekonomisk blunder: han uppfattar kapitalisten som en egendomsrättslig kategori och inte som en produktionskategori, han uppfattar kapitalisten som en skattepolitisk, inte som en ekonomisk enhet, och han uppfattar kapitalet som penningförmögenhet och inte som produktionsenhet. Därför ser han också sin engelska syrådstrust inte som en sammansvetsning av 12.300 personer till en enhet, utan som hela 12.300 kapitalister, och därför är för honom ingenjör Schulze, som har fått "ett större antal aktier" av rentieren Müller som hemgift för sin fru, också en kapitalist, därför vimlar över huvud taget hela Bernsteins värld av "kapitalister".[12*]

Liksom överallt annars är emellertid även här den vulgärekonomiska grodan endast Bernsteins teoretiska fundament för att vulgarisera socialismen. Då Bernstein överför begreppet kapitalist från produktionsförhållandena till egendomsförhållandena, och "talar om människor i stället för om företagare", överför han också frågan om kapitalismen från produktionens område till förmögenhetsförhållandena, från förhållandet kapital - arbete till förhållandet rik - fattig.

Därmed har vi lyckligen från Marx och Engels kommit tillbaka till författaren till "De fattiga stackarnas evangelium", men med den skillnaden, att Weitling med sin riktiga proletära instinkt insåg klassmotsättningarna, ehuru i primitiv form, i just denna motsättning mellan rik och fattig, och ville göra den till den socialistiska rörelsens hävarm, medan Bernstein i stället ser socialismens framtidsutsikter däri, att de fattiga förvandlas till rika, varigenom klassmotsättningarna suddas ut, vilket är ett småborgerligt förfaringssätt.

Bernstein nöjer sig inte heller med inkomststatistiken. Han ger oss också företagsstatistik, t.o.m. från flera länder: från Tyskland och Frankrike, från England och Schweiz, från Österrike och från Förenta Staterna. Men vad för sorts statistik är det han kommer med? Inte jämförande data från olika tidpunkter för varje land, utan data från en tidpunkt för varje land. Med undantag för Tyskland, där han upprepar sin gamla jämförelse av åren 1895 och 1882, jämför han alltså inte företagsorganisationernas utvecklingsstadium vid olika tidpunkter i ett

och samma land, utan endast de absoluta siffrorna för olika länder (för England är siffrorna från år 1891, för Frankrike från år 1894, för Förenta Staterna från år 1890 etc.). Hans slutsats är den, att, "även om storindustrin just nu faktiskt överväger, så omfattar den, om man medräknar de företag, som är beroende av den, knappt hälften av den inom produktionen arbetande befolkningen, och detta i ett så välutvecklat land som Preussen". Till samma resultat kommer han beträffande hela Tyskland, England, Belgien etc. (s. 84).

Vad han på detta sätt påvisar, är uppenbarligen inte någon viss tendens hos den ekonomiska utvecklingen, utan endast det absoluta styrkeförhållandet i de olika företagsformerna resp. yrkeskategorierna. Om detta skall bevisa socialismens avsaknad av framtidsutsikter, så bygger denna bevisföring på teorin, att det siffermässiga, fysiska styrkeförhållandet, d.v.s. ett rent maktmoment, är utslagsgivande för resultatet av all social strävan. Bernstein, som överallt vädrar blanquism, förfaller här som omväxling själv till ett av blanquismens grövsta misstag, men återigen med den skillnaden, att blanquismen som socialistisk och revolutionär partiriktning förutsatte socialismens ekonomiska genomförbarhet, och till och med baserade idén att en liten minoritet skulle kunna genomföra en blodig revolution på denna teori. Bernstein däremot drar av folkmajoritetens siffermässiga underlägsenhet slutsatsen, att socialismen ekonomiskt sett är utan framtid. Socialdemokratin härleder emellertid sitt slutmål ur den ekonomiska nödvändigheten - och insikten om denna nödvändighet - inte ur minoritetens segerrika våldsmakt eller ur majoritetens siffermässiga överlägsenhet. Denna nödvändighet leder nämligen till att folkmassan avskaffar kapitalismen, vilket kommer till uttryck i den kapitalistiska anarkin.

Vad beträffar denna avgörande fråga om anarkin i den kapitalistiska ekonomin, så bestrider Bernstein själv blott de stora, allmänna kriserna men inte partiella och nationella kriser. Härmed förnekar han existensen av en stor mängd anarki, men medger att det finns lite grann anarki. Hos Bernstein råkar kapitalismen ut för samma sak som den fåvitska jungfrun med barnet, som "bara var helt litet", för att tala med Marx. Det fatala är bara, att litet och mycket är lika illa, när det gäller sådana saker som anarki. Om Bernstein tillåter lite grann anarki, så sörjer varuhushållningens mekanismer av sig själva för att denna anarki stegras i otroligt hög grad - ända till sammanbrottet. Men om Bernstein hoppas

på att - med bibehållen varuproduktion - kunna förvandla den lilla smulan anarki till ordning och harmoni, så förfaller han åter till ett av den borgerliga vulgärekonomin mest fundamentala fel, nämligen det att se bytessättet som oberoende av produktionssättet.[13*]

Ändå egendomligare är Bernsteins svar på andra punkter i vår kritik. På vårt påpekande, att karteller aldrig kan vara något medel mot den kapitalistiska anarkin, eftersom de endast skapar ökad konkurrens på världsmarknaden - se sockerindustrin - svarar Bernstein, att detta visserligen är riktigt, men att den skärpta konkurrensen på den engelska sockermarknaden ju har åstadkommit en stor fabrikation av marmelad och konserver. Vilket påminner oss om konversationsövningarna i första delen av Ollendorfs språkmetod för självstudier: "Ärmen är kort, men skon är trång. Far är stor, men mor har lagt sig att sova."

Med liknande logik besvarar Bernstein våra bevis för att inte heller krediten kan vara något "anpassningsmedel" mot den kapitalistiska anarkin, eftersom den i stället stegrar denna anarki: han säger, att krediten förutom sina förstörande egenskaper ju också har "danande och skapande" egenskaper, vilka också Marx erkände. För den, som i enlighet med Marx' teori finner alla de positiva ansatserna för den socialistiska omdaning i den kapitalistiska ekonomin, är detta påpekande inte heller vad krediten beträffar något nytt. Debatten rörde sig om huruvida dessa kreditens positiva, överkapitalistiska egenskaper också kommer till uttryck i den kapitalistiska ekonomin, huruvida de, som Bernstein påstår, kan betvinga den kapitalistiska anarkin, eller om den i stället urartar till en motsättning och endast stegrar anarkin, som vi har visat. Bernsteins hänvisning till "kreditens danande och skapande förmåga", som ju bildade utgångspunkt för hela debatten, är härvidlag endast en "teoretisk flykt till den andra sidan" - av diskussionsfältet.[12]

Detta är inte rätta tillfället att helt avslöja den överraskande grad av förvirring beträffande den politiska ekonomins mest elementära principer, som Bernstein röjer i sin bok. Men en punkt skall i korthet belysas, eftersom den sammanhänger med den kapitalistiska anarkins grundproblem.

Bernstein förklarar, att Marx' arbetsvärdelag endast är en abstraktion, och detta är tydligen enligt Bernstein ett skällsord inom den politiska ekonomin. Men om arbetsvärdet endast är en abstraktion, "en tankebild" (s. 44), då har varje rättskaffens medborgare, som har gjort sin

värnplikt och betalat sina skatter, rätt att knåpa ihop vilka vansinnigheter som helst till en sådan "tankebild", d.v.s. till en värdelag.

Av naturen har Marx lika mycket rätt att bortse från varornas egenskaper, så att de slutligen endast är inkarnationer av vissa mängder mänskligt arbete, som Böhm-Jevonsskolan har rätt till att abstrahera alla varornas egenskaper utom deras nyttighet" (s. 42).

För Bernstein är det alltså hugget som stucket, huruvida det gäller Marx' sociala arbete eller Mengers abstrakta nyttighet; alltihop är endast abstraktioner. Härmed har Bernstein totalt glömt bort, att Marx' abstraktion inte är en uppfinning, utan en upptäckt, att den inte existerar i Marx' huvud, utan i varuhushållningen, att den inte har en inbillad, utan en reell, social existens, en så reell existens, att den skärs till och hamras, vägs och präglas. Det av Marx upptäckta abstrakt-mänskliga arbetet är nämligen i sin utvecklade form inget annat än - pengar.

Och just detta är en av Marx' mest genialiska ekonomiska upptäckter, medan penningens mystiska väsen för hela den borgerliga ekonomin, från den förste merkantilisten fram till den siste klassikern, förblivit en bok med sju insegel.

Däremot är Böhms och Jevons' abstrakta nyttighet faktiskt endast en tankebild, eller snarare en bild av tanklöshet, en privatidioti, för vilken endast och allenast den borgerliga vulgärekonomin, och inte det kapitalistiska samhället eller något annat mänskligt samhälle kan göras ansvarig. Med denna "tankebild" i huvudet kan Bernstein, Böhm, Jevons och hela det subjektiva anhanget grubbla över penningens mysterium i tjugo år till, utan att komma fram till någon annan lösning än den, som den bekante skomakaren kom fram till utan dem: att pengar är en "nyttig" sak.

Bernstein har alltså totalt förlorat sinnet för Marx' värdelag. Men den, som är någorlunda förtrogen med Marx' ekonomiska system, inser utan vidare, att hela systemet skulle vara helt obegripligt utan värdelagen, eller, konkretare uttryckt, att hela den kapitalistiska ekonomin och alla dess sammanhang skulle vara obegripliga utan insikten om varans och varuutbytets natur.

Men vad är det nu som är Marx' förtrollade nyckel till alla de kapitalistiska fenomenens innersta hemligheter, vad är det som ger honom förmågan att lekande lätt lösa problem, om vilkas existens den borgerliga klassiska ekonomins största hjärnor, Smith och Ricardo till exempel, inte

ens hade en aning? Inget annat än just Marx' sätt att uppfatta hela den kapitalistiska ekonomin historiskt, och inte endast med perspektiv bakåt, vilket de bästa männen inom den klassiska ekonomin också gjorde, utan just med perspektiv mot den socialistiska framtiden. Hemligheten med Marx' värdelära, med hans analys av pengarnas funktion, hans lära om profitkvoten, hemligheten med hela hans ekonomiska system är - den kapitalistiska ekonomins förgänglighet, dess sammanbrott - och alltså det socialistiska slutmålet, vilket endast är konsekvensen härav. Endast och just därför att Marx var socialist och alltså från början såg den kapitalistiska ekonomin från historisk synvinkel, kunde han dechiffra dess hieroglyfer, och emedan han gjorde den socialistiska ståndpunkten till utgångspunkt för sin vetenskapliga analys av det borgerliga samhället, kunde han också ge oss socialismens vetenskapliga grundvalar.

Mot denna bakgrund måste man se anmärkningarna i slutet av Bernsteins bok, där han klagar över den "dualism" (dubbeltydighet), "som genomsyrar hela Marx' monumentala verk", en dualism, som består i att verket vill vara en vetenskaplig undersökning, och likväl bevisar en tes, som förelåg i färdigt skick långt före verkets koncipiering (avfattande), att det bygger på ett schema, i vilket det resultat, som utvecklingen skulle leda fram till, redan från början fanns färdigt. Marx' hänvisning till det kommunistiska manifestet (d.v.s. till det socialistiska slutmålet! Förfs: anm.) visar på en verklig rest av utopism i hans system." (s. 177)

Men Marx' dualism är inget annat än dualismen mellan den socialistiska framtiden och den kapitalistiska nutiden, mellan kapital och arbete, mellan bourgeoisie och proletariat; den är den monumentala vetenskapliga reflexen av dualismen i det borgerliga samhället och av de borgerliga klassmotsättningarna.

Och om Bernstein ser "en rest av utopism" i denna teoretiska dualism, så är detta endast ett naivt erkännande av att han förnekar den historiska dualismen i det borgerliga samhället och de kapitalistiska klassmotsättningarna, att hela socialismen i hans ögon blivit "en rest av utopism". Bernsteins "monism", d.v.s. hans enhetlighet, är enhetligheten hos en förevidgad kapitalistisk samhällsordning, enhetligheten hos en socialist, som har tappat bort sitt slutmål, för att i stället se slutmålet för den mänskliga utvecklingen i ett oföränderligt borgerligt samhälle.

Men om Bernstein i kapitalismens ekonomiska struktur ser dualismen, men inte den nödvändiga utvecklingen till socialism, så måste han,

för att åtminstone formellt kunna rädda det socialistiska programmet, ta sin tillflykt till en idealistisk konstruktion helt utanför den ekonomiska utvecklingen och sålunda förvandla hela socialismen från att vara en bestämd historisk fas i samhällsutvecklingen till att bli en abstrakt "princip".

Bernsteins "kooperativa princip", med vilken han vill pryda den kapitalistiska ekonomin, detta otroligt tunna "avkok" på det socialistiska slutmålet, är mot denna bakgrund inte en eftergift, som Bernsteins borgersliga teori gör åt samhällets socialistiska framtid, utan en eftergift Bernstein gör åt - sitt socialistiska förflutna.

2. Fackföreningar, Kooperationer och politisk demokrati

Vi har sett, att Bernsteins socialism går ut på att låta arbetarna få del av samhällets rikedomar, på att förvandla de fattiga till rika. Hur skall nu detta ske? I sin artikelserie "Socialismens problem" i "Neue Zeit" gav Bernstein endast svårförståeliga antydningar på denna punkt, men i sin bok lämnar han klart besked; hans socialism skall förverkligas på två sätt: genom fackföreningarna, eller, med Bernsteins terminologi, den ekonomiska demokratin, och genom Kooperationen. Med fackföreningarnas hjälp vill han komma åt industriprofiten, med Kooperationens köpmannaprofiten. (s. 118).

Vad beträffar Kooperationen, särskilt då produktionskooperativerna, så utgör de enligt Bernstein en mellanform mitt i den kapitalistiska ekonomin: nämligen en i smått socialiserad produktion med bibehållet kapitalistiskt varuutbyte. Men i den kapitalistiska ekonomin behärskar varuutbytet produktionen och gör, med hänsyn till konkurrentföretagen den hänsynslösa utsugningen, d.v.s. ett fullständigt behärskande av produktionsprocessen genom kapitalets intressen, till ett existensvillkor för det enskilda företaget. I praktiken yttrar sig detta i nödvändigheten att göra arbetet så intensivt som möjligt, reducera eller öka det allt efter marknadssituationen, dra till sig eller stöta bort, d.v.s. avskeda arbetskraften allt efter marknadens krav, kort sagt i att använda sig av alla kända metoder för att göra ett kapitalistiskt företag konkurrenskraftigt. För produktionskooperationens del medför detta den motsägelsefulla nödvändigheten att arbetarna skall styra sig själva med erforderlig absolutism, att de gentemot sig själva måste spela den kapitalistiske företagarens roll. På denna motsättning stupar också produktionskooperationen, i det den antingen utvecklar sig bakåt, i riktning mot ett kapitalistiskt företag, eller, om arbetarnas intressen segrar, upplöses. Detta är fakta, som Bernstein själv konstaterar, men han missförstår dem och ser liksom fru Potter-Webb orsaken till de engelska produktionskooperativernas undergång i den bristande "disciplinen". Vad Bernstein här helt ytligt kallar disciplin, är inget annat än kapitalets naturliga, absoluta regim, som ju arbetarna omöjligen kan tillämpa på sig själva. [14*]

Härav följer, att produktionskooperationen endast kan säkra sin existens inom den kapitalistiska ekonomin genom att på omvägar upphäva motsättningen mellan produktionssätt och utbytessätt, vilket sker genom att den på konstlad väg drar sig undan den fria konkur-

rensens lagar. Enda möjligheten härtill är att från början säkra sig en avsättningsmarknad, en fast konsumentkrets. Som ett sådant hjälpmedel gör konsumentföreningen tjänst. Just däri, och inte i uppdelningen på inköps- och försäljningskooperativer, eller hur Oppenheimers infall nu lyder, ligger den av Bernstein dryftade hemligheten med att självständiga produktionskooperativer går under, om deras existens inte säkras genom en konsumentförening.

Men om produktionskooperativernas existensvillkor i dagens samhälle är knutna till konsumentföreningarnas existensvillkor, så följer härav ytterligare den konsekvensen, att produktionskooperativerna i gynnsammaste fall är hänvisade till lokal avsättning i liten skala, alltså till småprodukter avsedda för omedelbar konsumtion, företrädesvis livsmedel. Konsumentföreningen, och därmed också produktionskooperationen, är från början utesluten från alla viktigare branscher i den kapitalistiska produktionen: textil-, kol-, metall- och oljeindustrin, vidare maskin-, lokomotiv- och varvsindustrin. Även om man bortser från produktionskooperativernas karaktär av mellanform, så kan de ändå aldrig utgöra någon allmän social reform, eftersom detta skulle förutsätta, att världsmarknaden avskaffades och den rådande världshushållningen upplöstes i små, lokala produktions- och handelsgrupper, d.v.s. att den storkapitalistiska varuhushållningen återgick till medeltidens varuhushållning.

Men även inom de möjliga gränserna för sin existens reduceras produktionskooperativerna i dagens samhälle nödvändigtvis till bihang till konsumentföreningarna, som sålunda kommer att spela huvudrollen i den avsedda sociala reformen. Hela den socialistiska kooperationsreformen reduceras emellertid då, från att vara en kamp mot produktionskapitalet, d.v.s. mot huvudstammen i den kapitalistiska ekonomin, till att bli en kamp mot handelskapitalet, d.v.s. endast mot små grenar av den kapitalistiska stammen.

Vad beträffar fackföreningarna, som enligt Bernstein skall utgöra ett medel mot produktionskapitalets utsugning, så har vi redan visat, att fackföreningarna inte är i stånd att säkra arbetarna något inflytande på produktionsprocessen, vare sig beträffande produktionens omfång eller den tekniska proceduren.

Beträffande den rent ekonomiska sidan, "lönekvotens kamp med profitkvoten" i Bernsteins terminologi, så utkämpas denna kamp inte uppe i det blå, utan inom lönelagens utstakade gränser, och dem kan

denna kamp inte riva ned, utan endast förverkliga. Detta framgår också klart, om man ser saken från ett annat håll och frågar efter fackföreningarnas egentliga funktioner.

Fackföreningarna, som enligt Bernstein under arbetarklassens kamp för frigörelse skall gå till angrepp mot industrins profitkvot och gradvis göra om den till lönekvot, kan nämligen ingalunda föra någon aggressionspolitik mot profiten, eftersom de inte är något annat än arbetskraftens organiserade defensiv mot profitens angrepp, arbetarklassens försvar mot den kapitalistiska ekonomins nivå-sänkande tendens. Detta är de av två orsaker.

För det första har fackföreningarna till uppgift att genom sin organisation utöva inflytande på marknadssituationen för varan arbetskraft. Denna organisation försvagas emellertid ständigt till följd av proletariseringprocessen inom medelklassen, som ständigt tillför marknaden ny vara. För det andra avser fackföreningarna att höja arbetarklassens levnadsstandard och öka dess andel av samhällets rikedomar. Denna andel sjunker emellertid beständigt, med samma ödesbestämmdhet som en naturprocess, på grund av arbetets växande produktivitet. För att inse detta senare behöver man inte vara marxist, det räcker om man kastat en blick på Rodbertus': "Till belysande av den sociala frågan".

I båda sina ekonomiska huvudfunktioner förvandlas alltså fackföreningskampen på grund av objektiva processer i det kapitalistiska samhället till ett slags sisyfosarbete. Detta sisyfosarbete är förvisso nödvändigt, om arbetaren över huvud taget skall nå upp till den lönekvot han är berättigad till enligt den aktuella marknadssituationen, om den kapitalistiska lönelagen skall förverkligas och den ekonomiska utvecklingens nivå-sänkande tendens skall kunna förlamas eller rättare sagt försvagas. Men om man ämnar förvandla fackföreningarna till ett medel att successivt inskränka på profiten till förmån för arbetslönen, så förutsätter detta socialt sett för det första att medelklassens proletarisering och arbetarklassens tillväxt stagnerar, för det andra att arbetets produktivitetssökning stagnerar, d.v.s. en återgång till äldre kapitalistiska förhållanden, alldeles som fallet var beträffande förverkligandet av den konsumentkooperativa ekonomin.

Bernsteins båda socialistiska reformmedel: kooperationen och fackföreningarna, saknar alltså fullständigt förmåga att omdana det kapitalistiska produktions sättet. Bernstein själv är också i grund och botten dun-

kelt medveten om detta och uppfattar dem blott som medel att plocka åt sig den kapitalistiska profiten och på detta sätt rikta arbetarna. Men därmed avstår han också från kampen mot det kapitalistiska produktionssättet och inriktar i stället den socialdemokratiska rörelsen på kamp mot den kapitalistiska fördelningen. Bernstein formulerar också upprepade gånger sin socialism som strävan efter en "rättvis", "rättvisare" (s. 51 i hans bok), ja t.o.m. "ännu rättvisare" fördelning.

Den första impulsen till en socialdemokratisk rörelse är ju också, åtminstone hos den stora massan, den kapitalistiska samhällsordningens "orättvisa" fördelning. Och då socialdemokratin kämpar för hela ekonomins socialisering, eftersträvar den givetvis också en "rättvis" fördelning av samhällets rikedomar. Men tack vare Marx' insikt om att en viss fördelningsmetod är den naturlagsenliga följd av en viss produktionsmetod, inriktar sig socialdemokratin inte på en fördelning inom ramen för den kapitalistiska produktionen, utan på ett upphävande av själva varuproduktionen. Socialdemokratin vill kort sagt åstadkomma en socialistisk fördelning genom att avskaffa det kapitalistiska produktionssättet, medan Bernstein går till väga på rakt motsatt sätt: han vill bekämpa den kapitalistiska fördelningen och hoppas på detta sätt så småningom kunna genomföra ett socialistiskt produktionsätt. Varpå grundar sig i detta fall Bernsteins socialistiska reform? På vissa tendenser i den kapitalistiska produktionen? Ingalunda, ty för det första förnekar han ju dessa tendenser, och för det andra är för honom enligt föregående den önskade produktionsorganisationen ett resultat av, inte en orsak till fördelning. Hans socialism kan alltså inte grunda sig på ekonomiska resonemang. Sedan han vänt upp och ned på socialismens mål och medel och därmed på de ekonomiska sakförhållandena kan han inte ge någon materialistisk grundval för sitt program, utan han är tvingad att ta till en idealistisk grundval.

"Varför måste socialismen grundas på ekonomisk nödvändighet?" hör vi honom säga. "Varför måste människornas insikt, deras rättsmedvetande, deras goda vilja degraderas?" ("Vorwärts", den 26 mars 1899). Bernsteins rättvisare fördelning skall alltså förverkligas i kraft av människans fria, av den ekonomiska nödvändigheten obundna vilja, eller rättare sagt, eftersom viljan själv endast är ett instrument, i kraft av insikt om rättvisan, i kraft av rättvisans idé.

Då har vi alltså lyckligen kommit fram till rättvisepincipen, detta

gamla ök, på vilket under årtusendena alla världsförbättrare ridit omkring i brist på säkra, historiska befordringsmetoder, denna skrangliga Rosinante, på vilken alla historiens Don Quichotar ridit ut för att reformera världen, för att till sist komma hem med ett blått öga som enda resultat.

Relationen rik-fattig som socialismens samhälleliga grundval, "principen" om Kooperationer som dess innehåll, den "rättvisare fördelningen" som dess mål och rättviseidén som dess enda historiska legitimation - för denna sorts socialism var Weitling för mer än 50 år sedan en mycket mera kraftfull, iderik och glänsande företrädare. Men den genialiske skraddaren hade aldrig hört talas om den vetenskapliga socialismen. Och för att i dag, efter ett halvt sekel, lappa ihop denna av Marx och Engels söndertrasade uppfattning och erbjuda den åt det tyska proletariatet som vetenskapens sista ord, behöver man kanske vara skraddare - men inte genialisk.

* * *

Liksom fackföreningar och Kooperationer utgör revisionismens ekonomiska stödjepunkter, så utgör demokratin ständiga framåtskridande dess viktigaste politiska förutsättning. Dagens reaktionära utfall är för revisionismen endast tillfälliga, övergående "ryckningar", som man inte behöver räkna med, då man ställer upp allmänna riktlinjer för arbetarnas kamp.

[Det kommer emellertid inte an på vad Bernstein på grundval av muntliga och skriftliga försäkringar från vänner tror om reaktionens varaktighet, utan på vad det föreligger för inre, objektivt samband mellan demokratin och den faktiska samhällsutvecklingen.][13]

Bernstein t.ex. uppfattar demokratin som ett oundvikligt stadium i den moderna samhällsutvecklingen, ja, demokratin är för honom, liksom för liberalismens borgerliga teoretiker, den stora grundprincipen för hela den historiska utvecklingen, en princip som alla makter i det politiska livet måste arbeta på att förverkliga. I denna absoluta form är uppfattningen emellertid totalt felaktig. Den är inget annat än en småborgerlig, ytlig, schablonmässig generalisering av en liten del av den borgerliga utvecklingens resultat under de senaste 25 à 30 åren. Om man ser på demokratin historiska utveckling och samtidigt skärskådar kapitalismens politiska historia, kommer man till ett helt annat resultat.

Vad Bernsteins första tes beträffar, så finner vi demokrati inom de mest

olikartade samhällsformer: i de ursprungliga, kommunistiska samhällena, i antikens slavstater, i medeltidens stadskommuner. Likaså möter vi absolutism och konstitutionell monarki i de mest olikartade ekonomiska sammanhang. Å andra sidan framkallar kapitalismen i sitt begynnelsestadium - som varuproduktion - en demokratisk författning i stadskommunerna; senare, i sin mera utvecklade form, manufakturen, motsvaras den politiskt av den absoluta monarkin. Som utvecklad industriekonomi slutligen framkallar den i Frankrike omväxlande demokratisk republik (1793), Napoleon I:s absoluta monarki, restaurationstidens adelsmonarki (1815-1830), Louis Philippes borgerliga konstitutionella monarki, återigen demokratisk republik, återigen monarki under Napoleon III, och slutligen republik för tredje gången. I Tyskland är den enda verkligt demokratiska institutionen, den allmänna rösträtten, inte den borgerliga liberalismens verk, utan ett verktyg för att politiskt sammansvetsa småstaterna, och endast i den bemärkelsen är den av betydelse för den tyska bourgeoisins utveckling. Den tyska bourgeoisin har annars låtit sig nöja med en halvfeodal konstitutionell monarki. I Ryssland frodades kapitalismen länge under ett orientaliskt självhärskardöme, utan att bourgeoisin gjorde någon min av att längta efter demokrati. I Österrike tillkom den allmänna rösträtten för att rädda den sönderfallande monarkin [och hur litet den rösträtten har gemensamt med verklig demokrati, bevisar § 14.][14] I Belgien slutligen beror arbetarrörelsens demokratiska landvinning - den allmänna rösträtten - otvivelaktigt av militarismens svaghet, d.v.s. av Belgiens speciella geografiska och politiska läge, och framför allt har detta "stycke demokrati" inte vunnits genom bourgeoisin, utan mot bourgeoisin.

Demokratins oavbrutna uppsving, vilket för revisionister och borgerligt frisinnade tycks vara den stora grundprincipen i mänsklighetens historia eller åtminstone i den moderna historien, är alltså vid närmare påseende en hägring. Något allmänt, absolut samband mellan kapitalistisk utveckling och demokrati kan inte konstrueras. Den politiska formen är alltid resultatet av hela summan politiska, inre och yttre, faktorer, och den tillåter inom sina gränser hela skalan från absolut monarki till demokratisk republik.

Om vi sålunda måste avstå från att anta en allmän historisk lag för demokratins utveckling också inom ramen för det moderna samhället, och i stället vänder oss till den borgerliga historiens nuvarande fas, så

ser vi också här i den politiska situationen faktorer, som ingalunda leder fram till ett förverkligande av Bernsteins schema, utan tvärtom till att det borgerliga samhället måste prisge sina redan uppnådda positioner.

Å ena sidan har de demokratiska institutionerna i högsta grad spelat ut sin roll i den borgerliga utvecklingen, vilket man måste inse. I sin funktion att svetsa samman småstater och skapa moderna stora stater (Tyskland, Italien) har de demokratiska institutionerna blivit överflödiga; den ekonomiska utvecklingen har medfört en inre, organisk sammanväxning, [och den politiska demokratins förband kan sålunda avlägnas utan fara för de borgerliga samhällenas organismer.][15]

Samma sak gäller beträffande hela det politiska och administrativa statsmaskineriets förvandling från en halv- eller helfeodal till en kapitalistisk mekanism. Denna omvandling, som var historiskt oskiljbar från demokratin, är nu fullbordad i så stor utsträckning, att de rent demokratiska ingredienserna i statsväsendet, allmän rösträtt, republiken som statsform, skulle kunna avskaffas utan risk för att administration, finansväsen, försvarsväsen etc. skulle återfalla till tidigare former.

Om liberalismen sålunda i huvudsak blivit överflödig för det borgerliga samhället som sådant, så har den i viktiga avseenden dessutom blivit direkt hindersam. Det gäller här två faktorer, som rent av behärskar de moderna staternas hela politiska liv: världspolitiken och arbetarrörelsen - båda endast olika sidor av den kapitalistiska utvecklingens nuvarande fas.

Den utvecklade världsekonomin och den skärpta och generaliserade konkurrenskampen på världsmarknaden har gjort militarismen och marinismen till världspolitikens tongivande verktyg i de stora staternas yttre och inre liv. Men om världspolitiken och militarismen utgör en uppåtstigande tendens i den nuvarande utvecklingsfasen, så måste den borgerliga demokratin följaktligen vara stadd i sjunkande. [Bästa exemplet: den nordamerikanska unionen sedan det spanska kriget. I Frankrike existerar republiken huvudsakligen tack vare den internationella politiska situationen, som f.n. omöjliggör ett krig. Om ett sådant skulle utbryta, och om Frankrike, vilket man kan anta, skulle visa sig dåligt rustat för världspolitik, då bleve svaret på Frankrikes första nederlag på krigsskådeplatsen - att monarkin proklamerades i Paris. Tyskland fick betala för sin stora upprustningsera och den av Kiautschou inaugurerade världspolitiken med två offer av den borgerliga demokratin:

frisinnets upplösning och centrumpartiets fall.][16]

Om sålunda utrikespolitiken driver bourgeoisin i armarna på reaktionen, så gäller detta inte mindre för inrikespolitiken, som driver den uppåtsträvande arbetarklassen i samma riktning. Bernstein tillstår själv detta, då han gör den socialdemokratiska "uppslukningslegenden", [17] d.v.s. arbetarklassens socialistiska strävanden, ansvarig för den liberala bourgeoisins fanflykt. I samband härmed råder han proletariatet att ge avkall på sitt socialistiska slutmål för att åter locka fram den dödsförskräckta liberalismen ur reaktionens råthål. Genom att sålunda göra den socialdemokratiska arbetarrörelsens undergång till livsvillkoret och den sociala förutsättningen för den borgerliga demokratin, bevisar han emellertid själv på det mest slående sätt, att denna demokrati står i motsättning till det nuvarande samhällets inre utvecklingstendens i lika stor utsträckning som den socialistiska arbetarrörelsen utgör en direkt produkt av denna tendens.

Men därmed bevisar han ytterligare en sak. Då han gör arbetarklassens avkall på sitt socialistiska slutmål till ett villkor och en förutsättning för den borgerliga demokratin återupplivande, visar han själv, i hur ringa utsträckning den borgerliga demokratin kan vara en nödvändig förutsättning eller ett nödvändigt villkor för den socialistiska rörelsen och det socialistiska slutmålet. Här sluter sig Bernsteins resonemang till en bristfällig cirkel, där den sista logiska slutsatsen "uppslukar" sin första förutsättning.

Det finns en mycket enkel utväg ur denna cirkel: det faktum, att den borgerliga liberalismen har dött av skräck för den uppåtsträvande arbetarrörelsen och dess slutmål, resulterar endast och allenast i att just den socialistiska arbetarrörelsen i dag är demokratin enda möjliga stöd, och att den demokratiska utvecklingens öde är knutet till den socialistiska rörelsen, och inte den socialistiska rörelsens öde till den borgerliga demokratin. Det är inte så, att demokratin blir livsduglig i samma utsträckning som arbetarklassen ger upp sin frigörelsekamp, utan den blir i stället livsduglig i samma utsträckning som den socialistiska rörelsen blir stark nog att verksamt kämpa mot de reaktionära följderna av världspolitiken och av den borgerliga fanflykten. Den som önskar en starkare demokrati, måste också önska en starkare socialistisk rörelse, inte en svagare, och den, som ger upp de socialistiska strävandena, ger också upp både arbetarrörelsen och demokratin.

[Bernstein förklarar i slutet av sitt "svar" till Kautsky, i "Vorwärts" den 26 mars 1899, att han i stort sett är helt införstådd med den praktiska delen av socialdemokratins program, och bara har invändningar mot dess teoretiska del. Ändock tror han sig uppenbarligen med all rätt kunna marschera med i partiets led, ty vad skall man lägga för "vikt" vid, "om det förekommer en mening i den teoretiska delen, som inte längre överensstämmer med hans uppfattning om utvecklingen"? Denna förklaring visar i bästa fall, hur totalt Bernstein har förlorat sinnet för sambandet mellan socialdemokratins praktiska verksamhet och dess allmänna principer, hur totalt orden har upphört att betyda detsamma för Bernstein som för partiet. I praktiken leder Bernsteins egna teorier, som vi har sett, till den elementära socialdemokratiska insikten, att också den praktiska kampen blir värdelös och meningslös utan sin principiella basis, att hela rörelsen går under, om man gör avkall på slutmålet.][18]

3. Övertagandet av den politiska makten

Demokratins öde är, som vi sett, knutet till arbetarrörelsens öde. Men kan ens den mest gynnsamma utveckling av demokratin leda till att proletariatets revolution, d.v.s. övertagandet av statsmakten, blir överflödig eller omöjlig?

Bernstein avgör denna fråga genom att väga den lagenliga reformens respektive revolutionens goda och dåliga sidor mot varandra, och det gör han med ett behag, som påminner om uppvägning av kanel och peppar i en konsumbutik. I en lagenlig utveckling ser han intellektet verka, i en revolutionär utveckling känslan, i reformarbetet ser han en långsam metod för historiskt framåtskridande, i revolutionen en snabb metod, i lagstiftningen ser han en planerande makt, i omstörtningen en elementär makt. (s. 183.)

Nu är det ju en välkänd historia, att den småborgerlige reformatorn ser en "god" och en "dålig" sida hos allting, och att han knycker i alla blomrabatter. Men det är en lika välkänd historia, att tingens verkliga utveckling bryr sig ytterst litet om småborgerliga kombinationer, att den spränger alla de noggrant hopplockade små högarna med "goda sidor" i luften i en handvändning. Faktiskt fungerar i historiens utveckling lagenliga reformer respektive revolution enligt andra, djupare liggande orsaker än fördelarna respektive nackdelarna med ett eller ett annat förfaringsätt.

I det borgerliga samhällets historia har de lagenliga reformerna tjänat till att förstärka den uppåtsträvande klassen, tills den känt sig mogen att erövra den politiska makten och kullkasta hela det bestående rättssystemet till förmån för ett nytt. Bernstein, som skäller det politiska maktövertagandet för en blanquistisk våldsteori, råkar ut för olyckan att kalla det, som sedan sekler varit den mänskliga historiens vändtapp och drivkraft, för ett blanquistiskt räknefel. Så länge det funnits klass-samhällen, med klasskamp som det väsentliga draget i sin historia, har nämligen övertagandet av den politiska makten utgjort målet för alla uppåtsträvande klasser och begynnelse- och slutpunkten i varje historisk period. Detta ser vi exempel på i bondeståndets långvariga kamp mot penningkapitalister och adel i det gamla Rom, i patriciernas kamp mot biskoparna och hantverkarnas kamp mot patricierna i medeltidens städer, i bourgeoisins kamp mot feodalismen i nyare tid.

Lagenliga reformer och revolution är alltså inte olika metoder för his-

toriskt framåtskridande, vilka man kan välja efter behag vid historiens disk, som man gör med varm eller kall korv, utan de utgör olika moment i klassamhällets utveckling, moment som betingar och kompletterar, men också utesluter varandra, liksom t.ex. sydpol och nordpol, eller bourgeois och proletariat.

Den vid en viss tidpunkt givna, lagenliga författningen är nämligen endast en produkt av revolutionen. Medan revolutionen utgör klasshistoriens politiska skapelseakt, är lagstiftningen samhällets politiska vegeterande. Det lagenliga reformarbetet har ingen egen, av revolutionen oavhängig drivkraft, det rör sig i varje historisk period endast i rät linje och endast så länge, som det drivs framåt av den senaste omvälvningens spark, eller, konkret uttryckt, det fungerar endast inom ramen för den genom den senaste omvälvningen skapade samhällsformen. Däri ligger just frågans kärna.

Det är totalt felaktigt och ohistoriskt att föreställa sig det lagenliga reformarbetet endast som en utspädd revolution, och revolutionen som ett koncentrerat reformarbete. En social omvälvning och en lagenlig reform är olika moment på grund av sin natur, inte på grund av sin varaktighet. Hela hemligheten med användandet av politisk makt vid historiska omvälvningar ligger ju just i att man ger de blott kvantitativa förändringarna en ny kvalitet, konkret uttryckt: i övergången från en historisk period till en annan, från en samhällsordning till en annan.

Den som därför talar för den lagenliga reformmetoden i stället för och i motsats till politiskt maktövertagande och samhällsomstörtning, väljer i praktiken inte en lugnare, säkrare, långsammare väg till samma mål, utan i stället ett annat mål, nämligen oväsentliga förändringar i den gamla samhällsordningen i stället för en helt ny samhällsordning. Så kommer man till samma slutsats om revisionismens politiska åsikter som om dess ekonomiska teorier: att de i grund och botten inte avser att förverkliga den socialistiska samhällsordningen, utan endast att reformera den kapitalistiska, inte att upphäva lönesystemet, utan endast att reglera utsugningen, kort sagt att avskaffa kapitalismens missfoster, men inte kapitalismen själv.

Men kanske är ovanstående satser om den lagenliga reformens respektive revolutionens funktion endast giltiga beträffande den tidigare klasskampen? Kanske har utbildandet av det borgerliga rättssystemet och de lagenliga reformerna visat vägen för samhällets övergång från en

historisk fas till en annan och gjort proletariatets övertagande av statsmakten "till en fras utan innehåll", som Bernstein säger på sid. 183 i sin skrift?

Det förhåller sig på rakt motsatt sätt. Vad är det som utmärker det borgerliga samhället jämfört med tidigare klassamhällen - antikens och medeltidens? Just den omständigheten, att klassherraväldet numera inte grundar sig på "väl förvärvade rättigheter" utan på faktiska ekonomiska omständigheter, att lönesystemet inte är ett rättsförhållande, utan ett rent ekonomiskt förhållande. I hela vårt rättssystem kan man inte finna en enda juridisk formel för det rådande klassherraväldet. Om det skulle finnas spår av någon sådan, så är det, liksom beträffande tjänstehjonsstadgan, kvarlevor från en feodalistisk tid.

Hur skall man nu successivt, "på laglig väg", kunna upphäva löneslavriet, om det inte alls finns uttryckt i några lagar? Bernstein, som vill ge sig på lagenligt reformarbete för att med dess hjälp göra slut på kapitalismen, råkar i samma situation som Uspienskijs ryske polis, som berättar om sitt äventyr: ... "Kvickt högg jag karlen i kragen, och vad fann jag? Att den förbannade karlen inte hade någon krage!" Där är det nämligen, som skon klämmer.

"Alla hittillsvarande samhällen har byggt på motsättningen mellan förtryckta och förtryckande klasser." (Det kommunistiska manifestet, s. 17.) Men i det moderna samhällets tidigare utvecklingsfaser uttrycktes denna motsättning i vissa rättsliga förhållanden, och just därför kunde de inom ramen för de gamla förhållandena lämna ett visst utrymme för nya förhållanden. "Den livegne har i sin livegenskap arbetat sig fram till medlemskap i kommunen." (Det kommunistiska manifestet, s. 17.) Hur? Genom att man inom stadsområdet successivt upphävde alla dessa dellagar: dagsverken, dräktlagen, arvsskatten, capitaskatten, giftotvånget, arvdelningslagen etc., etc., vilka tillsammans utgjorde livegenskapen.

Likaledes har "småborgaren under den feodala absolutismens ok arbetat sig fram till bourgeoisin" (a.a., s. 17). På vilket sätt? Genom att skråbanden formellt eller faktiskt upphävdes till en del, genom att förvaltningen, finansväsendet och försvarsväsendet så småningom ombildades så mycket som behövdes.

Om man alltså vill behandla frågan abstrakt i stället för historiskt, så är under de tidigare klassförhållandena en rent lagenlig, reformmässig övergång från feodalt till borgerligt samhälle åtminstone tänkbar.

Men vad ser vi i verkligheten? Att inte heller där de lagenliga reformerna kunde göra borgerskapets politiska maktövertagande överflödigt, utan att de tvärtom förberedde och ledde fram till detta maktövertagande. En verklig politisk och social omvälvning var nödvändig, både för att upphäva livegenskapen och för att avskaffa feodalismen.

Helt annorlunda ligger det emellertid till nu. Det är inte någon lag, som tvingar proletären att underkasta sig kapitalets ok, utan nöden, bristen på produktionsmedel. Ingen lag i världen kan förskaffa honom dessa medel inom ramen för det borgerliga samhället, emedan de berövades honom inte genom lagar, utan genom den ekonomiska utvecklingen.

Inte heller beror utsugningen inom löneförhållandet på lagar, ty lönernas storlek bestäms inte av lagar utan av ekonomiska faktorer. Och själva utsugningen beror inte på någon lagbestämmelse utan på det rent ekonomiska faktum, att arbetskraften utgör en vara, som bl.a. har den angenäma egenskapen, att den producerar värde, mera värde än den själv förtär i livsmedel åt arbetaren. Kort sagt: det kapitalistiska klassherraväldets alla grundförhållanden kan inte förändras genom lagenliga reformer på borgerlig basis, eftersom de inte uppstått genom borgerliga lagar och inte heller fått sin form genom sådana lagar. Bernstein vet inte detta, när han planerar sina socialistiska "reformer", men vad han inte vet, säger han på sid. 10 i sin bok, där han skriver, att "det ekonomiska motivet i dag framträder öppet, medan det tidigare doldes av alla möjliga härskarrelationer och ideologier".

Men ännu en faktor tillkommer. Den kapitalistiska samhällsordningens andra särdrag är, att alla det framtida samhällets element i det kapitalistiska samhället först antar en utvecklingsform, som inte närmar dem till socialismen utan tvärtom. Produktionen kännetecknas allt mera av sin socialiserade karaktär. Men i vilken form? I form av storföretag, aktiebolag och karteller, i vilka de kapitalistiska motsättningarna och utsugningen, underkuvandet av arbetskraften stegras till sin högsta grad.

Inom försvarsväsendet leder utvecklingen fram till utvidgning av den allmänna värnplikten och förkortning av värnpliktstiden, alltså materiellt till något liknande folkhären. Men detta sker i den moderna militarismens form, där militärstatens kuvande av folket och statens klasskaraktär får sina bjärtaste uttryck.

Politiskt sett leder demokratins utveckling i gynnsamma fall till att alla folkskikt får del i det politiska livet, alltså på sätt och vis till "folk-

staten”. Men detta sker i den borgerliga parlamentarismens form, där klassmotsättningarna och klassherraväldet inte är upphävda, utan tvärtom utvecklas och uppträder i sin nakna form. Emedan hela den kapitalistiska utvecklingen sålunda pendlar mellan motsatser, måste man redan av denna anledning gripa till proletarietets maktövertagande och hela det kapitalistiska systemets upplösning, för att kunna skala fram det socialistiska samhällets kärna ur det kapitalistiska skalet.

Bernstein drar visserligen andra slutsatser: om demokratin utveckling leder till att de kapitalistiska motsättningarna tillspetsas i stället för att försvagas, så “borde socialdemokratin”, svarar han oss, “sträva efter att i möjligaste mån omintetgöra alla sociala reformer och all utvidgning av de demokratiska institutionerna, om den inte vill försvåra sitt eget arbete.” (s. 71). Detta vore riktigt, om socialdemokratin vore road av att med småborgerlig förebild välja ut alla historiens goda sidor och slänga bort alla de dåliga. Men då borde den i konsekvensens namn också “sträva efter att tillintetgöra” hela kapitalismen över huvud taget, ty den är ju obestriddligen boven i dramat, som ställer upp alla hinder i socialismens väg. I praktiken erbjuder kapitalismen jämte och samtidigt med sina hinder också den enda möjligheten att genomföra det socialistiska programmet. Detsamma gäller i full utsträckning också för demokratin.

Om demokratin blivit dels överflödigt, dels hinderlig för bourgeoisin, så är den i stället nödvändig och oumbärlig för arbetarklassen. Den är för det första nödvändig, emedan den skapar politiska former (självförvaltning, rösträtt etc.), som skall tjäna som impulser och stöddepunkter åt proletariet, då det omdanar det borgerliga samhället. För det andra är den oumbärlig, emedan det endast är i kampen för demokratin, genom utövandet av sina rättigheter, som proletariet kan komma till medvetande om sina klassintressen och sina historiska uppgifter.

Kort sagt är demokratin oumbärlig, inte emedan den gör proletarietets politiska maktövertagande överflödigt, utan tvärtom emedan den gör detta maktövertagande inte bara möjligt, utan också nödvändigt. När Engels i förordet till “Klasstriderna i Frankrike” reviderade den moderna arbetarrörelsens taktik och ställde upp den mot den lagenliga kampens barrikader, så talade han inte om det slutliga erövrandet av den politiska makten, vilket framgår klart av varenda rad i förordet, utan om den alldagliga kampen, inte om proletarietets sätt att förhålla sig gentemot den kapitalistiska staten i maktövertagandets ögonblick, utan om

dess sätt att förhålla sig inom ramen för den kapitalistiska staten. Engels ställde med andra ord upp ett rättesnöre för det kuvade proletariet, inte för det segerrika.[19]

Tvärtom förhåller det sig med Marx' bekanta uttalande om jordfrågan i England, som Bernstein likaledes åberopar sig på: “det billigaste sättet vore förmodligen att köpa ut jordägarna”; det avser inte proletarietets sätt att förhålla sig före segern, utan efter den. Uppenbarligen kan man endast tala om att “köpa ut” de styrande klasserna under den förutsättningen, att arbetarklassen har övertagit rodret. Den möjlighet Marx här överväger, är sålunda ett fredligt utövande av proletarietets diktatur, inte möjligheten av att ersätta denna diktatur med kapitalistisk reformpolitik.

Varken för Marx eller för Engels har det någonsin rått något tvivel om nödvändigheten av att proletariet övertar den politiska makten. Det är uteslutande Bernsteins privilegium att anse den borgerliga parlamentarismens hönhus för det organ, varigenom den väldigaste omvälvningen i världshistorien: samhällets omdaning från kapitalistisk till socialistisk organisation, skall kunna förverkligas.

Men Bernsteins teori har ju sin utgångspunkt i hans farhågor för och varningar mot ett för tidigt proletärt maktövertagande! Ty i så fall måste proletariet enligt Bernstein lämna de borgerliga inrättningarna i sitt nuvarande skick och självt lida ett fruktansvärt nederlag. Vad som framför allt framgår av dessa farhågor är, att Bernsteins teori innehåller en enda “praktisk” förhållningsregel för proletariet, om det skulle råka komma i besittning av statsrodret: den att lägga sig och sova. Men därmed dömer dessa farhågor sig själva som en uppfattning, vilken tvingar proletariet till överksamhet, d.v.s. till passivt förräderi mot den egna saken, under de viktigaste faserna av sin kamp.

Hela vårt program vore ju faktiskt bara en usel papperskonstruktion, om det inte förmådde vara oss till gagn för alla eventualiteter och alla faser av vår kamp, och till gagn genom att praktiskt användas, inte genom att förkastas. Om vårt program verkligen utgör formeln för samhällets utveckling från kapitalism till socialism, då måste det uppenbarligen också innehålla formler för alla övergångsstadier i denna utveckling, och sålunda för varje stadium kunna ge proletariet förhållningsregler för dess närmande till socialismen. Härav följer, att det inte kan finnas något moment, där proletariet vore tvunget att lämna sitt program i sticket,

eller där programmet skulle kunna lämna dem i sticket.

Praktiskt sett följer härav, att det inte kan finnas någon utvecklingsfas, under vilken ett härskande proletariat inte vore i stånd eller inte vore förpliktat att vidta vissa åtgärder för att förverkliga sitt program, vissa övergångsåtgärder i socialismens intresse. Bernsteins påstående, att det socialistiska programmet när som helst skulle kunna svika proletariatets politiska herravälde och att det där inte skulle kunna bidra praktiskt till sitt eget förverkligande, döljer ett annat påstående: att det alltid och under alla förhållanden är omöjligt att realisera det socialistiska programmet.

Och om det är för tidigt för sådana övergångsåtgärder? Denna fråga innehåller ett helt knippe missförstånd beträffande de sociala omvälvningarnas verkliga förlopp.

Framför allt kan man inte med konstlade medel åstadkomma att proletariatet, d.v.s. en stor folkklass, övertar statsmakten. Detta maktövertagande förutsätter en viss grad av mogenhet hos de ekonomiska och politiska förhållandena - bortsett från sådana fall som Pariskommunen, där proletariatet undantagsvis inte fick herraväldet genom målmedveten kamp, utan därigenom, att makten låg där som en herrelös, övergiven persedel, färdig att plockas upp av vem som helst. Just mogenhetsgraden är det, som utgör skillnaden mellan blanquistiska statskupper av en "beslutsam minoritet", vilka alltid kommer som skjutna ur en kanon och därför alltid olägligt, och den stora, klassmedvetna folkmassans erövring av statsmakten. Den klassmedvetna folkmassan är ju själv endast produkten av det borgerliga samhällets begynnande sammanbrott och därför bär den i sig själv sin tidsbetingade ekonomiska och politiska legitimation.

Om man sålunda med utgångspunkt från de sociala förutsättningarna aldrig kan tala om arbetarklassens "för tidiga" maktövertagande, så är det å andra sidan oundvikligt, att detta maktövertagande med hänsyn till sin politiska effekt: kvarhållandet av makten, inträffar "för tidigt". Den för tidiga revolutionen, som håller Bernstein vaken om nätterna, hänger över oss som ett damoklessvärd, och mot detta hjälper inga böner, ingen skräck och ingen tvekan. Detta har två mycket enkla orsaker.

Det är för det första helt otänkbart, att en så väldig omdaning av samhället som övergången från kapitalistisk till socialistisk samhällsordning skulle kunna ske på en enda gång, genom en segerrik kupp av pro-

letariatet. Den som tror så ger uttryck åt blanquistiska idéer av renaste vatten. Omdaning till socialism förutsätter en lång och hårdnackad strid, under vilken proletariatet förmodligen kommer att lida mer än ett nederlag, så att det nödvändigtvis, sett ur det önskade slutresultatets synvinkel, måste sägas ha kommit till makten "för tidigt".

För det andra är detta "för tidiga" maktövertagande nödvändigt av ännu en orsak. Just dessa proletariatets "för tidiga" attacker bidrar nämligen i väsentlig grad till att skapa de politiska förutsättningarna för slutsegern, emedan proletariatet först under den politiska kris, som kommer att följa på dess maktövertagande, först genom dessa långa och hårdnackade strider kan uppnå den grad av politisk mogenhet, som är nödvändig för den slutgiltiga, stora omvälvningen. Sålunda utgör dessa proletariatets "för tidiga" angrepp på den politiska statsmakten i sig själva viktiga historiska moment, vilka även bidrar till att bestämma tidpunkten för den slutliga segern. Sedd ur denna synpunkt är idén om att det arbetande folket skulle kunna erövra den politiska makten "för tidigt" inget annat än en politisk orimlighet, som utgår från en mekanisk utveckling av samhället och förutsätter en viss tidpunkt för klasskampens seger utanför och oberoende av klasskampen själv.

Men emedan proletariatet sålunda inte kan erövra statsmakten på annat sätt än "för tidigt", då det med andra ord nödvändigtvis måste erövra denna makt "för tidigt" en eller flera gånger, för att slutligen kunna erövra den för gott, är oppositionen mot detta "för tidiga" maktövertagande inget annat än en opposition mot varje försök från proletariatets sida att erövra statsmakten. Även detta resonemang leder sålunda helt konsekvent, liksom alla vägar leder till Rom, till det resultatet, att revisionismens uppmaning att ge avkall på det socialistiska slutmålet innebär uppmaningen att ge upp hela den socialistiska rörelsen, [att dess råd till socialdemokratin, att den vid ett eventuellt maktövertagande skall "lägga sig och sova" är identiskt med följande råd: att genast och slutgiltigt lägga sig och sova, d.v.s. att avstå från all klasskamp.][20]

4. Sammanbrottet

Bernstein började sin revision av det socialdemokratiska programmet med att ge upp teorin om kapitalismens sammanbrott. Men eftersom det borgerliga samhällets sammanbrott är en hörnsten i den vetenskapliga socialismen, så måste avlägsnandet av denna hörnsten helt logiskt leda till att hela Bernsteins socialistiska uppfattning rasade samman. Under loppet av debatten uppger han den ena efter den andra av socialismens positioner för att kunna försvara detta första påstående.

Det är omöjligt att expropriera kapitalistklassen, om inte kapitalismen bryter samman - och Bernstein avstår från expropriationen och ställer upp det successiva genomförandet av "kooperationsprincipen" som mål för arbetarrörelsen.

Men kooperationen kan inte förverkligas inom en kapitalistisk produktion - så Bernstein avstår från produktionens socialisering och kommer fram till en reformering av handeln, till konsumentföreningen.

Men idén att omdana samhället genom konsumentföreningar och fackföreningar stämmer inte överens med det kapitalistiska samhällets faktiska, materiella utveckling - så Bernstein ger upp sin materialistiska historieuppfattning.

Men hans uppfattning om gången i den ekonomiska utvecklingen stämmer inte överens med Marx' mervärdeslag - så Bernstein ger upp Marx' värdes- och mervärdeslagar, och därmed hela hans ekonomiska teori.

Men utan bestämt slutmål och utan ekonomiska grundvalar i det moderna samhället kan man inte föra någon proletariats klasskamp - så Bernstein avstår från klasskampen och förkunnar rörelsens försoning med den borgerliga liberalismen.

Men i ett klassamhälle är klasskampen ett naturligt, oundvikligt fenomen - så Bernstein förnekar helt konsekvent, att det existerar några klasser i vårt samhälle: arbetarklassen är för honom endast en hop individer, splittrade icke blott politiskt och idémässigt, utan även ekonomiskt. Enligt honom sammanhålls inte heller bourgeoisin av inre ekonomiska intressen, utan endast av det yttre trycket - uppifrån eller nerifrån.

Men om det inte finns några ekonomiska grundvalar för klasskampen, och i grund och botten inte heller några samhällsklasser, då är inte bara proletariats framtida strider mot bourgeoisin absurda, utan även de redan utkämpade striderna, då är både hela socialdemokratin och alla

dess landvinningar obegripliga. Eller också blir de begripliga endast om man ser även dem som resultat av det politiska regeringstrycket, begripliga inte som lagbundet resultat av en historisk utveckling, utan som en slumpprodukt av hohenzollrarnas politiska kurs, inte som det kapitalistiska samhällets legitima avkomma, utan som en reaktionens bastard. Sålunda leder oss Bernstein med betvingande logik från den materialistiska historieuppfattningen till "Frankfurter Zeitung" och "Vossische Zeitung".

Sedan man avsvurit sig hela den socialistiska kritiken av det kapitalistiska samhället återstår det endast att åtminstone också vara nöjd med det bestående. Och Bernstein drar sig inte heller för det: han finner, att reaktionen i Tyskland inte är särskilt stark, "i de västeuropeiska staterna märker man inte mycket av den politiska reaktionen", i nästan alla västliga länder är "de borgerliga klassernas inställning till den socialistiska rörelsen på sin höjd av defensiv, inte av underkuvande art" ("Vorwärts" den 26 mars 1899). Arbetarna lever inte i misär, utan tvärtom i allt större välmåga, bourgeoisin är politiskt framstegsvänlig och till och med moraliskt sund, av reaktion och underkuvande märker man ingenting - och allt är väl beställt i denna den bästa av världar ...

Sålunda genomlöper Bernstein helt logiskt och följdriktigt hela skalan från A till Ö. Han började med att ge upp slutmålet till förmån för rörelsen. Men eftersom det inte kan finnas någon socialdemokratisk rörelse utan ett socialistiskt slutmål, måste han till slut ge upp också själva rörelsen.

Därmed har hela Bernsteins socialistiska uppfattning störtat samman. Av det marxistiska systemets stolta, symmetriska, underbara byggnad har det blivit en stor skrothög, där bitar av alla system och tankeskärvor från alla stora och små hjärnor funnit en gemensam grav. Marx och Proudhon, Leo von Buch och Franz Oppenheimer, Friedrich Albert Lange och Kant, herr Prokopovitj och doktor Ritter von Neupauer, Herkner och Schulze-Gävernitz, Lassalle och professor Julius Wolf - alla har de lämnat sin lilla skärv till Bernsteins system, av alla har han lärt något. Och detta är inget att förvåna sig över. Då han övergav klasständpunkten övergav han samtidigt den politiska kompassen, då han gav upp den vetenskapliga socialismen gav han upp den kristallisationspunkt, omkring vilken de enskilda fakta grupperar sig till den konsekventa världsåskådningens organiska enhet.

Vid första anblicken tycks denna av alla möjliga systembitar hoppusslade teori vara helt opartisk. Bernstein vill inte heller höra talas om någon "partivetenskap" eller rättare sagt klassvetenskap, lika litet som om klassliberalism eller klassmoral. Han anser sig företräda en allmänmänsklig, abstrakt vetenskap, en abstrakt liberalism och en abstrakt moral. Men eftersom samhället i verkligheten består av klasser, som har diametralt motsatta intressen, uppfattningar och mål för sina strävanden, så är det för närvarande ett fantastiskt självbedrägeri att tala om en allmänmänsklig socialvetenskap, en abstrakt liberalism eller en abstrakt moral. Det Bernstein kallar för allmänmänsklig vetenskap, demokrati och moral är inget annat än den härskande, d.v.s. den borgerliga vetenskapen, den borgerliga demokratin och den borgerliga moralen.

Och vad är det ju egentligen Bernstein gör, när han avsvär sig Marx' ekonomiska system för att i stället försvärja sig åt Breutanos, Böhm-Jevons, Says och Julius Wolfs läror? Han byter helt enkelt ut de vetenskapliga grundvalarna för arbetarklassens emancipation mot bourgeoisins apologi (förhålligande). Vad är det han gör, när han talar om liberalismens allmänmänskliga karaktär och förvandlar socialismen till en avart av liberalismen? Han berövar socialismen dess klasskaraktär, d.v.s. dess historiska innehåll, d.v.s. hela dess innehåll, och gör i stället liberalismens historiska representant, bourgeoisin, till representant för de allmänmänskliga intressena.

Och när han går till strids mot socialdemokratiens "upphöjande av materiella faktorer till omnipotenta (allsmäktiga) utvecklingskrafter", mot dess "förakt för idealen", och predikar idealism och moral, men samtidigt fördömer den revolutionära klasskampen, proletariatets enda källa till moralisk pånyttfödelse, - då predikar han ju i grund och botten endast bourgeoisimoralens kvintessens för arbetarklassen, nämligen att den skall försona sig med den bestående samhällsordningen och överflytta sina förhoppningar till de moraliska föreställningarnas hinsidesvärld.

Och vad är det han gör, när han riktar sina skarpaste pilar mot dialektiken? Inget annat än att bekämpa det sätt att tänka, som är typiskt för det uppåtsträvande, klassmedvetna proletariatet. Han bekämpar alltså det svärd, med vars hjälp proletariatet huggit sig fram genom sin historiska framtids mörker, det tankens vapen, varmed proletariatet ännu i materiella bojor besegrat bourgeoisin och fullbordat revolutionen i tankens rike, emedan det bevisat bourgeoisins förgänglighet och nödvän-

digheten av revolutionens seger. Då Bernstein avskedar dialektiken och svingar sig upp i den tankegång, som heter Å ena sidan - Å andra sidan, Visserligen - Men, Trots att - Så dock, hamnar han helt konsekvent i den nedåtgående bourgeoisins historiskt betingade tänkesätt, vilket är en trogen avbild av dess samhällsexistens och dess politiska göranden och låtanden. [Caprivi - Hohenlohe, Berlepsch - Posadovsky, februari-kungörelser - tukthusproposition,][21] hela den moderna bourgeoisins politiska Å ena sidan - Å andra sidan, Men och Såvida ser precis likadana ut som Bernsteins tänkesätt, och Bernsteins sätt att tänka är det finaste och säkraste symptomet för hans borgerliga världsåskådning.

Men för Bernstein är ju ordet "borgerlig" inte längre något uttryck för klasstillhörighet, utan ett allmänt socialt begrepp. Detta betyder endast, att Bernstein, konsekvent ända ut i fingerspetsarna, bytt ut proletariatets historiska terminologi mot bourgeoisins samtidigt som han bytte ut vetenskap, politik, moral och tänkesätt. Bernstein säger "borgare" och menar därmed både borgare och proletärer, d.v.s. alla människor, och härmed har för honom människorna faktiskt blivit till borgare, och det borgerliga samhället har blivit identiskt med det mänskliga samhället över huvud taget.

[Om det finns någon, som börjat diskutera med Bernstein i förhoppningen att kunna övertyga honom med hjälp av något argument ur socialdemokratiens vetenskapliga arsenal och åter vinna honom för rörelsen, så måste han nu ge upp dessa förhoppningar. Ty nu har orden upphört att definiera samma begrepp på båda sidor, och begreppen har upphört att definiera samma sociala fakta. Diskussionen med Bernstein har blivit till en uppgörelse mellan två världsåskådningar, mellan två klasser och mellan två slag av samhällsordning. Bernstein och socialdemokratin har inget gemensamt längre.][22]

5. Opportunismen i teori och praktik

Bernsteins bok har varit av stor historisk betydelse för den tyska och den internationella arbetarrörelsen: den var det första försöket att ge de opportunistiska strömningarna inom socialdemokratien ett teoretiskt fundament.

De opportunistiska strömningarna i vår rörelse är, om man medräknar mera sporadiska yttringar, som t.ex. den kända frågan om ångbåtssubventionerna, av gammalt datum. Men en uttalad, enhetlig opportunism finner vi först från början av nittio-talet, sedan socialistlagens fall och återerövringen av legaliteten. Vollmars statssocialism, budgetomröstningen i Bayern, den sydtyska agrarsocialismen, Heines kompensationsförslag och Schippels ståndpunkt i tull- och militärfrågan utgör milstolpar för utvecklingen av en opportunistisk praxis.

Vad är det som är utmärkande för dessa milstolpar? Deras fientlighet gentemot "teorin". Och detta är helt naturligt, ty vår "teori", d.v.s. den vetenskapliga socialismens principer, ställer upp mycket fasta gränser både vad beträffar målen för vår kamp, de medel som skall användas, och sättet att kämpa på. Därför finner man hos dem, som endast jagar efter praktiska resultat, dylika ansträngningar att skaffa sig fria händer, d.v.s. att skilja "teorin" från praktiken och göra dem oberoende av varandra.

Men det var just teorin, som slog dem på fingrarna vid varje sådant praktiskt försök: statsocialismen, agrarsocialismen, kompensationspolitiken och den militära frågan ledde alla till nederlag för opportunismen. Det är självklart, att denna riktning i sina försök att hävda sig mot våra principer så småningom måste våga sig på själva teorin och angripa principerna, i stället för att ignorera dem. Bernsteins teori utgjorde just ett sådant försök att skapa en egen teori, och därför såg vi också alla opportunistiska element formera sig kring Bernsteins fana på partikongressen i Stuttgart. Eftersom det med hänsyn till villkoren för och utbredningen av vår kamp är fullt förståeligt att det uppstår opportunistiska strömningar i praktiken, så är också Bernsteins teori ett lika förståeligt försök att sammanfatta dessa strömningar, ge dem ett teoretiskt uttryck och komma till en uppgörelse med den vetenskapliga socialismen. Det stod sålunda från början klart, att Bernsteins teori utgjorde opportunismens teoretiska eldprov, dess första vetenskapliga legitimering.

Hur har detta eldprov utfallit? Det har vi redan sett. Opportunismen är inte i stånd att ställa upp en positiv teori, som håller för kritik. Det

enda den kan är följande: först bekämpa vissa enstaka lösryckta principer i Marx' lära, och slutligen förstöra hela Marx' system från grunden, eftersom det utgör en fast sammanfogad byggnad. Därmed har opportunismen bevisat, att dess praxis till sitt väsen och sina förutsättningar är oförenlig med Marx' system.

Därmed är det emellertid också bevisat, att opportunismen är oförenlig med socialismen över huvud taget, att dess inre tendens går ut på att leda över arbetarrörelsen i borgerliga banor, d.v.s. att förlama proletarietets klasskamp. Det är visserligen sant, att proletarietets klasskamp historiskt sett inte är identisk med Marx' system. Även före Marx och oberoende av honom har det funnits arbetarrörelse och diverse socialistiska system, som vart och ett på sitt sätt var tidsbetingade teoretiska uttryck för arbetarklassens emancipationssträvanden. Socialismen grundad på moraliska rättvisepprinciper, kampen mot fördelningssättet i stället för mot produktionssättet, uppfattningen av klassmotsättningarna som motsättningen mellan rik och fattig, och försöken att ympa in "kooperation" i den kapitalistiska ekonomin, alla dessa delar av Bernsteins teori har funnits förr.

Och dessa teorier var på sin tid trots sin otillräcklighet verkliga klasskampsteorier, de utgjorde de väldiga barnskor, i vilka proletarietet lärde sig marschera på historiens skådeplats.

Men efter det att utvecklingen av klasskampen och dess sociala villkor lett fram till avskaffandet av dessa teorier och till formulerandet av den vetenskapliga socialismens principer kan det - åtminstone i Tyskland - inte finnas rum för något annat än Marx' socialism, och inte för någon socialistisk klasskamp utanför socialdemokratien. Nu för tiden är socialism och marxism identiska begrepp, liksom proletär klasskamp och socialdemokrati är det. Ett återfall till förmarxistiska socialistiska teorier är därför inte ett återfall till proletarietets väldiga barnskor, utan till bourgeoisins utslitna dvärgtofflor.

Bernsteins teori utgjorde det första, men också det sista försöket att skapa teoretiska grundvalar för opportunismen. Vi kallar teorin det sista försöket, emedan Bernstein gått så långt man gärna kan tänka sig i såväl negativ som positiv riktning: negativt, genom att avsvärja sig den vetenskapliga socialismen, positivt genom att koka ihop alla tänkbara teoretiska förvillelser. Genom Bernsteins bok har opportunismen fullbordat sin teoretiska utveckling och dragit de yttersta konsekvenserna

härur [liksom den fullbordade sin praktiska utveckling genom Schippels ställningstagande i frågan om militarismen.][23]

Marx' lära är inte bara i stånd att teoretiskt vederlägga opportunisten, utan den är också det enda system, som förmår förklara opportunisten i dess egenskap av historiskt fenomen i partiets utvecklingshistoria. Proletariatets världshistoriska segermarsch är faktiskt "ingen enkel sak". Hela denna rörelses särart består däri, att det är folkmassorna själva, som för första gången genomdriver sin vilja mot de härskande klasserna, och däri, att denna viljas mål måste förläggas ovanför och bortom det nuvarande samhället. Denna massornas vilja kan emellertid formas och utbildas endast i ständig kamp mot den bestående samhällsordningen. Det stora problemet för den socialdemokratiska rörelsen är sålunda att förena den stora massan med dessa mål, som ligger bortom den bestående ordningen, att förena alldaglig kamp med världsreform, och i sin utveckling arbetar sig socialdemokratien följaktligen fram mellan klipporna: att ge upp karaktären av massrörelse - att ge upp slutmålet, att återfalla till sektarism - att förfalla till borgerlig reformpolitik, att bli anarkistisk - att bli opportunistisk.

Ur den marxistiska lärans arsenal kunde man visserligen redan för femtio år sedan hämta förintande vapen mot alla dessa extremvarianter. Men eftersom vår rörelse är en massornas rörelse, och hoten mot den sålunda inte framspringer ur människohjärnor, utan ur samhällsvillkoren, har inte heller Marx' teori helt kunnat förhindra anarkistiska och opportunistiska sidosprång: de måste först vinna praktisk gestalt, innan rörelsen med hjälp av marxistiska vapen kunde övervinna dem. Den mindre faran, den anarkistiska småbarnsmässlingen, har socialdemokratien övervunnit genom sin oavhängighetsförklaring. Den större faran - nämligen den opportunistiska vattusoten - håller den just nu på att övervinna.

Om man tar i beaktande hur enormt rörelsen utvidgats under senare år och hur komplicerade villkoren för kampen och dess mål är, förvånas man inte över att rörelsen nått det stadium, där skepticism beträffande dess mål och en vacklande inställning till dess ideal gör sig gällande. Sådant måste denna stora proletära rörelses förlopp vara, och dessa moment av tvivel och vacklan är långt ifrån någon överraskning för den marxistiska läran. Marx har själv förutsett och förutspått dem. För ett halvsekel sedan skrev han i sin "Den artonde Brumaire":

"Sådana revolutioner som sjuttonhundralets borgerliga revolutioner stormar raskt från framgång till framgång, de dramatiska effekterna överträffar varandra, människor och händelser tycks infattade i eldbriljanter, extasen är vardagsmat: men de är kortlivade, snart har de nått sin höjdpunkt, och samhället drabbas av långvariga kopparslagare, tills det lärt sig att nyktert dra nytta av resultaten från sin Sturm-und-Drang-period. Sådana revolutioner som artonhundralets proletära revolutioner kritiserar däremot ständigt sig själva, avbryts ständigt i sitt lopp, kommer tillbaka till det synbarligen redan uppnådda, för att börja om på nytt, gör gruvligt och grundligt hån av halvheter, svagheter och ömkligheter i sina första försök, tycks slå ner sina motståndare endast för att låta dem suga nya krafter ur marken och sedan resa sig igen, ryggas ständigt tillbaka inför den vaga vidunderligheten i de egna målen, tills de slutligen skapat den situation, som omöjliggör varje återgång, den situation, där förhållandena själva ropar:

Hic Rhodus, hic salta!

Här är rosen, dansa här!"

Detta är sant även nu, sedan läran om den vetenskapliga socialismen byggts upp. Därmed är nämligen inte sagt, att arbetarrörelsen plötsligt blivit socialdemokratisk, inte ens i Tyskland; den blir för varje dag allt mera socialdemokratisk, den blir det också medan och emedan den gradvis övervinner sina extrema sidosprång ut i anarkism och opportunist, vilka båda blott är rörelsemoment i den socialdemokratiska processen.

Därför är det inte överraskande att det uppstått en opportunistisk strömning, men det är överraskande att den är så svag. Så länge den blott kom till synes i enstaka praktiska fall, kunde man förmoda en något så när allvarligt menad teoretisk grundval för dessa fall. Men sedan opportunisten nu fått sitt fulla uttryck i Bernsteins bok, kan man inte annat än med förvåning utropa: Är det allt ni har att komma med? Inte ens fragment av någon ny tanke! Inte en enda tanke, som inte redan för decennier sedan trampats ned, krossats, förhånats och förvandlats till intet av marxismen!

Opportunisten behövde bara öppna munnen för att visa, att den inte hade något att säga. Och däri ligger den partihistoriska betydelsen av Bernsteins bok.

Sålunda kan Bernstein, när han tar avsked av det revolutionära proletariatets tänkesätt, från dess dialektik och dess materialistiska historieup-

pfattning, även tacka dem för de förmildrande omständigheterna i avfall-
et. Ty endast dialektiken och den materialistiska historieuppfattningen
är storsinta nog att uppfatta honom som ett lämpligt, men omedvetet
verktyg att uttrycka det framstormande proletariats temporära vankel-
mod, ett verktyg, som de vid närmare betraktande kommer att kasta
ifrån sig med en huvudskakning och ett hånskratt.

[Vi sade, att rörelsen blir socialdemokratisk, medan och emedan den
övertinner de av utvecklingen betingade sidosprången ut i anarki och
opportunism. Men att övervinna är inte detsamma som att låta allt gå,
som Gud vill. Den nuvarande opportunistiska strömningen övertinner
man genom att avvisa den. Bernstein låter sin bok klinga ut i en uppman-
ing till partiet, att våga visa sig, sådant det är: som ett demokratiskt-so-
cialistiskt reformparti. Partiet, d.v.s. dess högsta organ, partikongressen,
borde enligt vår åsikt kvittera detta råd genom att förmå Bernstein själv
att visa sig, sådan han är: som en småborgerligt-demokratisk framstegs-
makare.][24]

Anmärkningar:

[1] Skriften "Sociala reformer eller revolution?" föreligger i två olika, av förfat-
tarinnan själv bearbetade versioner, den ena från år 1900, den andra från år
1908. De skiljer sig åt i vissa detaljer, huvudsakligen rörande två saker. I den
andra versionen företogs till följd av nya praktiska erfarenheter vissa ändringar,
t.ex. beträffande den ekonomiska krisen. Vidare uteslöts i den andra versionen
alla de ställen, där författarinnan kräver att reformisterna skall uteslutas eller
anspelar på detta krav. Då Rosa Luxemburg gav ut broschyren för andra gången,
hade kravet på uteslutning förlorat all mening; det skulle endast ha verkat löjligt
då, ett decennium efter Bernsteindebattens början och med opportunister i
nyckelpositioner inom partiet. Här har den första versionen använts. Senare
uteslutningar har markerats med klammer []. Andra versionens kompletteringar
har tillfogats i anmärkningarna. Stilistiska och andra småförbättringar har utan
vidare övertagits från den andra versionen.

[2] De av klammer omgivna partierna saknas i den andra versionen.

[3] "Neue Zeit", 1897/98, nr 18, s. 555.

[4] "Neue Zeit", 1897/98, nr 18, s. 554.

[5] R. L. använder här ordet företagarförbund (Unternehmerverband) för kar-
teller, truster och liknande bildningar i motsats till nuvarande språkbruk.

[6] I stället för det här klamrade partiet står i den andra versionen följande parti:

Svaret följde direkt på frågan. Bernstein hade knappast hunnit förkasta Marx'
kristeori år 1898, förrän en häftig allmän kris utbröt åt 1900, och år 1907, sju
år senare, drabbades världsmarknaden av en ny kris, som hade sitt ursprung i
Amerika. Sålunda slog fakta själva teorin om kapitalismens "anpassning" till
marken. Därmed stod också klart, att de, som förkastade Marx' kristeori, därför
att krisen hade "uteblivit" två gånger, hade förväxlat denna teoris kärna med en
oväsentlig yttre detalj, nämligen den tioåriga cykeln. Då Marx och Engels på 60-
och 70-talen talade om den moderna kapitalistiska industrins tioåriga cykliska
förlopp, var detta ett enkelt konstaterande av fakta. Dessa fakta vilade emellertid
inte på några naturlagar, utan på en viss serie historiska omständigheter, som var
förbundna med den unga kapitalismens ryckiga expansion.

[7] I stället för det klamrade står i andra versionen: Dessa kriser må upprepas
vart tionde, vart femte, eller kanske vart tjugonde eller var åttonde år. Det mest
slående beviset för att Bernsteins teori är bristfällig är dock det faktum, att den
senaste krisen åren 1907-1908 rasade häftigast just i det land, där de storartade
kapitalistiska "anpassningsmedlen" kredit, nyhetsförmedling och truster, är bäst
utvecklade."

[8] Struket i andra versionen.

[9] Ordagrann översättning:

"Vad han äger, ser han som i fjärran,
och det försvunna är verkligt för honom."

[10] I andra upplagan står i stället för denna sats: "I dag tjänar skyddstillarna
inte längre till att främja nya industrier, utan till att på konstlad väg bevara
föråldrade produktionsformer.

[11] Struket i andra versionen. Där texten i fortsättningen talar om världspoli-
tik och om erövrandet av andra länder för kapitalismen, talas i första upplagan
endast om Kina.

[12] Denna anmärkning saknas i den andra versionen.

[13] Struket i den andra versionen.

[14] Struket i andra versionen. Enligt § 14 i författningen kunde den habsburgska monarkin försätta de författningssenliga garantierna, även parlamentet, ur funktion. Paragrafen kom ofta till användning.

[15] Struket i andra versionen.

[16] R. L. har korrigerat denna uppfattning om ett krigs förmodade verkningar för Frankrikes del. Hennes uppfattning hade sin grund i de dåvarande förhållandena (1899): efterverkningar av boulangismen (den starka småborgerligt-monarkistiska rörelsen), Frankrike-Ryssland-alliansens militära underlägsenhet jämfört med tremaktsalliansen, osäkerhet om Englands position vid ett eventuellt krig, och slutligen den proletära rörelsens svaghet. I stället för det klamrade avsnittet står i andra versionen följande: Tyskland fick betala för sin stora upprustningsera och för den av Kiautschou inaugurerade världspolitiken med två offer av den borgerliga demokratin: frisinnets upplösning och centrumpartiets omsvängning från oppositionsparti till regeringsparti. De senaste riksdagsvalen, år 1907, som utkämpades i kolonialpolitikens tecken, blev samtidigt den tyska liberalismens historiska begravning.

[17] Med "uppslukningslegenden" menar Bernstein "de talesätt, som insinuerar en allmän, samtidig och våldsam expropriation". ("Neue Zeit" 1898/99, II, s. 89.)

[18] Detta avsnitt saknas i den andra versionen.

[19] Den som känner till den tyska socialdemokratiska partiledningens förfalskning av Engels' förord (1895, avslöjat av Rjazanov), lägger med glädje märke till, att R. L. spårat upp det verkliga förordets rätta betydelse. Säkert hade hon uttryckt sig ändå bestämdare, om hon känt till de undanhållna partierna. Begreppen underkuvat respektive segerrikt proletariat är i varje fall ännu oklara. Kanske hade det varit bättre att tala om det ännu maktlösa respektive det för avgörande strider mogna proletariatet. Beträffande förfalskningen av förordet se Internationale Presse-Korrespondenz, årgång 1924, nr 141.

[20] Struket i den andra versionen.

[21] Struket i den andra versionen.

[22] Struket i den andra versionen.

[23] Struket i den andra versionen.

[24] Struket i den andra versionen.

Noter:

[1*] Diskussion av Bernsteins artikelserie: "Socialismens problem", "Neue Zeit" 1897/98.

[2*] (Komplettering i den andra versionen.) I en fotnot i tredje bandet av "Kapitalet" skriver F. Engels år 1894:

"Sedan ovanstående skrevs (1865), har konkurrensen på världsmarknaden stegrats betydligt genom industrins snabba utveckling i alla kulturländer, och särskilt då i Amerika och Tyskland. Även kapitalisterna själva är i dag obehagligt medvetna om att de snabbt och enormt svällande moderna produktionskrafterna för var dag växer allt högre över huvudet på de lagar för varuutbytet, inom vilkas gränser de skulle rymmas. Detta medvetande yttrar sig framför allt i två symptom. För det första i den nymodiga, allmänna manin på skyddstullar, vilken skiljer sig från de gamla skyddstullarna främst därigenom att de ger mest skydd åt just de exportkraftiga artiklarna. För det andra i kartellerna (truster) av fabrikanter inom stora delar av produktionen, vilka är avsedda att reglera produktionen och därmed priserna och profiten. Det är givet, att sådana experiment endast kan genomföras, om det ekonomiska klimatet är relativt gynnsamt. Första bästa storm måste kullkasta dem och bevisa, att det inte är kapitalistklassen, som är kallad att åstadkomma den välbehövliga produktionsregleringen. Tills vidare tjänar dessa karteller endast till att ombesörja, att de små uppslukas av de stora ännu snabbare än förut."

[3*] K. Marx, "Das Kapital", bd. 3, I, s. 241.

[4*] "Vorwärts" den 20 februari 1898, Litterär revy. Vi tror oss ha all rätt att betrakta Konrad Schmidts utläggningar i sammanhang med Bernsteins, särskilt som Bernstein inte med ett enda ord har opponerat sig mot kommentaren av hans åsikter i "Vorwärts".

[5*] Webb, Theorie und Praxis der englischen Gewerkvereine, bd. 2, s. 100 ff.

[6*] Webb, a.a., bd 2, s. 115 ff.

[7*] Webb, a.a., s. 115.

[8*] K. Marx, "Das Kapital", bd. 3, I, s. 216.

[9*] År 1872 höll professorerna Schmoller, Wagner, Brentano m.fl. en kongress i Eisenach, på vilken de med stor uppståndelse och stort uppseende proklamerade införandet av sociala reformer till arbetarklassens skydd. Samma herrar, som liberalen Oppenheim ironiskt kallar "katedersocialister", bildade omedelbart därefter "Föreningen för sociala reformer". Några få år senare röstade dessa "katedersocialismens" klart skinande ljus som riksdagsmän för ett förlängande av socialistlagen. I övrigt består föreningens hela verksamhet i årliga generalförsamlingar, där några professorer läser upp referat över diverse ämnen. Samma förening har också givit ut över 100 tjocka böcker i ekonomiska frågor. För de sociala reformerna har professorerna, som f.ö. även försvarar skyddstullar, militarism etc., inte presterat ett enda dugg. Numera har föreningen också övergivit reformtankarna och befattar sig med sådana ämnen som kriser, karteller och liknande. (Denna anmärkning saknas i första versionen.)

[10*] Diskussion av Eduard Bernsteins bok: "Socialismens förutsättningar och socialdemokratiens uppgifter" (Stuttgart 1899, J. H. W. Dietz eftr. förlag, aktiebolag med begränsat ansvar.)

[11*] Van der Borgh, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, I.

[12*] Nota bene! I den stora spridningen av småaktier ser Bernstein uppenbarligen ett bevis för att det rika samhället börjar ösa ut sin aktievälsignelse över småfolket. Ty vem utom småborgare eller t.o.m. arbetare skulle köpa aktier för struntsumman ett pund eller 20 mark! Tyvärr beror detta antagande på ett enkelt räknefel: man opererar med aktiernas nominella värde i stället för deras marknadsvärde, vilket är två olika saker. Ett exempel! På gruvmarknaden försäljs bl.a. aktier till de sydafrikanska Randgruvorna; dessa aktier är, som de flesta av gruvaktierna, enpunds-, d.v.s. tjugomarkspapper. Men priset för dem var redan år 1899 43 pund, d.v.s. inte 20, utan 860 mark (se börsrapporten från slutet av mars)! De "små" aktierna är alltså, fastän de förefaller så demokratiska, i praktiken mestadels högborgerliga, och ingalunda småborgerliga eller proletära "andelar i samhällets rikedomar", eftersom ytterst få aktieägare kan förvärva dem till deras nominella pris.

[13*] Bernstein besvarar visserligen i "Leipziger Volkszeitung" tämligen vidlyftigt några punkter i vår första artikelserie, men detta sker på ett sätt, som endast avslöjar hans bryderi. Så skapar han sig t.ex. ett bekvämt svar på vår kritik av hans krisskepsis genom att söka intala oss, att vi gjort hela Marx' kristeori till framtidens musik. Detta är emellertid en synnerligen fri tolkning av våra ord, ty vi förklarade endast krisernas regelbundna, mekaniska periodicitet, d.v.s.: den tioåriga kriscykeln för ett schema, som motsvarar en fullt utvecklad världsmarknad. Vad beträffar innehållet i Marx' kristeori, så proklamerade vi det som den enda vetenskapliga formuleringen av alla tidigare krisers mekanismer och inre ekonomiska orsaker.

[14*] "Arbetarnas egna kooperativa fabriker är det första försöket att bryta den gamla formen inom ramen för just denna form, ehuru de naturligtvis överallt i sin faktiska organisation måste reproducera alla det bestående systemets brister." Marx, Kapitalet, bd 3, del I, s. 427.

Anton Pannekoek

Olika riktningar inom arbetarrörelsen

1909

I. Klasskampens mål

Den proletära klasskampens taktik är en tillämpning av vetenskapen, av teorin, som lär oss känna samhällsutvecklingens orsaker och tendenser.

Det kapitalistiska produktionssystemet använder produktionen av de för samhället nödvändiga bruksvärdena som medel att förstora kapitalet. Kapitalägaren köper de inga produktionsmedel ägande arbetarnas arbetskraft, använder den på de honom tillhöriga produktionsmedlen, och honom tillhör arbetsprodukten, det genom detta arbete skapade värdet. Arbetskraften frambringar ett större värde än det behöver för att frambringa sig självt. Exploateringen av denna arbetskraft utgör ett medel till rikedomens förstörande. Det som arbetarna producerar utöver värdet av den egna arbetskraften tillfaller kapitalisterna och tjänar till största delen till att föröka kapitalet (mervärdet).

Kapitalismens viktigaste egenskap ligger dock inte i denna struktur, i denna allmänna exploaterande karaktär, utan i dess raska utveckling till allt nyare former. Drivkraften i denna utveckling är konkurrensen.

Konkurrensens lagar åstadkommer att det totala mervärdet, som alla kapitalistiska företag tillsammans frambringar inte fördelas i förhållande till de olika kapitalens storlek. De företag, som har de produktivaste maskinerna och metoderna och därigenom kan producera billigast, erhåller en extraprofit, medan de minst produktiva företagen erhåller lite eller alls inget, kanske t.o.m. lider förluster.

Första följden härav är en ständig stegring av det samhälliga arbetets

produktivitet. En i hastig utveckling stadd naturvetenskaps resultat begagnas för att förbättra arbetsmetoderna och fullkomna maskinerna. Det uppstår en kapplöpning om att använda den bästa tekniken. De mer ofullkomliga tekniska hjälpmedlen utrotas, maskinernas prestationsförmåga och arbetets avkastning växer oupphörligt.

I regeln är de största och dyraste verktygen också de prestationsdugligaste. Och med samma verktyg arbetar de stora fabriker, där man kan genomföra en större arbetsfördelning och större kostnadsbesparing, billigare än de små. Stordriften är i regeln den produktivaste driftformen. Därför har stordriften ett försprång i konkurrensstriden och undantränger smådriften alltmer. Men det fordras stora kapital för stordriften, för insättande av stora dyra maskiner. Därav uppstår nödvändigheten för kapitalisterna att alltmer öka sina kapital. Men så tillflyter den ojämförligt största delen av det totala mervärdet de stora kapitalen, så att de växer förhållandevis mycke hastigare än småkapitalen.

Följderna av deras utveckling visar sig i en ständig ändring av samhällets struktur. Den självständiga medelklassens undergång har nästan fullständigt ägt rum på produktionens område. Här kan man knappt finna smådrift mer annat än inom några specialbranscher, framförallt som reparationsarbete. På detaljhandelns område är förvandlingen nu i gång. Denna undergång går hand i hand med det egendomslösa proletariats förökning, vilket rekryteras dels ur de forna småborgarnas led, dels ur de från landet invandrande böndernas och vilket uppsuges av storindustrin. Kapitalets koncentration, som inte går tillräckligt hastigt på den naturliga vägen över de enskilda storkapitalens förökning, påskyndas genom att de små kapitalen samlas och förenas till stora aktiebolag och genom bankerna. Företagets organisation ändras. Kapitalisten, som förut samtidigt var produktionsledare, träder allt mer tillbaka. De stora företagens ledning tillfaller betalda tjänstemän, direktörer, som har under sig en hel stab av avdelningschefer, uppsyningsmän och verkmästare, tekniska tjänstemän, ingenjörer, kemiker o.s.v. Dessa utgör en ny medelklass, som skiljer sig från den gamla genom sin beroende ställning. Kapitalägarna förlorar därigenom varje aktiv roll i produktionsprocessen och nedsjunker alltmer till funktionen av rena parasiter. Produktionen äger rum fullständigt utan dem, men deras intresse förblir dock bestämmande för produktionen.

Kapitalismens utveckling för till allt större motsägelser. De väldiga

produktionskrafterna tillåter en nästan oinskränkt ackumulering av produkter, som skulle kunna tjäna till att tillfredsställa de mänskliga behoven. Men så snart dessa krafter släppes lösa utan hejd, så strandar de på massans inskränkta köpkraft, och en ekonomisk kris ruinerar talrika små företag och gör arbetarna massvis arbetslösa. De nya framskapade samhällsförhållandena, som dömer producenternas stora flertal till ständig fattigdom och allt osäkrare existens och lämnar alla den stegrade arbetsproduktivitetens frukter i ett fåtal parasiters händer, står i motsats till privathushållningens rättsliga grundvalar. Privatäganderätten till produktionsmedlen, som under smådriften var ett medel att skaffa var och en sitt livsuppehälle genom sitt arbete, blir under kapitalismen ett medel att beröva producenterna deras arbetes frukter. Produktionen har blivit gemensam samhällig produktion och står i strid med den traditionella privata äganderättsformen.

Dessa motsägelser blir ändå skarpare därför att den fria konkurrensens resultat, driftkoncentrationen, leder till den fria konkurrensens delvisa upphörande. Har väl den stora massan av små arbetsgivare försvunnit, så är det fördelaktigare för de övriga stora arbetsgivarna att sluta sig tillsammans än att konkurrera inbördes tills krafterna utmattas. Koalitionen träder i stället för konkurrensen. Dessa koalitioner utvecklar sig i riktning av allt större fasthet, börjande med enkla prisavtal och tillfälliga ringar, till syndikaterna och till trusternas fasta organisationsform, som sammanfattar alla enskilda företag i ett enda jätteföretag. Här upphäves privatproduktionens gränslösa anarki. En delvis reglering av produktionen inträder. Men denna reglerings fördelar tillfaller bara jättekapitalisterna, som befaller över trusterna och begagnar sitt herravälde över produktionen till att få konsumenterna. Syndikater och truster utgör en högre organisationsform, då de oproduktiva små företagens och den ömsesidiga konkurrensens kraftförlösning därigenom upphäves. Men därmed upphör också konkurrensens frukt, sporen till ständig stegring av arbetsproduktiviteten.

Dessa motsägelser, som stegrar sig alltmer under kapitalismen, upphäves slutligen genom att produktionssystemet som sådant störtas. Genom upphävande av de snyltande kapitalisternas rättigheter, upphör produktionen att tjäna profitlystnaden. De enskilda företagen står då inte längre mot varandra som konkurrenter, utan blir led i en medveten reglerad samhällig produktion. Folkets massa, producenterna, blir åter

herrar över produktionsmedlen, som de nu använder för tillfredsställande av sina egna behov. Men inte var för sig, utan kollektivt: som gemenskap arbetar de för det gemensamma behovet. Då kan produktivkrafterna släppas lösa. Ju väldigare de utvecklar sig, dess rikligare mängd produkter frambringar de, dess mindre blir det arbete som samhällets medlemmar behöver göra för sitt livsuppehälle. Produktionsmedlens socialisering, den socialistiska produktionen, upplöser kapitalismens motsägelser.

Kapitalismens utveckling pekar alltså självt på det mål dit den för. Den stegrar sina motsägelser till en sådan grad, att de blir outhärdliga och åstadkommer en omvälvning, en samhällsrevolution, som ersätter dem med ett nytt produktionssätt, det socialistiska.

Men dessa motsägelser åstadkommer inte mekaniskt en sådan revolution. Detta kan de blott försäva de av människorna uppfattas som något outhärdligt. Alla produktionsförhållanden är mänskliga förhållanden. Allt som sker i historien är mänskligt handlande. Nya maskiners uppfinnande och införande, konkurrensen, kapitalkoncentrationen, uppsättandet av allt större företag, bildandet av syndikat och truster, - allt detta är människoverk. Visserligen inte avsiktligt, målmedvetet mänskligt handlande. Varje människa ser blott sina egna förhållanden, drives blott av omedelbar nöd och nödvändighet. Var och en söker att tjäna sina egna intressen, hålla sig framför andra, förekomma andra i kapptävlingen. Den samhälliga utvecklingen är en produkt av alla dessa enstaka handlingar, detta enstaka viljande. Den framkallas ej avsiktligt av någon. Därför står det totala handlandets resultat som en övermänsklig makt gentemot varje enskild individ. Det verkar som en övernaturlig kraft, obönhörligt, oundvikligt, med naturnödvändighet. Samhället är som en huvudlös organism utan totaltänkande, där inget sker med medveten överläggning, allt sker efter blinda lagar. Och dock är det sammansatt av enskilda medvetet reflekterande människor.

Alla samhälliga resultat åstadkommes således blott därigenom att människan handlar. Motsägelsena i samhällsutvecklingen är av människor uppfattade motsägelser, och störtandet av ett produktionssystem kan också bara vara människornas verk. Men inte så att förstå, som om de kunde ändra samhällsinstitutionerna med medveten avsikt som över samhället stående, det genomskådande varelser, ty varje individ gör blott det vartill hans omedelbara intresse tvingar honom. Utan i den meningen att de handlingar, som de naturnödvändigt, liksom instinktivt utför

för främjande av sina intressen, som totalresultat medför produktions-systemets omvälvning.

Intressena hos medlemmarna av samma klass är överensstämmande och är för skilda klasser olika eller rent av motsatta. Deras främjande medför alltså kampen mellan klasserna. Den exploaterade arbetarens intresse är motsatt den exploaterande kapitalistens. Kapitalisten vill i möjligaste mån öka exploateringen; för att mervärdet, som hans kapital skall ökas av, må bli så stort som möjligt. Till den ändan försöker han att nedpressa lönen, förlänga arbetstiden och öka arbetets intensitet. Arbetaren, vars liv och hälsa går under därav, motsätter sig det. Han strävar tvärtom efter högre lön och kortare arbetstid, för att hans tillvaro skall bli något sänär mänsklig. Arbetsförhållandena utgör därför föremål för en strid, varunder arbetarna och kapitalisterna att börja med står isolerade mot varandra, men så småningom, alltefter som de inser sina intressens klass-karaktär, sammansluter sig med sina klasskamrater i organisationer.

Proletariatets klasskamp utvecklar sig så småningom. Det börjar med sporadiska arbetarrevolter på enstaka fabriker mot alltför odrägliga arbetsförhållanden. Så småningom bildas varaktiga sammanslutningar, och det blir klart för dem, att deras intressen inte bara tillfälligtvis en gång råkat i konflikt med arbetsgivarnas, utan står i ständigt motsatsförhållande därtill. Hos dem utvecklar sig medvetandet av att vara en egen klass. Deras blick vidgar sig utöver hela klassen. Men i och därmed föres också striden över på det politiska området, där klassernas allmänna motsättningar avspelar sig.

Så länge staten synes vara en över klasserna svävande högsta makt, vänder sig arbetarna också till den med bön eller krav om att genom lagar sätta en gräns för deras elände och skydda dem från svårt förtryck. Men tvärtom gör de under sin strid med kapitalisterna den erfarenheten, att dessa begagnar sitt herravälde över staten till att försvara sina klassintressen mot arbetarna. Arbetarna är därför tvungna att delta i den politiska striden. Ju bättre de inser statens beroende av exploatörklasserna och inser statsmaktens vikt för de ekonomiska intressena, dess klarare måste de sätta som sitt mål att erövra den politiska makten. Men uppsätter arbetarklassen detta mål för sig, så måste den samtidigt göra klart för sig, på vad sätt den vill begagna sitt politiska herravälde, - den behöver ett framtidsprogram. Den insikt om kapitalismens väsen, som den förvärvar genom klasskampens erfarenheter lär den att det inte räcker

med att bortskära enstaka utväxter av kapitalismen. Dess nöd beror på kapitalismens innersta väsen. Den är den klass som kommer att känna alla kapitalismens motsägelser som svåra lidanden. Den lider mest av kriserna. Den utgör de egentliga producenternas massa, som alltmer berövas största delen av sina produkter genom en minoritet av onyttiga parasiter. Dess intresse fordrar upphävande av kapitalismens grundvalar, detta produktionssystemets omvälvning till socialismen. Dess livsintressen sammanfaller med kapitalismens utvecklingstendenser. Denna klass måste sätta den bestående ordningens omvälvning, det socialistiska produktionssättet som slutmål för sin kamp, som sitt politiska program, som den vill förverkliga genom den politiska maktens erövring.

Socialismen kan alltså inte förverkligas genom alla förnuftiga människors insikt om att den är bättre än kapitalismen och upphäver dess missförhållanden. Människorna låter bara leda sig av sina omedelbara klassintressen. De måste så vitt det gäller en medveten reglering av sina samhällsförhållanden kallas en medvetlös massa. Bourgeoisin känner sitt omedelbara intresse förbundet med upprätthållandet av det system, varunder den lever av att exploatera arbetarklassen. Den vill inget veta av socialismen. Men socialismen är den nödvändiga följd av en arbetarklassens seger i klasskampen. Blott ur denna klasskamp framgår den. Sålunda blir socialismen, arbetarklassens samhälleliga mål, själv objekt - eller riktigare - lösen för klasskampen mellan bourgeoisie och proletariat.

Socialismen kan inte vara det omedelbara målet för varje enskild handling i den dagliga klasskampen. Den kommer först som slutresultatet av en lång stridsperiod. Socialismen är just klasskampens slutmål, och man måste skilja mellan slutmål och omedelbart mål. Socialismen som slutmål bringar till den kämpande klassens medvetande utvecklingens riktning, erbjuder den, en framtida verklighet som den är, ett mål till jämförelse med alla kapitalistiska förhållanden, sporrar genom idealets härlighet till största kraftansträngning och uttrycker vår vetenskapliga insikt om kapitalismens väsen i kritisk form. Men det omedelbara målet för alla enstaka handlingar i vardagspraxisen kan bara vara ett omedelbart resultat.

Detta omedelbara resultat av striden är ökandet av vår makt. Varje klass förfogar över en större eller mindre makt inom samhället. Hos en uppåtstigande klass stiger den, hos en bortdöende sjunker den. Den klass som har största makten förfogar över herraväldet. En klass som vill

erövra herraväldet måste stegra sin makt till den grad att den kan besegra den fientliga klassen. Stegring av makten i samhället ur alltså klasskampens omedelbara mål.

De faktorer varpå en klass' makt vilar är emellertid ytterst olika för olika klasser och beror på de allmänna samhällsförhållandena, på produktionsförhållandena och på dess funktion däri. Feodaladelns makt under medeltiden berodde framförallt på krigsdugligheten hos sviten, som den kunde sammansätta av den av sig beroende befolkningen. Bourgeoisins makt i kampen mot absolutismen berodde huvudsakligen på dess pengar: bourgeoisin var den klass som förfogade över en regelbundet flytande penningkälla, och av den måste furstarna få de pengar de behövde för staten.

Bourgeoisins herravälde i de moderna staterna beror i första hand på dess ekonomiska oumbärlighet. Dess medlemmar är ledare för de viktigaste produktionsgrenarna, för industrin och handeln, varav breda lager av befolkningen är beroende. Därigenom äger den en moralisk övervikt över dessa lager, som erkänner den som sin ledare, innan de ännu kommit till insikt om sin klassmotsats till den.[1*]

Genom sin penningbesittning blir den den utslagsgivande klassen i staten och kan den tvinga den omedelbart regerande byråkratin att främja sina intressen. Dess penningbesittning gör den också stark i dess kamp mot proletariatet. Ännu en viktig faktor kommer därtill: det i vida kretsar härskande folkmedvetandet, att dess herravälde är gott och nödvändigt. Delvis beror detta därpå, att ännu en mycket stor mellanklass av självständiga arbetsgivare existerar, som, om de också förtryckes aldrig så mycket av storkapitalet, dock känner sig ha samma intresse av det kapitalistiska systemet som storkapitalisterna själva. Men delvis är detta folkmedvetande negativt, d.v.s. består i brist på klassmedvetande hos en del av arbetarklassen. Av båda orsakerna förminskas denna maktfaktor städse. Å ena sidan avtar ständigt antalet av dem, som har direkt intresse av exploation, och å andra sidan vaknar arbetarna alltmer till klassmedvetande och blir fiender till bourgeoisin i stället för dess följessvenner. För en bortdöende klass blir, ju mer dess övriga maktfaktorer avtar i betydelse, en bestämd maktfaktor den viktigaste i dess makt: dess faktiska förfogande över statsmakten. Genom sin politiska makt kan en härskande klass ännu hålla sig mot en ny uppåstigande klass, om den ock för övrigt förlorat all mark under fötterna. Den moderna staten

ställer stora maktmedel - moraliska som fysiska - till förfogande för den klass som härskar över den. Den bildar en fint utgrenad organisation, som genom en ämbetsmannahär överallt ända in i de avlägsnaste avkrokar bringar en bestämd central vilja till gällande kraft, som överallt handlar efter lika grundsatser och därigenom äger en väldig övervikt över den oorganiserade folkmassan. Den förfogar över en moralisk auktoritet, som den genom sitt inflytande över skola, kyrka och vetenskap ytterligare på konstlat vis upprätthåller och stegrar. Den förfogar över härens fysiska maktmedel, som i yttersta fall, om rättsskipning och polis inte räcker till, sammanhållen av fast disciplin, lätt kan kuva en motspänstig befolkning genom sina överlägsna vapen. Om två kämpande klasser eljes skulle kunna hålla varandra stången, så är den härskande klassen, just därigenom att den är den härskande, därigenom att den förfogar över statsmakten, vida överlägsen sin motståndare.

Arbetarklassen kan alltså inte nöja sig med att för övrigt öka sin makt över bourgeoisins och de med den förbundna klassernas, utan den måste göra sin makt så stor, att den kan besegra och erövra statsmakten.

II. Proletariatets makt

Vari består nu arbetarklassens samhälliga makt?

Först och främst i dess antal. Proletariatet kommer allt mer och mer att utgöra folkets stora massa. I de mest utvecklade länder utgör lönarbetarna redan ett betydande flertal av befolkningen. Men ett flertal som är beroende av mindretalet, såsom exempelvis ett talrikt trasproletariat, kan inte utveckla någon självständig makt. Till det stora antalet måste alltså tillkomma arbetarklassens samhällsekonomiska betydelse. Arbetarklassen blir alltmer den ekonomiskt viktigaste klassen i samhället. För samhällsproduktionen är storindustriens arbetare mycket viktigare än den ännu talrikare klassen av proletariserade småborgare och småbönder. De bor sammangyttrade i de stora centrerna, huvudstäderna, där det politiska livet koncentreras, under det bonden genom sin isolering blir mycket inflytelselösare. De företag som mest behärskar hela samhällslivet; storindustrin, järnbanesamfärdseln, gruvorna, tillhör alla stordriften, och de därinom sysselsatta arbetarna kan, exempelvis genom en strejk, på samhället utöva ett inflytande som vida överstiger det man kunde vänta efter deras antal. Genom vikten av dess ekonomiska funktion, genom sin oersättlighet i samhällsproduktionen är alltså arbetarklassens makt mycket större än den blott efter dess antal tycks vara.

Men blotta antalet och den samhälliga betydelsen ensamma kan ännu inte ge en klass någon makt, om den ej är medveten därom. Om en klass inte inser sitt läge, sina intressen, om den tanklös eller kraftlös tål förtryckarnas herravälde och tror att detta är en evig världsordning, då gagnas den inte av sitt antal och sin betydelse. Därför måste kunskap och vetande till. Blott genom klassmedvetandet blir det stora antalet i klassens egen tanke ett stort antal, blott därigenom blir den medveten om den makt som ligger i dess oersättlighet i samhällslivet och kan den begagna sig av denna i sitt eget intresse, för sina egna syften. Klassmedvetandet gör först den eljest döda, jättelika, muskulösa kroppen levande och i stånd till handling.

Det inflytande som ger arbetarklassen makt stannar inte vid detta enkla medvetande om att tillhöra en särskild klass med särskilda intressen. Den kommer att kunna föra striden med sin motståndare dess bättre och framgångsrikare, ju grundligare dess insikt om de samhällsförhållanden är som utgör kampens bakgrund. Och i denna punkt har arbetarklassen ett stort försprång framför sina fiender. Den förfogar över en samhälls-

vetenskap, som sätter den i stånd att klart genomskåda orsaken till sitt elände och målet för samhällsutvecklingen. Genom att vara förtrogen med de krafter som bestämmer de politiska händelserna och genom att kunna förutse det som komma skall erhåller den en lugn fasthet, en inre säkerhet, som uppehåller den i alla stridens växlingar. Därpå beror också den politiska mognad, som den visar i den politiska kampen. Dess vetenskap sätter den i stånd att förutse de längst fjärran liggande följderna av sina egna handlingar och skyddar den från att låta bedraga sig blott av ett ögonblickligt övergående sken. Den visshet som vetenskapen ger den om dess kommande slutliga seger skänker den en fast moralisk hållpunkt, medan de klasser som av brist på vetenskap liksom trevar omkring i mörkret och fulla av ångest känner sin undergång nalkas vankar hit och dit utan hållpunkt. Så utgör den samhälliga insikten och det samhälliga vetandet en av de viktigaste maktfaktorerna för proletariatet, - från dess enklaste form, klassmedvetandets uppvaknande, till dess högsta form, de från Marx stammande lärorna, som vi kallar den vetenskapliga socialismen, den socialistiska teorin eller marxismen.

Insikten om hur man skall handla räcker emellertid inte ensamt, om kraften att handla saknas. Med det tänkande huvudet skall den kraftiga armen förena sig, som utför vad det förra tänker. Till kraftigt handlande räcker inte ensamt det stora antalet. Hela den civiliserade mänsklighetens historia visar oss folkmassor som låtit behärska sig av små minoriteter och förgäves kämpade däremot, emedan dessa minoriteter varit starka genom organisation. Organisation är nödvändig för att göra massan stark. Så länge en klass består av splittrade enheter, vilka var och en vill något olika, kan den inte utöva någon makt. Organisationen binder dem tillsammans, förenar deras åt olika håll riktade vilja till en enda vilja, bakom vilken står massans samlade kraft. Den väldiga kraften hos en här, ja, hos hela statsmakten, beror på dess fastslutna organisation, som liksom en enda kropp ledes av en enda vilja.

Men vad är det som gör ett antal människor till en organisation? Individens underkastelse, den egna viljans tillbakasättande för den vilja som befäller över det hela, disciplinen. I hären är det underkastelsen under en främmande vilja: den militära disciplinen åstadkommes genom fruktan för de höga straff som hotar olydnaden. Hos arbetarna är den vilja den enskilda underkastar sig organisationens egen samfälliga vilja, som tar sig uttryck i majoritetsbeslut. Disciplinen är här en frivillig disciplin, en friv-

illig underkastelse under det hela. Den är inget uppgivande av den egna meningen, ingen förlust av den egna personligheten, utan medveten insikt om att massan kan utveckla kraft, bara när den ledes av en enda vilja och att minoriteten inte har någon rätt att fordra att majoriteten underkastar sig den. Blott genom att förena sin kraft med sina klasskamraters kan den enskilde nå sitt mål. Ensam förmår han inget. Och därför säger honom den förnuftiga eftertanken, om inte redan blotta instinkten, att han måste förena sig med andra till en organisation. Men till den ändan är det nödvändigt att organisationen alltid kan räkna på alla medlemmars krafter, även om de personligen har en avvikande uppfattning och deras vilja avviker från organisationens. Däri består disciplinen, som är murbruket i organisationen, det andliga bindemedel, som sammankittar de eljes kring-spridda enheterna till en tung, väldig massa.

Av dessa tre huvudfaktorer: antal och ekonomisk betydelse, klassmedvetande och kunskap, organisation och disciplin, är arbetarklassens makt sammansatt. Genom att de växer, växer även denna makt. Den första av dessa faktorer växer av sig själv utan vår vilja och utan vårt inflytande som resultat av den samhälliga utvecklingen. Denna utveckling gör lönproletariatet till en allt större del av befolkningen. Den tränger också alltmer ihop det i stora företag, gör den samhälliga produktionen alltmer till ett monopol för stordriften och gör alla produktionsgrenars ömsesidiga avhängighet och sammansvetsning till en världshushållning allt intimare. Denna tillväxt av proletariats ekonomiska betydelse är oberoende av vårt ingripande. Vi kan inte påskynda eller försena det. Det är en verkan av ekonomiska lagar.

Däremot är de båda andra faktorerna en följd av vår egen verksamhet. Visserligen framkallas också de genom den ekonomiska utvecklingen som ger oss kunskap om samhället och bringar oss till organisation. Men de ekonomiska orsakerna verkar här genom människornas förmedling genom att tvinga oss att med medveten avsikt arbeta på deras stegring. Att föröka dem, att allt mer höja alla proletärens vetande och klassmedvetande, att göra deras organisation stark, deras disciplin fastare är målet för all vår agitation, för alla våra strider. Däri består ökandet av arbetarklassens makt, försåvitt den beror av vår vilja. Däri består alltså klasskampens mål. Här har vi tillika måttstocken att bedöma vår taktik och alla våra handlingar: allt som ökar vår makt är gott och bringar oss närmare slutmålet, allt som minskar den är motsatsen.

Här har man också den enda förnuftiga meningen som ligger i den teori om "rörelsen" som sitt eget mål vilken Bernstein på sin tid satte opp i motsats till slutmålet. Rörelsen utan vidare är oss inget, är oss bara ett tomt ord utan betydelse. Att vagga hit och dit utan att komma ur fläcken är också rörelse. Återgång är också rörelse. Dock vilar Bernsteins uttalande på en riktig känsla, känslan av att det finns en i närvarande tid försiggående, dag för dag skeende ändring, som uttömmar hela vår verksamhet och är dess enda mål. Detta är förstorandet av vår makt. Men det står inte i någon motsats mot vårt mål, utan det är fullt identiskt därmed. I detta mål, det oupphörliga stärkandet av vår makt, är slutmålet redan inneslutet.

Emellanåt hör man den åsikten förfäktas, att det omedelbara målet för all vår verksamhet består i ernående av reformer. Men, som här uppvisats, är denna åsikt oriktig. Vissa reformer som i något hänseende förbättrar arbetarnas livsläge kan föröka proletariats makt. Men det är inte alltid fallet. En lag om arbetstidens inskränkning kan lyfta ett fullkomligt utsläpat, degenererat, andligt förkrympt arbetarlag, återställa dess hälsa, dess kroppsliga och själsliga kraft, kan ge det tid att vila ut, att idka själsverksamhet, att uträtta organisationsarbete och därigenom medföra en makttillväxt. Ännu mer gäller detta om lagar som ger arbetarna politiska rättigheter, t.ex. allmän rösträtt. Men det kan också förekomma att bourgeoisin genom arbetarvänliga lagar åter söver det just uppvaknande klassmedvetandet och hos arbetarklassen väcker tanken, att den allra bäst kan nå förbättringar genom härskarnas välvilja och inte genom de egna organisationernas kraft. Då förökas inte proletariats makt genom reformen utan försvagas.

Detta förekommer visserligen numera sällan. Sedan proletariats överallt vaknat till klassmedvetande, utgör varje lag ett mål för strid mellan klasserna. Och denna strid åstadkommer alltid ett förökande av arbetarnas makt, vare sig den krönes med hel, delvis eller alls ingen framgång. Ty bourgeoisins motstånd, politikernas intriger, diskussionen i pressen och på mötena rycker upp de likgiltiga massorna, fyller dem med klassmedvetandets första gnista, ger de mer utvecklade arbetarna åskådningsundervisning, ökar deras politiska insikt och visar dem handgripligt nyttan av organiserat uppträdande. En tillkämpad reform, en för arbetarklassen viktig lag är inte i ovan framställda mening en maktfaktor för proletariats. Man skulle bättre kunna kalla den en maktposition.

Skillnaden mellan dessa uttryck framstår klart, när man tänker på kriget. Maktfaktorer bestämmer härarnas egen kraft, maktpositioner är föremål för striden, och de kan vara i antingen det ena eller det andra partiets besittning. Därvidlag ger naturligtvis besittningen av viktiga positioner en stor fördel framför motståndaren, och hela striden är en strid om sådana positioner. De är det omedelbara mål man kämpar om, om de än i och för sig är obetydande och man inte ens åsyftar deras varaktiga bibehållande. Den tyska hären kämpade 1870 med stora offer om kullar och byar som var dem fullkomligt likgiltiga, och den erövrade fästningar som inte var krigets objekt och efteråt utan vidare gavs tillbaka.

Likaså förhåller det sig i klasskampen. De maktpositioner vi innehar och begagnar oss av är inte vårt mål. De är inte grundvalen för, men dock viktiga positioner för vår makt. Varje politisk rättighet, koalitionsrätt, pressfrihet och framförallt rösträtt är sådana positioner. De kan tidvis återtagas ifrån oss. Vi måste då kämpa under ogynnsammare förhållanden, men de djupaste källorna för vår makt blir inte grumlade därav. Vi känner oss bara för stunden tillbakaslagna. Styrkan hos vår parlamentsfraktion är en sådan maktposition; vi tränger här allt längre, erövrar som regel allt fler mandat. Men blir vi genom en politisk konstellation eller en försämring av rösträtten återslagna på detta område, så har vi visserligen förlorat maktpositioner, yttre kännetecken på vår makt, men samtidigt kan vår verkliga makt genom klarare insikt i vida kretsar och genom sammanslutning i organisationerna i verkligheten bli större. Organisationer kan t.o.m. tillintetgöras genom de härskandes tyranni. Men detta drabbar bara den yttre formen, ty vad som utgör organisationens väsen och kraft, den fasta disciplinen och organisationsandan, kan inte tillintetgöras därigenom. Sprängningen av arbetarnas föreningar betyder förlusten av en ytterst viktig maktposition, men den berör inte själva maktfaktorerna, så länge stridsmodet hålles uppe.

Man kan se av dessa exempel på skillnaden mellan de egentliga maktfaktorerna och de maktpositioner vi innehar, att de senare i sin egenskap av gripbara yttre ting kan vinnas och förloras, under det de förra ligger i arbetarnas själar och är oförstörbart. Det vill säga: yttre våld kan inte förstöra dem. Men som hård granit kan den visserligen inifrån långsamt fördäras. Om en arbetarklass låter sin egen klara vetenskap och sitt klassmedvetande fördunklas genom borgerliga åskådningar eller genom en oriktig taktik låter sina organisationer, sin sammanhållning förkrym-

pa, så förminskar den sin samhälliga makt och blir svagare gentemot fienden. En sådan oriktig taktik kan naturligtvis blott till en tid under särskilda omständigheter upprätthållas.

Socialreformer är alltså inte, som så ofta säges, etapper på vägen till vårt mål i den meningen, att slutmålet består av summan av en oavbruten serie sådana reformer. Vi kämpar nu för att genomdriva åtgärder som inte alls utgör ett delvis uppfyllande av det som vi vill helt förverkliga i det socialistiska samhället. Sålunda tillhör lagbestämmelser om arbetstidens inskränkning, om förebyggande av olycksfall o.s.v. de viktigaste socialreformerna i våra dagar. Men då det inte mer finns någon kapitalism, är sådana lagar fullkomligt överflödiga, i likhet med alla lagar, som skyddar arbetaren mot kapitalisternas godtycke. Men tillkämpade socialreformer utgör etapper på vägen till målet i den meningen, att de för med sig en ökning av vår makt. Blott som sådana, som ökning av vår makt, har de ett värde för socialismen.

Vi måste göra ännu en anmärkning angående den andra av de ovan nämnda maktfaktorerna. Vetenskap och kunskaper bildar för varje klass som är i besittning av dem en viktig maktfaktor. Men särskilt har alltid de härskande minoriteterna hävdat sill herravälde genom sin andliga överlägsenhet över den förtryckta klassen. Deras större och allmännare kunskap gav dem i händerna medel att alltid ånyo undertrycka de till det yttersta drivna slavarnas uppror. En förtryckt klass kunde så småningom stiga upp till en härskande ställning och besegra sina förtryckare, först då samhällsutvecklingen lagt nya andliga vapen i händerna på den och genom nytt vetande givit den ny kraft.

Så går det också till i våra dagars klasskamp. Till synes förfogar bourgeoisin över all vetenskap, över all andlig bildning. Vetenskapsmän, professorer, präster, lärare, allt vad "bildning" heter, står på "egendomens" sida. Därigenom håller bourgeoisin ännu alltjämt en stor del av proletariatet i andlig avhängighet. Men samhällsutvecklingen sätter nya vapen i händerna på proletariatet, emedan det är den uppstigande klassen. Må bourgeoisin förfoga över all annan andlig bildning, proletariatet är i besittning av samhällsvetenskapen. Denna vetenskap, som vi har att tacka Karl Marx' livsverk för, lär oss känna orsakerna, krafterna och målet för samhällsutvecklingen. Den måste vara ett monopol för proletariatet, emedan bourgeoisin betraktar den, som demonstrerar dess undergång, med hat och avsky. Att erkänna dess riktighet skulle för bourgeoisin be-

tyda att hopplöst sträcka vapen för motståndaren, som den ännu överträffar i makt. Men var och en av dess medlemmar som kämpat sig till insikt om riktigheten av denna lära går över till den uppåtsträvande klas-sens sida, vilken framtiden tillhör, och blir proletarietets medkämpe. Därför kommer all kraft, som härledes av denna vetenskap, blott prole-tariatet till godo.

Men därmed kommer också proletariatet i ett helt annat läge än alla tidigare klasser. Vi visade i första kapitlet, att de samhälliga krafterna som blinda naturkrafter behärskar människorna, emedan varje människa bara ser sina närmaste intressen, instinktmässigt måste följa sina drifter och inte känner och behärskar följderna av sina handlingar. Ju större hennes vetande är, dess mer kan hon anpassa sina handlingar efter längre bort liggande mål och underordna sina drifter under det längre blickande förnuftet. Ett avgörande steg betyder härvid proletarietets samhälls-vetenskap. Denna lär oss känna dessa starka hemlighetsfulla krafter. Vi vet, hur de bygges upp av människornas och klassernas enskilda drifter. Vi är i stånd att till en viss grad på förhand avgöra följderna av våra egna och våra motståndares handlingar. I och därmed försvinner omedveten-heten i det samhälliga handlandet. Det uppstår för första gången hos proletariatet något som vi har rätt att nämna samhällets självmedvetande. Samhället blir i denna klass medveten om sin natur och reder sig till att medvetet reglera sitt eget liv, produktionen. Samhällsvetenskapen ersät-ter det blinda, instinktmässiga samhälliga handlandet med målmedvetet, förnuftigt samhälligt handlande. Till full utveckling kommer det att komma, då det till härskande klass vordna proletariatet underkastar samhällsproduktionen sin vilja. Då avlöses den huvudlösa hushållningen av en medveten, där inte längre några övermänskliga, obekanta mak-ter härskar utan människan fullständigt blir sitt eget ödes herre. Men i ofullkomlig om än stigande grad gäller detta också redan det käm-pande proletariatet. Som massorganisation, utrustad med samhällsveten-skapen, utgör det redan en kropp, som kan reglera sina handlingar med medveten insikt om resultatet. Visserligen kan det ännu ej befalla över produktionen. Därtill saknar det ännu makten. Dess handlingar kan ännu bara vara stridens. Men som kämpande klass behöver det inte som de andra huvudlöst följa den omedelbara klassdriften, som framkallats av de just förhandenvarande intressena, utan det kan behärska denna av klassintressena framsprungna drift med ett vittutseende förnuft.

III. De taktiska meningsskiljaktigheterna

Orsakerna därtill

Efter denna framställning kan det synas som om arbetarklassen med fasta, endräktiga steg går på den ständiga maktillväxtens väg mot social-ismens mål, som om meningsskiljaktigheter rörande den vid varje enskilt tillfälle lämpliga vägen blott kan förekomma tillfälligt och övergående och i fråga om underordnade detaljer. Men alldeles tvärtom visar oss arbetarrörelsens historia en ständig inre strid om taktiken, om stridsme-toderna som skall användas mot kapitalismen. Den socialistiska rörelsen i Tyskland var under sitt första årtionde splittrad i två fraktioner som bekämpade varandra på det skarpaste. Vid samma tid erbjöd Internatio-nalen skådespelet av en ständig strid mellan marxistiska och proudhon-istiska åsikter. Även efter Internationals upplösning fortsattes kampen i nästan alla länder som en kamp mellan den anarkistiska och den so-cialdemokratiska riktningen.

Det säges ofta, att dessa strider utgör ett slags barnsjukdom, som måste genomgå i rörelsens början, då arbetarna ännu saknade den nöd-vändiga erfarenheten och insikten. I viss mening är detta riktigt. Sam-hällsvetenskapen, insikten om stridens mål och metod kan inte inläras som ett slags skolvisdom, innan arbetarna drager ut i striden beväpnade därmed. Alldeles tvärtom är de frukter av striden själv. Instinktmässigt drives arbetarna till motstånd genom förtrycket och exploateringen som de utsättes för. De är då ännu uppfyllda av illusioner och fördomar, som de fört med sig från skolan, kyrkan och sitt förutvarande liv. Det är bara en illusion som de förlorat, då de sätter sig till motvärn: den illusionen, att kapitalisterna är deras välvilliga välgörare, av vilkas humanitet de kan vänta sig en förbättring av sitt elände. Stridens erfarenheter måste sedan så småningom utrota de andra illusionerna och fördomarna, tilltron till regeringen och förtroendet till de borgerliga oppositionspartierna. Därunder tilltager ständigt deras samhälliga vetande, deras taktiska och politiska insikt, deras organisation. De marxistiska lärorna finner alltmer förståelse, emedan de i allt högre grad motsvarar deras egna erfarenheter. Sålunda är stridsfältet samtidigt skola och övnings terräng. Arbetar-rörelsens historia är inte historien om en strid förd av en fullt rustad här, utan historien om en småningom samlad, uppövad och krigskunskapen inhämtande här. Och det kan inte heller vara på något annat sätt. Ty så

snart arbetarklassen utrustats med det mognaste vetande och en kraftig organisation, står också stridens slut, segern, för dörren.

Arbetarna måste alltså under striden söka sig sin väg, förbättra sin insikt. Därvid är visserligen den i de teoretiska skrifterna nedlagda vetenskapen ett väldigt hjälpmedel till att raskt finna vägen, men kan inte ersätta erfarenheten. Därför utgör meningsskiljaktigheterna och de taktiska striderna, de tillfälliga misstagen och de därpå följande misräkningarna en oundviklig beståndsdel av den uppkommande arbetarrörelsen.

Men nu ser vi skärpan och djupet i de taktiska meningsskiljaktigheterna snarare till- än avta med rörelsens tillväxt. Medan anarkismen spelat ut sin roll på nittitalet, uppkom just då nya meningsskiljaktigheter. Från partidagen i Erfurt har ingen tysk partidag varit utan taktiska strider, vid vilka i de skildaste frågor nästan ständigt samma uppfattningar, motsatta den hittillsvarande radikala taktiken, framträtt. Efteråt erhöll de namnet revisionism efter Bernsteins fordring på en revision av partiprogrammet. Denna kamp var inte inskränkt till Tyskland. I alla länder framträdde samma motsättning mellan de båda riktningar, som efter sin teoretiska åskådning betecknas som marxism och revisionism, efter sin politiska taktik som radikalism och reformism. Partivänner i alla land deltog i diskussionerna som då och då bragtes till ett tillfälligt avgörande genom kongressbeslut, nationella som internationella - som Hannover 1899, Dresden 1903 och Amsterdam 1905 -, men ständigt uppblossade på nytt över nya ämnen. Samtidigt har i en del land, som Frankrike och Italien, i stället för den forna anarkismen uppträtt syndikalismen, i Tyskland även betecknad som anarkosyndikalism, vilket gjorde splittringen ändå större.

Detta faktum, att arbetarrörelsen egentligen aldrig någonstades varit utan inre strider, måste redan i och för sig övertyga oss om, att dessa strider inte är några onormala företeelser, inte är blott barnsjukdomar utan oundvikliga, normala verkningar av naturliga omständigheter. Det duger därför inte heller att tillskriva dem blott några grälmakare och bråkhalsar som skulle vara skuld därtill. Detta vore precis lika förnuftigt som bourgeoisins uppfattning, att arbetarrörelsen blott är ett verk av en flock uppvigglare. I stället för att harnas över "det evinnerliga grälet" - harmen tjänar verkligen t.o.m. då och då som vapen i striderna -, är det nödvändigt att undersöka orsakerna och förstå dem. Blir upphovet till de olika riktningarna inom den socialistiska rörelsen satt i en klar dager, så

kommer brödratvisterna visserligen inte därigenom att omöjliggöras för framtiden. Ty deras orsaker är av allmän natur och ligger utom räckhåll för den insiktsfulla individens goda vilja. Men den skada som rörelsen otvivelaktigt lider av dessa strider blir mindre, om så många partivänner som möjligt vid sitt deltagande i striderna ej längre uppträder omedvetet, följande sin instinktiva känsla utan med klar och medveten förståelse av deras orsaker och verkningar. Man kan då förstå och värdesätta motståndarnas inom partiet åsikter, under det man samtidigt hänsynslöst bekämpar dem i rörelsens intresse.

Från Bernsteindebatternas tid härstammar påståendet, att den inre striden inget annat är än en uppväxtårens kris. I dessa ord uttalas en allmän orsak till de taktiska striderna, vilken i och för sig lär oss, att vi inte behöver oro oss däröver. Den som inte mäter den faktiska arbetarrörelsen efter fantasiens och idealbildens mått, utan söker förstå den som en praktisk rörelse av vanliga människor, han skall inse, att just ur dess oupphörliga tillväxt alla dessa svårigheter och meningsskiljaktigheter måste uppstå, som yttrar sig i partistrider. Den socialistiska rörelsens växande kraft medför förskjutningar i klassernas samhälliga och politiska förhållanden till varandra, som ställer arbetarrörelsen inför ständigt nya uppgifter. Den drar till sig allt vidare kretsar av den arbetande befolkningen och åstadkommer därigenom att städse ånyo stora massor av dess anhängare ännu är oövade rekryter, utan erfarenhet eller grundliga kunskaper. Dessa finner sig först, småningom genom praktiken - d.v.s. ofta genom felaktig praxis och misstag - tillrätta i de svåra uppgifter som den socialistiska befrielsestriden uppställer för dem.

I dessa nya anhängare upprepar sig alltså till viss grad förhållandena från rörelsens början, då hela partiet ännu måste mödosamt söka sig väg. Dock kan inte endast på grund av detta faktum skilda riktningar uppstå inom partiet. Därför att de oerfarna nyvunna anhängarna kommer i allmänhet att låta leda sig av de äldre partivännernas mognare erfarenhet, djupare förståelse, vetenskapliga insikt och säkrare framåtskridande. Dessutom är jämförelsen med rörelsens början endast delvis riktig. Därför att det är inte alls nödvändigt att varje enskild städse på nytt genomgår felgreppen och illusionerna hos rörelsens föregående utvecklingskedan. Frukten av dessa mödosamt tillkämpade erfarenheter och kunskaper står honom i den socialistiska teorin till buds i avkortad, kondenserad form. Ett halft århundrades framåtskridande arbetarrörelse och

klasskamp mellan bourgeoisi och proletariat har medfört en rik mängd av erfarenheter, som den nuvarande socialistiska rörelsen har att tacka sin säkra, beslutsamma stridstaktik för, och dess historia erbjuder de nya anhängarna och de yngre generationerna en aldrig sinande källa av värdefulla lärdomar. Genom den har den lära om samhällsutvecklingen och klasskampen, som Marx och Engels utvecklade redan 1847 i Kommunistiska Manifestet, blivit en fast och välgrundad kunskap som tillhör de bredaste arbetarlagren. Denna kunskap ger arbetarrörelsen den säkerhet i framåtskridandet, som vi alltid berömmar oss av. Man skulle således efter detta kunna vänta en stigande enighet bland stridskamraterna och en avtrubning av de taktiska meningsskiljaktigheterna.

Om detta, som jag redan nämnt, inte är fallet, så beror det på den särskilda naturen hos kapitalismens och arbetarrörelsens utveckling. Som de närmaste orsakerna till de stadigvarande taktiska meningsskiljaktigheterna kan man beteckna följande omständigheter: det olika utvecklingstempot i olika trakter, samhällsutvecklingens dialektiska karaktär samt tillvaron av andra klasser jämte kapitalister och lönarbetare.

Efterblivna trakter

De socialistiska uppfattningarna och målen är en produkt av iakttagelse av samhällets omvälvning, av kapitalismens utveckling. Men denna utveckling ser inte överallt likadan ut. Kapitalismen utvecklar sig inte överallt i samma tempo. I varje land finnes det trakter, där den nästlar in sig först, utvecklar sig jättelikt, stampar jättefabriker och jättestäder ur marken och samlar väldiga proletärhäror under sitt kommando. Därjämte finns det andra trakter, som förblir nästan oberörda av denna utveckling, där småborgarna och smådriften vegeerar vidare som under forna århundraden.

Socialismen som klassmål och klassorganisation är till hela sitt väsen en produkt av de utvecklade storindustriella förhållandena. Dessa förhållanden visar arbetarna möjligheten och nödvändigheten av en socialistisk sakernas ordning, visar dem också deras egen masskraft, som erfordras till denna ordnings förverkligande. De ger dem förtroende till sin egen växande makt och sin förmåga att erövra makten i samhället.

Men en rörelse som vill erövra hela staten, omvälva hela samhället kan inte inskränka sig till dessa centrer. Den måste ut i småstäderna, byarna och på landet. Och överallt finner dess agitatorer där missnöjda och för-

tryckta som lyssnar till det glada budskapet. Överallt har kapitalet trängt in och har mer eller mindre upplöst de gamla förhållandena. Överallt har den gjort stora folkmassor till sin fiende, överallt existerar lönearbetare, och socialismen finner därför överallt anhängare som vill vara med om striden mot kapitalet.

Men dessa anhängare lever under förhållanden, som ger dem en helt annan syn på samhället och på våra mål. Och då den verklighet man själv känner alltid starkast påverkar ens åsikter, måste de av sig själva komma att betvivla riktigheten i vår teori och den därpå beroende taktiken, som är hämtad från de storkapitalistiska förhållandena. Däri ligger en första orsak till principiella och taktiska meningsskiljaktigheter.

Den högt utvecklade kapitalismen medför en skarp, djup klyfta mellan produktionsmedelsägarnas klass och arbetarnas klass, medan de oberoende mellanlagren försvinner eller förlorar sin självständighet. Under utvecklade förhållanden återfinnes däremot ännu ett talrikt väl-situerat mellanstånd som tjänar som buffert mellan de yttersta klasserna. Denna medelklass består dels av självständiga hantverkare och små mästare som bara undantagsvis begagnar gesäller, dels av ett småborger-skap som regelbundet sysselsätter ett litet antal arbetare. Gränsen mellan arbetare och hantverkare är inte skarp. Samhälligt umgås de med varandra, och även formerna för umgänge mellan arbetare och arbets-givare är förtroliga, gemytliga eller hos större arbetsgivare patriarkaliska. Kapitalisten har ofta nyss förut stigit upp ur de små mästarnas stånd. Äldre arbetare erinrar sig den tid när han ännu deltog i arbetet och var dubror med arbetarna. Det fordras en stor abstraktion för att bakom dessa gemytliga former, där löneförhållandena synes bestämda av personliga relationer och tillfälligheter, kunna se exploateringen genom det inträngande kapitalet och början till klasskampen. Ännu mindre stämmer förhållandena, sådana de skildrats av vår teori för storindustrien, på rama landsbygden, där mellan bonde, familj, drängar och pigor ännu alldeles primitiva förhållanden är rådande. Visserligen kan man också där mycket väl märka, hur kapitalismens allmänna regler, exploateringen, profitlystnaden och intressebotsatsen har gällande kraft. Men de kan dock här, ifall man ej lärt känna deras klara, tydliga form hos storindus-trin, ännu knappt märkas bakom det privata skenet.

Arbetarna förefinnes i sådana trakter som en minoritet av befolkningen, söndersplittrande och ofta sedda över axeln av de en smula bättre

ställda småborgarna. Socialismen väcker hos dem den tanken att de också har rätt och anspråk. Men tanken att vilja vara allt, erövra herraväldet över alla andra klasser måste synas dem som en omöjlig, avlägsen utopi. Här kan det inte synas arbetaren som stridsmål att allt mer öka sin klass' makt. Ty de utgör ju en hopplös minoritet.

Ett annat mål ser han då framför sig. I regeln är i sådana trakter lönerna miserabla och alla arbetarnas levnadsförhållanden låga. Att förbättra sitt omedelbara läge är åtminstone ett uppnåeligt mål. Kapitalisterna har ännu inte kapitalmagnaternas överlägsna vräkighet och står dessutom i beröring med arbetarna som de känner var för sig. Den förut knappt beaktade arbetarmassans organisation och första slutna strider skrämmer opp dem ur deras ro. Den offentliga opinionen bland ett talrikt småborgerskap upprör sig över de påvisade missförhållandena. Vad dessa arbetare eftersträvar: att inte längre trampas ner utan att få gälla som likaberättigade, finner hos vida kretsar av denna klass förståelse. Under sådana förhållanden kan mycke ernås genom underhandling, tillmötesgående, överenskommelse.

Härtill kommer också att en betydlig del av småborgerskapet känner sig hotade av kapitalet och har all anledning att hata det. De har dess mer orsak att harmas över de usla förhållandena på en fabrik, om fabrikören gör dem livet surt genom sin överlägsna konkurrens. Småborgerskapet har ofta skäl att på det politiska området bekämpa kapitalets framträngande och att till detta ändamål förbinda sig med arbetarna. Särskilt i kravet på en rösträttsutvidgning kan dessa klasser ofta samarbeta. Förr i tiden fann småborgerskapet och arbetarna regelbundet varandra vid förfäktandet av demokratin. I smått kan detta upprepas i utvecklade trakter. Under sådana förhållanden tyckes teorin om den skarpa klassmotsatsen oriktig och ensidig och den därpå beroende skarpa klasskamp-taktiken olämplig.

Marxismen som det revolutionära proletariats teori för med sig en fullständig omgestaltning i tänkandet. Den kan därför mottagas fullständigt och sympatiskt blott av dem vilkas tänkande också i grund omgestaltats genom de väldiga omvälvningar de iakttagit och själv varit utsatta för. Den moderna storindustriella utvecklingen förstör de gamla traditionerna, omstörtar allt hävdvunnet, sopar liksom med en kvast genom hjärnorna och gör dem därigenom mäktiga till att uppta i sig en fullständigt ny världsåskådning. Men i de av denna utveckling knappt

berörda vråna av landet stannar traditionens kvävande luft hängande, där härskar de hävdvunna ideologierna ännu mäktiga, där omstörtas inte de gamla nedärvda idéerna, emedan de gamla nedärvda förhållandena ännu äger bestånd där. Då förblir den småborgerliga världsåskådningen härskande. Då finner man inte i socialismen en fullständigt ny, allt omstörtande proletärisk världsåskådning utan blott en rad av praktiskt inskränkta mål, som lugnt låter de nedärvda borgerliga uppfattningarna bestå vid sin sida.

På så sätt kan man förstå att vårt partis frammarsch i föga utvecklade trakter med nödvändighet måste föra till tvivel på den socialistiska teorin och till andra uppfattningar om den socialistiska taktiken än de som utbildat sig i de storindustriella centrerna. Därmed är ej sagt att de har samma rätt att göra sig gällande som dessa. Det samhälliga skenet i de lågt utvecklade trakterna är vid sidan av den storindustriella kapitalismen blott ett sken, - så att förstå, att denna senare klart lägger för dagen tendenser och verkningar, som hos den förra visserligen finns i frö, men vid ytligt betraktande inte träder klart till synes. Kapitalismens lagar gäller överallt, om de ock under utvecklade förhållanden delvis döljes av traditionella inflytelser. Kapitalets koncentration är och förblir en betydelsefull sanning, om den också inte visar sig i varje avlägsen by. Byn förblir en beståndsdel av hela samhället, får vara med om att utstå dess allmänna öden och behärskas av det. Och detta samhälle behärskas ej av småstädernas mellanstånd, utan av det internationella storkapitalet. Inte i dessa avlägsna trakter, utan i storstäderna, i världens medelpunkter blir historien till. En arbetare i storstadens stordrift väger vid politiska avgöranden mer än en arbetare eller bonde i den avlägsna byn, emedan tusen arbetare i staden genom sin slutenhet och sin massa utövar ett större inflytande än tusen över landet kringspredda enskilda personer. Därför är förhållandena i de industriella storstäderna och de därur framväxande åsikterna normgivande för samhällsomvälvningarna.

Förhållandena i utvecklade trakter är inte därför inflytelselösa, men de kan spela en roll bara som hinder för utvecklingen. Deras verkan bör alltså så mycke som möjligt förringas och bekämpas. De där uppkommande "moderata" eller "opportunistiska" åskådningarna verkar som hämsko på och försvagning av den revolutionära klassens anstorm. Om det också är oundvikligt att dessa åskådningar uppkommer ur förhållandena, så är de ändå från allmän samhällig synpunkt sett falska, och

man får därför inte ta någon hänsyn till dem. Det ligger i det egna intresset för arbetare i utvecklade trakter, att de åsikter som är naturliga för dem inte kommer till gällande. Trots olikheten i åsikter är deras intressen desamma som det storindustriella proletariats. Det är inte nödvändigt och för dem inte önskvärt att alla vore tvungna genomgå den långa smärtsamma utvecklingen från smådrift till stordrift. De måste i stället hoppas att storstadsproletariatet så snart som möjligt kan uppbjuda tillräckligt stor makt för att upphäva kapitalets herravälde.

Men finns det något medel att bekämpa dessa ur förhållandena nödvändigt framvuxna åskådningar? Vi äger ett dylikt medel i den teoretiska upplysningen. Denna för ut tankarna ur den egna omedelbara lilla omgivningen i det vida världsvimlet, den visar de storkapitalistiska förhållandena, kapital och proletariat i deras mest utvecklade form och lämnar därigenom möjlighet att förstå också den djupast liggande grunden till de egna förhållandena. Därför är det framförallt i utvecklade trakter bakvänt att blott vilja värva anhängare genom att skona fördomarna. Här är intensivt teoretiskt upplysningsarbete dess nödvändigare, ju svårare det är.

IV. Revisionism och anarkism

Utvecklingsmotsatser

En annan orsak till uppträdande av olika riktningar inom arbetarrörelsen utgör samhällsutvecklingens dialektiska karaktär. Filosofen Hegels betydelse ligger däri, att först han klart insåg att världens utveckling rör sig framåt genom motsatser och att inre motsägelser utgör drivkrafterna för all utveckling. Världens väsen kan bara förstås som en enhet av motsatser, som till sitt begrepp utesluter varandra och därför förefaller det naiva tänkandet vara oförenliga motsägelser. Därför existerar de inte heller lugnt vid varandras sida utan driver till upphävandet av motsägelsen genom utveckling hänemot nya förhållanden. Denna motsägelse utgör alltså blott ett övergående utvecklingsstadium. Men hela historien består av inget annat än blott dylika stadier som följer och avlöser varandra. Genom denna dialektiska tankemetod var det möjligt för Marx att fullständigt klarlägga kapitalismens natur som en motsägelsefylld, alltjämt nya motsägelser alstrande och av dem framdriven utveckling.

Kapitalismen kan äga bestånd bara genom att allt starkare utveckla sina produktivkrafter och allt jättelikare utvidga sig. Men samtidigt gör den sig själv därigenom allt ohållbarare. Dess livslag är samtidigt dess dödsorsak. Så ofta den vid gynnsam konjunktur väldigt utvidgar sig, störtar den snart samman i en kris på grund av den motsägelse, att produktionen inte äger rum för konsumtionens skull utan för profitens, men dock är beroende av konsumtionen. Denna kris kan den besegra bara genom en utvidgning av sitt område, bara genom de medel, som förbereder en ny, ändå mer omfattande kris. Varje stegring av dess krafter för den närmare sin undergång. Varje yttring, av ett kraftigt, sjudande liv är samtidigt en yttring av dess dödskamp. Varje ansträngning att använda eller uppskjuta undergången frambesvär ödet så mycket säkrare. Alla dessa motsägelser beror på att kapitalismen inte är en evig oföränderlig ordning, utan blott en fas i en utvecklingskedja. Den är inte ett bestämt ting, ett bestämt tillstånd utan en process. Den inte bara existerar, utan den är samtidigt stadd i vardande, i utdöende. Kapitalismen frambringar ur sig själv den kraft som kommer att störta den, den revolutionära arbetarrörelsen, ju kraftigare den utvecklar sig, dess kraftigare gör den denne dödsfiende. Den lägger honom själv stridsvapnen i händerna, lär honom sköta dem, tills den slutligen besegras av honom.

Denna kapitalismens dialektiska karaktär bestämmer också den moderna arbetarrörelsens motsägelsefyllda karaktär, som alltid ur så fullständigt obegriplig för den borgerligt tänkande. Än uppfattar de den socialistiska rörelsen som ett konstlat försök att genom upphetsande av fredliga människor i en bakvänd samhällsordnings ställe sätta en ny genom mänskligt skarpsinne uttänkt ordning. Än intalar de sig själva mod: socialdemokratien är ju bara ett reformparti, vilket som representant för arbetarintressena hör till kapitalismens normala innehåll och strävar efter upphävande av en del missförhållanden, men efter dessas upphävande kommer att försvinna av sig själv, således "ett övergående fenomen". Vid den första uppfattningen förbiser man att den nya ordningen framväxer organiskt ur den gamla. Vid den andra glömmen man att denna strid för arbetarintressen och reformer kommer att leda till en fullständig revolution av samhället. Båda uppfattningarna är oriktiga, emedan de tar bara en sida av arbetarrörelsen i betraktande och därigenom utesluter den andra såsom dess motsats. Arbetarrörelsen i sin verklighet sammanfattar båda sidor, som ytligt sett utesluter varandra, till en enhet.

Socialismen växer upp ur kapitalismens verklighet som en naturlig frukt därav och är dock dess dödsfiende som undergräver och tillintetgör den. Den är inte en yttre våldsmakt som en gång kommer att angripa och störta fienden, utan den lever i dennes inre och erhåller all sin kraft från den. Dess kamp är ej blott en framtida kamp utan en som varar så länge som kapitalismen själv. Dess praxis är nutidsarbete, knåparbete, som dock samtidigt har någon mening bara som beståndsdel av det hela. Kapitalismen uppeggar genom det outhärdliga elände den medför arbetarklassen till strid däremot, och den kan inte hindra att denna klass därvid vinner förbättringar i sitt livsläge. Men samtidigt söker kapitalismen alltid åter nedtrycka den i elände, och försvaret av det redan vunna kräver ofta svårare strider än själva erövringen därav kostade. Må det ock vid första ögonkast se ut som om det bara gäller att skära bort utväxter på kapitalismen och därigenom göra den uthärdlig och beständig - som borgerliga reformvänner tror -, så visar det sig dock snart under tidernas lopp, att dessa "utväxter" utgör kapitalismens egentliga väsen och att en strid däremot bara kan bli en strid mot hela systemet som sådant.

De båda sidor som på detta sätt förenas till en harmonisk enhet i socialismen kan man kalla den reformerande och den revolutionära. Socialismen söker vinna alla möjliga ögonblicksfördelar och ser dock sitt mål

blott i den framtida revolutionen, i produktionssystemets omvälvning. Den försummar inte heller det ringaste småarbete. Dagsarbetet ur allt för den. Men samtidigt är också dess revolutionära slutmål allt för den. Den begagnar för sin strid alla det kapitalistiska samhällets institutioner, som ger den möjlighet till en ökad makt, och den står dock i skarp, principiell motsättning mot dem. Den ställer sig helt på det beståendes mark och står dock samtidigt på alldeles ny mark, varifrån den förkastar och kritiserar allt bestående. Den lever i svärmisk hänförelse för det härliga framtidsmålet som sätter dess anhängare i stånd till de mest uppoffrande, osjälviska, hjältomodiga dåd. Och samtidigt är den den nyktraste realism, som blott rör sig på vetenskapens, på faktas fasta mark och för vilken praxisen är allt. Att socialismen enar dessa enligt vanlig uppfattning varandra uteslutande och motsägande drag till ett enhetligt helt beror därpå, att den är en naturlig, ur verkligheten framsprungna rörelse, som är ett led, ett steg i en oupphörlig vardandesprocess.

Men nu ligger det i människosjälens natur att på grund av erfarenhetens inskränkthet alltid se bara en av en saks olika sidor väl, framhäva den och tillskriva den en allmän och uteslutande giltighet, utan att tillbörligt uppskatta de andra, motsatta sidorna. Därigenom kommer arbetarrörelsens båda sammanhängande sidor att uppfattas som två varandra uteslutande motsatser, som ser ut som allmänna karaktärer hos två varandra motsatta riktningar. Allt efter det sociala läget, de personliga och samhälliga förhållanden framhäves den ena eller den andra. När arbetarnas ställning är gynnsam - vare sig på grund av lokala förhållanden som i England i andra hälften av det 19:de århundradet eller genom temporära förhållanden som vid gynnsam konjunktur - och försök till förbättring av deras läge har framgång, då går rörelsens revolutionära karaktär förlorad för medvetandet, då kommer man lätt att tro att en småningom skeende omgestaltning av samhället kan genomföras på de fortskridande förbättringarnas väg under hjälp av eller åtminstone utan allvarligt motstånd från den besittande klassen och utan våldsam revolution. Alldeles omvänt under kristider, då stora politiska katastrofer bringar upphetsning och missnöje in i vida kretsar. Då tror man sig lätt kunna störta kapitalismen med en kraftig stöt, med en enda revolutionär aktion utan att behöva det ihärdiga, förberedande småarbetet.

Den ena av de båda riktningar i vilka dessa stämningar och uppfattningar förkroppsligats utgör revisionismen. Den framhäver blott det

praktiska reformarbetet och anser alla betraktelser rörande revolutionen eller den revolutionära karaktären i vår rörelse för tomma fraser, som bara för blicken bort från praxisen. Slutmålet är inget för den, rörelsen är allt. Den förbiser det skarpa motsatsförhållandet mellan socialism och kapitalism och ser bara deras organiska sammanhang. Den ser samhället utan skarpa övergångar omärkligt växa in i socialismen. Den svär på den långsamma revolutionen och betecknar läran om de politiska och samhälliga katastroferna som katastrofteori. Den anser de redan ernådda reformerna för ett stycke socialism. Därför kan den inte heller dra upp en skarp gräns mellan oss och de borgerliga socialreformatorerna, som likaledes önskar reformer (om än med ett annat syfte än vi, nämligen att befästa kapitalismen mot oss), utan ser bara en gradåtskillnad mellan tveakande och konsekventa socialreformvänner. Omvändelsen till socialismen är i dess ögon inte en fullständig omvälvning i tänkandet, ett brytande med förtiden, utan ett nytt positionstagande till enkla praktiska frågor. Därför vill den föga veta av ett upplysningsarbete som strävar att utrota de gamla borgerliga fördomarna, då den fruktar att därigenom sära fördomarna och stöta från sig den upplysta massan.

Alldeles tvärtom är det med den motsatta ensidiga uppfattningen av socialismen. Denna vill inte veta något av småarbetet utan ser bara hän mot slutmålet, mot revolutionen. Revolutionen skall plötsligt föra med sig en fullständig omvälvning, genomföra en ny tingens ordning, medan f.n. inget annat kan göras än att alltid hänvisa därpå. Den ser i kapitalismen bara orättvist tyranni och exploatering. Av det organiska sammanhang, varigenom socialismen naturnödvändigt framväxer ur kapitalismen, kan den inte se något. Den betraktar sociala reformer inte som ett framsteg utan som en fara, då de skulle kunna göra arbetarna tillfredsställda och därigenom obenägna för en revolution. Den vill inte veta något av ett långsamt arbete för att komma fram utan snarast möjligt med ett enda slag störta kapitalismen. Denna uppfattning fann man förut representerad i anarkismen. Nu förstås med anarkism de mest olika ting allt från den fredsamma, världsfrämmande tolstojanismen till den sjukliga mordmanin hos olyckliga samhällsvrak. Vi fäster avseende vid den blott så tillvida som den spelat en roll inom arbetarrörelsen och därvid skilt sig från socialdemokratien genom ovannämnda karaktäristika. Sedan den på Londonkongressen 1896 utstöttes ur den internationella rörelsen återfinnes dess flesta kännetecken hos den sedan dess

uppkomna syndikalismen eller anarkosocialismen.

Då dess naiva, instinktiva klasskänsla som bittert hatar kapitalismen inte förstår hur man samtidigt kan använda det beständes grund som klasskampplattform, vill den inte veta något av användandet av borgerliga institutioner. Den anser dem - särskilt parlamentet - som lika många snaror som utlagts för dess rebelliskhet. Den vädrar i parlamentarismen, som kommer arbetarrepresentanter att som kamrater diskutera och handla gemensamt med bourgeoisirepresentanterna, en korruptionshärd. Därför drar den sig tillbaka till den fackliga organisationen, där den finner de rena proletärererna med inget annat än sina mot bourgeoisin omedelbart fiendliga intressen. Dessa skall bli de revolutionära organen till kapitalismens störtande. Men också här väntar den knåparbetet, ofta ändå mer inskränkt nutidsarbete än i parlamentet. Här visar det sig att massorna kan vinnas och upplysas bara genom ihärdigt småarbete. Anarkismen, som hatar detta småarbete, kan inte i praktiskt dagsarbete omsätta den revolutionära anda den väcker. Men vad som inte låter sig praktiskt omsättas i fruktbarande, kraftigt arbete förflyktigas åter. Med ett par försökta stora aktioners misslyckande inträder missräkning och modlöshet i stället för hänförelse. De sammanfogade organisationerna grusas, om de inte i rätt tid börjar följa den andra taktiken, - vardagsarbetens taktik. De nedsjunker till små diskussionsklubbar, som väntar och hoppas på framtidens "stora dag" utan att kunna väcka de krafter som skall framkalla den.

Revisionismen är lika lite i stånd att förhjälpa arbetarklassen till stor makt. För att åstadkomma reformer söker den så mycket som möjligt närma sig de borgerliga partier som kämpar för demokrati och reformer. Uppväckandet av ett klart klassmedvetande hos arbetarna genom skarpt framhävande av motsatsen mellan bourgeoisin och proletariatet befördrar inte detta syfte. Den fruktar därigenom förskräcka denna del av bourgeoisin, driva den i armarna på reaktionen och göra den obenägen för reformer. Därför lägges ingen vikt vid principiell upplysning, som framhäver arbetarnas motsättning mot hela bourgeoisin, den framstegsvänliga såväl som den reaktionära. Den försummar denna och riktar i stället striden mot bourgeoisins reaktionära, reformfiendliga del. Inte: "På ena sidan bourgeoisin, på andra sidan proletariatet" är dess lösen utan: "På ena sidan reform, på andra sidan reaktion." För att hjälpa den liberala framstegsvänliga bourgeoisin mot reaktionen sluter den förbund med

den förra i en blockpolitik eller bidrar med socialistiska ministrar till en borgerlig regering. Tyvärr upplever den därmed bara missräkningar. De väntade reformerna blir det inget eller blott föga av, ty alla krafter är nödvändiga för att tillbakalå reaktionens angrepp. Men har detta lyckats, och kommer den tid då en sådan regering skall uppfylla sina löften och göra väsentliga eftergifter åt proletariatet, så sker samma sak som skedde mannen som ville vänja sin häst av med att äta. Just som den hunnit inhämta konsten, dog den händelsevis. Just som blockregeringen skall ta itu med de stora reformerna, förlorar den tillfälligtvis sina anhängare bland bourgeoisin och störtas.

Om å denna sida vinsten är ringa, är förlusten å andra sidan stor. Därigenom att revisionismen söker inge arbetarna förtroende till bourgeoisins arbetarevänlighet, tillintetgör den det mödosamt vunna klara klassmedvetandet och går därmed bourgeoisins ärenden. Därigenom att arbetarna lär sig vänta mer av bourgeoisins välvilja eller klokhet än av sin egen kraft eggas de inte till att bilda starka mäktiga organisationer. Proletariatets såväl yttre som inre kraft, såväl organisatoriska som andliga kraft blir därigenom förlamad. Samtidigt förlorar rörelsen därigenom sin värvande kraft inom proletariatet. Den del av arbetarna som är fylld av ett starkt instinktivt klassmedvetande utan att grundligt förstå socialismen vänder sig bort från partiet, som i dess ögon ser ut som ett borgerligt parti och är medansvarigt för alla den härskande maktens förtrycksåtgärder. I Frankrike och Italien har den reformistiska taktiken, blockpolitiken och ministeralismen hos en stor del av arbetarna uppammat syndikalismen, fiendligheten mot varje politiskt arbete, medan organisation och klassmedvetande - dessa grundvalar för arbetarnas makt - inte kunnat uppkomma.

Det är självklart att den teoretiska uppfattningen här inte är den enda grundorsaken. Låg ekonomisk utveckling och vissa givna politiska förhållanden utgör tvärtom orsak till att dessa inskränkta uppfattningar av socialismen kunnat uppkomma. Där en kraftig storkapitalism jättelikt utvecklar sig, tvingar arbetarna till en skarp klasskamp, driver dem till att bilda stora organisationer, där en stark statsmakt i kapitalismens tjänst förtrycker arbetarna, - där måste de föra en principiell strid, skrida segt framåt, kämpa för reformer men dock samtidigt till enda ögonsikte ha erövringen av hela makten. Där måste politisk och facklig strid föras i närmaste kontakt med varandra. Där finns inget svängrum för den an-

arkistiska lära som vill avhålla från politiskt arbete och småarbete såsom "försumpning" och lika lite för Millerands lära om klassernas solidaritet. Där drives arbetarna städse ånyo till enhetligheten hos de båda sidorna av arbetarrörelsen, som förkroppsligar sig i den marxistiska teorin. Men där utvecklingen stagnerar, där en talrik medelklass av småborgare och bönder med en blandning av demokratiska och reaktionära åsikter lever och arbetarna inte har något förtroende till sin egen kraft, där ett stort mått medborgerlig frihet försvarar arbetarklassens insikt om sitt klassläge, där de härskande klasserna söker muta den med små eftergifter och den politiska makten utgör stridsföremål för ärelystna klickar av politici, - där sönderfaller socialismens båda sidor i två varandra bekämpande ensidiga doktriner och riktningar, som främjar och stärker varandra såsom motsatta karrikatyren på marxismen.

Bourgeoisins taktik

Den besittande klassens hållning utgör själv en av de omedelbara orsakerna till arbetarrörelsens pendelsvängningar fram och tillbaka mellan olika riktningar. Vore dess hållning alltid densamma, fast utstakad efter en bestämd linje, så skulle också arbetarrörelsen vara tvungen till en fast, alltid oföränderlig stridsposition och stridsmetod. Men detta är omöjligt för den besittande klassen. Den vacklar fram och tillbaka mellan olika metoder. Visserligen åsyftar den alltid ett bestämt mål: att uppehålla sitt politiska herravälde. Ty därpå beror exploateringen och hela dess tillvaro. Detta eftersträvar den med all kraft, med all energi. Men hela kapitalist-samhällets dialektiska, motsägelserika natur gör att bourgeoisins hållning vid kampen för detta mål måste bli motsägelsefylld och osäker. Det är inget att undra på, ty dess mål är ouppnåeligt, dess undergång dikteras av samhällsutvecklingen själv. Vad den gör, så hjälper det den ej. Varje medel den använder visar sig odugligt i praktiken, och därför övergår den från det ena medlet till det andra utan att någonsin tillfredsställas av något.

Kapitalet har skapat det borgerliga samhället, vars juridiska grundval är alla människors frihet och likaberättigande. Det har fört med sig den borgerliga friheten, den juridiska friheten och jämlikheten. Det har befriat folkets stora massa från feodalismens personliga beroende och ofrihet, och gjort dem till fria, med politiska rättigheter utrustade medborgare. Detta historiska stordåd var inte verkan av någon humanitet, något

rättsmedvetande eller någon etisk drift utan det var en nödvändighet för det kapitalistiska produktionssystemet. Detta produktionssystemets behov skapade därför detta rättsmedvetande, som för den revolutionära bourgeoisin var den omedelbara grunden till "arbetets befrielse". Det kapitalistiska produktionssystemet förutsätter att arbetaren som fri, jämlik varuägare möter kapitalisten och ingår en byteshandel med denne. För att kunna sälja sin arbetskraft åt kapitalisten måste han själv kunna oinskränkt förfoga däröver och ej exempelvis vara förpliktad till personliga arbetsprestationer åt en feodalherre. Ingen annan får härska över honom än han själv, d.v.s. hans hunger, som tvingar honom i tjänst hos kapitalisten. Hans juridiska frihet är den nödvändiga förutsättningen för hans ekonomiska slaveri. Kapitalismen är ett högt utvecklat produktionssystem, som ej kan drivas med slavar vilka bara lyder piskan eller med rättslösa kulier. Dess högt utvecklade teknik och dess kommersiella fordringar kräver arbetare som ledes av en utvecklad ansvarskänsla och en - i jämförelse med slavar och livegna - hög bildning.

Denna motsägelse i proletarietets läge, att det samtidigt är fritt och ofritt, utgör kapitalismens ödesdigra självmotsägelse. Och det är ju även framför allt denna motsägelse som för kapitalismen mot dess undergång. Denna motsägelse gör det omöjligt för kapitalismen att förbli ett varaktigt tillstånd. Den frihet den givit och varit tvungen att giva arbetarklassen utgör ett vapen i dess händer till upphävande av sin ofrihet. Ty arbetarna stödjer sig i sin klasskamp på de politiska fri- och rättigheter som det borgerliga samhället måst bevilja dem (mötesfrihet, föreningsrätt, tryckfrihet, strejkrätt, rösträtt), och i den mån de ännu inte äger dem, stödjer de sig på sin ställning i produktionsprocessen för att erövra dem.

Arbetarklassen bekämpar alltså kapitalismen med de vapen den själv givit den. Men däri ligger det olidliga för bourgeoisin, ty den tycker sig ha givit bort dessa av fri vilja och ha rätt att återtaga dem. Den kan därför inte tillåta arbetarna att använda dessa fri- och rättigheter mot den själv. Föreningsrätt, rätten till fria meningssyttringar, tryckfrihet, mötesfrihet begagnas till kritik mot den härskande klassen, till angrepp på den bestående ordningen, till bildande av stridsdugliga organisationer som avtvingar kapitalisterna mången fördel. Med rösträttens hjälp sändes arbetarrepresentanter till parlamentet, vilka principiellt kritiserar kapitalismen, tvingar borgarpartierna till reformer och sprider upplysning bland

massorna. Proletariatets maktillväxt tyckes ej vara en produkt av den ekonomiska utvecklingen utan en frukt av användandet av de medborgersliga fri- och rättigheterna, en frukt av "uppviglingsrätten". Vad ligger närmare till hands för den härskande klassen än att inskränka dessa rättigheter och därigenom bryta den makt varav den hotas? Den förfogar ju ännu över den politiska makten, över lagstiftningens drivfjädrar.

Men den kan inte ostraffat kränka den borgerliga ordningens grundlagar. Den har en gång försökt att förbjuda spridningen av revolutionära idéer och belägga dem med tunga straff. Men arbetarna struntade i lagen. Arbetarna utgör del egentliga innehållet i samhället, producenterna, fullbordarna av allt handlande som är nödvändigt för samhället, de breder ut sig som ett tätt, finmaskat nät över landet, de är i ständig beröring med varandra som kuggarna i ett maskineri. Vad kan då ett par tre poliser uträtta? Socialistlagen åstadkom raka motsatsen till vad som åsyftades. De socialistiska idéernas spridning blev inte förhindrad. Men inte nog därmed, utan förtrycket och våldsdåden ingav allt större kretsar sympati för de förföljda, tilldrog dessa de ännu likgiltigas uppmärksamhet och band arbetarna fastare samman.

Eller den härskande klassen förfar annorlunda och berövar arbetarna rösträtten. Dess kraftigare kastar sig arbetarna över begagnandet av press- och mötesagitationen eller gatudemonstrationer. Därigenom tvingas den härskande klassen antingen till återtåg eller till att gå vidare på reaktionens vägar. Ju fler rättigheter den antastar, dess mer erhåller regeringen formen av en illegitim våldsmakt, dess mer stiger förbittringen, dess mer uppretar den mot sig de hittills nöjda och tillgivna lagren av befolkningen, vilka därigenom samtidigt förlorar sina rättigheter. Skulle den gå så långt att den berövade arbetarna alla politiska fri- och rättigheter och slutligen strejkrätten och den personliga friheten samt gjorde dem till kulier, så skulle den i och därmed förstöra produktionens grundvalar och bringa den till dess undergång. Den polska industrin led under den ryska revolutionstiden svårt av att på grund av politiska skäl arbetarorganisationerna krossats, vilka många kapitalister själva ansåg nödvändiga för att beröva intressestriden mellan dem och arbetarna dess oberäkneliga, förbittrade, förhärjande karaktär. I regeln går det inte så långt. Så länge arbetarklassen är svag, har den härskande klassen inget skäl att sätta munlås på den, och när den förra blivit stark, så har proletariatet i sin ekonomiska oumbärlighet och sin massa kraft nog att hindra sådana

rättskränkningar. Genom massdemonstrationer och i yttersta fall genom massstrejk kan det utöva ett så starkt tryck, att det inte bara förstår att använda nya rättskränkningar utan rent av erövra nya rättigheter.

Det måste alltså nödvändigtvis bekomma bourgeoisin illa, om den slår in på den reaktionära rättskränkningens väg. I stället för att försvaga fienden stärker den den. Arbetarrörelsen växer väldigt i anhängartal och slutenhet. Och denna maktförstoring visar sig åter inte som produkt av den ekonomiska utvecklingen utan som resultat av våldsregementet. Hos de bildade vidsynta elementen inom borgerskapet växer motståndet mot denna dumma stridsmetod. De önskar genom att bevilja arbetarna full medborgerlig frihet beröva dem material för deras agitation.

Sålunda vacklar den härskande klassen fram och tillbaka mellan två regeringsmetoder, som förkroppsligar sig i två varann bekämpande politiska riktningar. De politiska motsatserna inom den besittande klassen är visserligen i första hand intressemotsatser mellan de olika grupper varav denna klass består. Historiskt sett bottnar motsatsen mellan de båda stora borgerliga partierna, som man finner i alla länder, i motsatsförhållandet mellan industri och storjordagods, med vilket senare det klerikala småborgerskapet förbundit sig. Detta motsättningsförhållande försvinner alltmer i den mån som proletariatet genom kapitalismens utveckling blir en fara för alla exploatörer och denna gamla motsats mellan de båda klasserna småningom träder i bakgrunden genom kapitalets inträngande i jordbruket och den rika adelns deltagande i industriella företag. Då framträder mest en ny motsats som blandar upp sig med återstoden av den gamla: den olika uppfattningen om bästa metoden att hålla proletariatet kvar i förtrycket. Godsherrarnas och småborgarnas "konservativa" och "klerikala" parti blir förkämpe för våldsmetoderna, det framstegsvänligt-liberala blir förkämpe för full rörelsefrihet. Därvid nedbrytes samtidigt de gamla klassgränserna alltmer och slutligen finns det godsägare, fabriker, bönder och småborgare både i det ena och i det andra partiet. Därvid erhåller också namnen "konservativ" och "liberal" ett nytt innehåll. Den framstegsvänliga delen av bourgeoisin kan inte nöja sig med att ge arbetarna blott rörelsefrihet och rättigheter. Den måste också söka att upphäva orsakerna till deras missnöje, kapitalismens "utväxter", alltså i motsats till den gamla dogmatiska liberalismen, den s.k. manchesterliberalismen, vara reformerande och förfäkta statsingripande i de sociala förhållandena. Denna "nya liberalism" måste därför

samtidigt vara reformvänlig och demokratisk.

Fullt utbildad finns denna omdaning blott inom Västeuropas verkligt konstitutionella länder. I Tyskland har den aldrig fullständigt genomförts, emedan här ingen konstitutionalism härskar utan regeringen utgör en självständig makt och söker utöva inflytande på varje klass. Här har liberalismen alltid förblivit en trångbröstad klassrepresentation för industrialbourgeoisin gentemot junkrarna och arbetarna. Den "nya liberalismen", den demokratiska kursen och arbetarvänligheten har här aldrig kommit ut ur frasens och de omärkliga, genast upphörande ansatsernas stadium.

Allt efter de speciella socialekonomiska och politiska tilldragelserna vinner den ena eller den andra riktningen omväxlande överhanden och vacklar massan av borgerliga valmän fram och tillbaka mellan den ena och den andra metoden. Därigenom kastas ock arbetarrörelsen hit och dit, om den ej vid väderleksförändringen i sin teoretiska insikt äger en säker kompass, varmed den kan glatt och oförsagt styra kurs på sitt mål. Under en reaktionär våldspolitik från den härskande klassens sida, som krossar varje organisation, måste den åsikten gripa omkring sig, att man inte kan uträtta mer på laglig väg, att det blott gäller att ställa våld mot våld. Den maktlöshetskänsla som bemäktigar sig arbetarna driver dem till ofruktbar negation. Praktiken, som utesluter det positiva småarbetet och bara lämnar den hemliga agitationen kvar, för till den teori som fördömer småarbetet och förlägger all framgång till "hämnens dag". Att ställa sig på det beståendes grund och förhandla parlamentariskt med förtryckarna tyckes nästan vara förräderi mot arbetarsaken.

Alldeles motsatt är känslan, om en omsvängning inträder och den härskande klassen vill försöka komma med sockerbröd. Upphäves det tunga trycket, så kan arbetarklassen dra en lättnadens suck, utveckla och organisera sig fritt. Då tycks en ny vår ha brutit in. Den härskande klassens nya hållning anses som en varaktig utvecklingslag för de politiska institutionerna, som en varaktig mildring av klasskampen, en tilltagande demokratisering av samhället och en sig städse utvidgande reformverksamhet, som slutligen måste föra till socialismen.

De liberala idéerna, vars blomstringstid då de var uttryck för uppstigande kapitalistiska intressen helt och hållet tillhör det förgångna, tycks den nya generationen vara något splitternytt, som genom sin framstegsvänliga prägel är i nära släkt med socialismen, i stället för - som

de verkligen är - uttryck för en förnuftig kapitalism som intager den brutala kapitalismens ställe. Den politiska jämlikställigheten förefaller efter rättslöshetens svåra tryck så skön, att den nästan kommer arbetarna att glömma det ekonomiska slaveriet, - vilket visserligen händer ledarna lättare än arbetarna själva. Läran om den skarpa klassmotsatsen och nödvändigheten av en hänsynslös klasskamp tyckes oriktig och överflödigt, fast ju inget mera skett än att den egentliga kampplattformen återställts. "Den öppna handen åt den goda viljan, knytnäven åt den dåliga", - i denna Vollmars lösen framträder uppfattningen att vår knutna hand inte gäller exploateringen och klassherraväldet som sådant utan blott deras reaktionära skärpning.

På så sätt kan man förstå, varför efter socialistlagarnas utfärdande de anarkistiska uppfattningar Most propagerade kunde vinna en smula inflytande. Blott det kraftiga teoretiska medvetandet, att socialdemokratien är kapitalismens naturliga produkt och att våldsmedlen inte på längden låter sig genomföra mot den, höll partivännernas flertal kvar vid den riktiga taktiken. Motsatsen skedde efter socialistlagens fall. I sina Eldoradotal "Över den tyska socialdemokratins närmaste uppgifter" förklarade Vollmar att nu ett ny tillmötesgåendets taktik vore på sin plats. Men även i detta fall beslöt sig partiet för att behålla den gamla taktiken: kamp för alla reformer under fasthållande av den skarpa klasskampsståndpunkten. Här var avgörandet inte svårt redan därför att det bedrägliga i denna "nya kursen", som var allt annat än en liberal framstegsvänlig kurs, var lätt att genomskåda.

Just vid taktikdiskussionerna på partidagen i Halle framträder klart, hur de ensidiga karrikatyrerna av socialismen åt skilda sidor befördrar och stärker varandra. De "unga" i Berlin åberopade sig som stöd för sin teori om att den parlamentariska verksamheten och småarbetet för till uppgivande av klasständpunkten på Vollmars uttalanden, och Vollmar angrep de "ungas" ofruktbara politiska ståndpunkt som bannlyste småarbetet, som om detta vore den vid principerna fasthållande revolutionära ståndpunkten.

Frågan om den inre taktiken som i Tyskland, där anarkismen aldrig vunnit ett betydande inflytande, utkämpats mellan den marxistiska och den revisionistiska taktiken är i grund och botten frågan om hur mycket man kan vänta sig av de borgerliga partiernas demokrati och framstegsvänlighet. Vid det förtroende revisionisterna skänker bourgeoisins goda

vilja spelar alltid den egna önsknigen in i betydande grad. Alla socialister är eniga om att önska en allvarlig reformpolitik och politiskt likaberättigande. En verklig radikal reformpolitik skulle göra samhällsömvälningen så smärtfri och jämnt skeende som möjligt. "Ju fredligare, mer välordnat och organiskt denna utveckling går för sig, dess bättre för oss och hela samhället", - med dessa ord av Vollmar är varje socialdemokrat ense. Den nu skildrade användningen av alla politiska rättigheter ger den moderna klasskampen de civiliserade former vi i vårt intresse och hela samhällets intresse önskar, under det reaktionen påtvingar den förgångna tidens barbariska metoder. Kämpande på den fulla politiska jämlikhetens grund och mötande en allvarlig vilja till förbättring av de uppenbara samhälliga missförhållandena, skulle arbetarklassen ha möjlighet att genom sina sammanhängande åtgärder, som återfinnes i vårt dagsprogram, utan våldsam revolution fullborda övergången från kapitalismen till socialismen. För oss vore det bättre, för våra motståndare vore det bättre, om kapitalismen ville bekväma sig efter vår önskan att lugnt dö, då dess timme är slagen utan att krampaktigt klamra sig fast vid livet, utan fåfång döds kamp.

Men det är inte våra önskningar som bestämmer samhällsutvecklingen. Ingen döende klass har ännu förstått att dö med värdighet och ära. Ingen samhällsordning har ännu gått under utan krampaktiga försök att hålla sig kvar. Och inte heller känner kapitalistklassen minsta lust att bana vägen till socialismen genom en konsekvent socialreform och en demokratiskt framstegsvänlig regering. Det är inte en föregiven "faktans logik", som driver framåt på den en gång beträdda socialreformatoriska vägen, vilken bestämmer historiens förlopp, utan de samhälliga intressenas strid, vilken driver den härskande klassen från denna väg så snart den fruktar att motståndaren på den blir starkare i stället för vilseludd.

Ty den liberala framstegsvänliga politikens positiva syfte är att vilseludda arbetarna. En härskande minoritets makt beror alltid på att folkmassan inte genomskådar sina egna intressen och deras motsättning till de härskandes intressen. Bourgeoisin måste därför söka hindra uppkomsten av ett klart klassmedvetande hos proletariatet eller fördärva och förvirra det där det redan uppstått. Detta är så mycket nödvändigare ju starkare klassmedvetandet redan utvecklats, och nödvändigheten blir så mycket känbarare ju mäktigare proletariatet och ju mer hotande faran är. Den

fruktansvärda exploateringen och eländet driver massorna till motstånd. De kräver upphävande av kapitalismens värsta utväxter. Vill bourgeoisin försona dem med kapitalismen måste den visa vilja att upphäva dessa utväxter genom sociala reformer.

Fruktan för proletariatet är den drivande kraften för alla borgerliga sociala reformer. Inte fruktan i den meningen att eljest en revolution skulle utbryta utan en fruktan för dess maktstillväxt. Ju större proletariatets makt blir, i dess större fruktan försättes bourgeoisin av tanken, att den kan stiga ytterligare, och dess starkare blir driften att lugna massorna med sociala reformer. Denna verkan slår, sedan en viss höjdpunkt nåtts, om till sin motsats, då arbetarklassens makt är så stor att varje försök att på detta sätt försvaga den, ser hopplöst ut och bourgeoisin bara kan räkna på gevären för att hålla sig oppe.

Gentemot sådana försök från den härskande klassen måste proletariatet inta den hållningen, att det i möjligaste mån understödjer den liberala regeringens reformförslag men inte ett enda ögonblick låter bedåra sig av dem. Det får inte ett ögonblick sväva i tvivel om avsikterna med denna kurs. De borgerliga reformvännerna och framstegsmännen är inga välviliga vänner som står oss nära utan fiender och det vida farligare fiender än de reaktionära, emedan de söker fördärva vår inre kraft; kunskapen och klassmedvetandet. Därför måste just under sådana förhållanden, då det praktiska arbetet uppvisar de största yttre framgångarna, den teoretiska propagandan bedrivs desto ivrigare, arbetarna dess kraftigare upplysas om den borgerliga framstegsvänlighetens väsen och betydelse.

I regeln sker raka motsatsen. I regel når bourgeoisin sitt mål. En större eller mindre del av arbetarna och en del av deras ledare låter blända sig av reformerna, tror på arbetarvänligheten hos denna del av bourgeoisin och kapitalismens möjlighet att förbättras och kastar överbord de äldre idéerna om den skarpa klassmotsatsen som "föråldrade dogmer". Däri består revisionismens lära. Genom ögonblickets inskränkta erfarenhet, vars korthet och förgänglighet de inte genomskådar, låter de vilsledda sig, och så kommer denna den härskande klassens politik att föra till arbetarrörelsens försvagning och splittring och betydande hinder i dess frammarsch genom inre strider.

Är alltså den liberala framstegspolitikerna, om den konsekvent genomföres, den slugaste för de härskande klasserna, så har den dock en stor brist: den kan inte konsekvent följas och störtar snart ihop på sin egen

motsägelse. Den betyder fiendens avvärjning, men blott därigenom att denne erhåller allt det han drog svärdet för. Det betyder ingen räddning för bourgeoisin att den kan avhålla arbetarna från den skarpa revolutionära klasskampen genom grundliga sociala reformer, genom beviljande av alla politiska rättigheter, genom framskapande av en verklig demokrati och genom lagstadgad inskränkning av kapitalismens makt. Ty därmed skulle den bara själv förfäcka arbetarnas intressen och bana vägen för socialismen i stället för att överlåta detta åt arbetarna. Demokrati betyder ökning av folkmassans politiska makt. Och varje social reform som hjälper arbetarna, skadar de omedelbara intressena hos vissa kapitalistgrupper. Därför kommer den borgerliga sociala reformen aldrig att kunna bära en stor, frikostig, vidhjärtad karaktär. Bourgeoisin försöker alltid att ge så litet som möjligt och att få detta lilla att tyckas så stort som möjligt. Där den känner att den måste, emedan den eljes inte kan utstå de socialdemokratiska talesmännens angrepp och de ännu borgerliga arbetarnas påtryckningar, blir reformen alltid futtig, smått tilltagen, snällt tillmätt. Det omedelbara intresset bryter sig alltid väg och genom undantagsstadganden och klausuler återtogs det som måst ges i huvudbestämmelserna. Humbug och reklam är den borgerliga socialreformens signatur, och bara arbetarrepresentanternas kritik, vilka oupphörligt framför arbetarnas krav, åstadkommer att det över huvud taget blir något av. De vackra satsen som står i de borgerliga partiernas program för att vinna arbetarna lider regelbundet skeppsbrott, så snart dessa partier kommer i det läge att de skall införa dem. Kommer ett borgerligt-demokratiskt parti till styret, så erbjuder det blott alltför ofta tvillingbilden av en demokratisk reaktion, den reaktion som höljer sig i demokratiska fraser. Ett klassiskt exempel erbjöd för kort, tid sedan Clemenceaus radikala regering i Frankrike.

Borgerlig och proletärisk världsåskådning

Vid första anblicken ser de båda riktningar, som vi betecknat med de generella namnen anarkism och revisionism, ut bara som motsatser till varandra. Men de är samtidigt, just emedan de står vid sidan av varandra som ensidiga karrikatyrer av den socialdemokratiska taktiken, på det intimaste besläktade med varandra. De är båda emanationer av samma borgerliga åskådningssätt, som är väsensskiljaktigt från det proletäriska.

Speciellt proletärisk eller socialdemokratisk är ingen speciell strids-

metod, varken den våldsamma hastiga omstörtningen eller det ihärdiga, stegvis framskridande småarbetet, varken revolutionen eller evolutionen, varken hängivenheten för ett fjärran framtidsmål eller den inskränkta, på ögonblicket inriktade praktiken. Alla dessa åsikter och metoder har också borgarklassen känt och använt. Den har också svärmat, längtat efter och gjort revolter. Den har också svurit på den långsamma evolutionen och de små reformerna. I den ena som den andra åsikten ligger alltså inget som kunde vara särskilt egendomligt för proletariatet.

Särskilt egendomligt för proletariatet är blott åsikten om en nödvändig samhällsutveckling som har en dialektisk karaktär. D.v.s. att dess moment av tankar bara kan uppfattas som motsatser, vilka som begrepp är varandra motställda, såsom exempelvis revolution och evolution, teori och praktik, slutmål och rörelse. Speciellt proletäriskt är uppfattningen att alla enskilda bestämmelser, som är skenbart motsatta varandra, blott utgör moment i en stor utvecklingsprocess. Proletariatet svär varken på revolutionen eller på evolutionen, utan inser att båda blott är två olika sidor av samma utveckling. Denna dialektiska insikt om enheten hos det skenbart motsägande - en enhet som bara kan förverkligas som fortskridande utveckling - utgör det väsentliga, som skiljer det nya proletäriska, socialdemokratiska tänkandet från det borgerliga tänkandet.

Det borgerliga, odialektiska tänkandet har ingen aning om den historiska utvecklingens orubbliga gång och verkliga karaktär. Det ser bara det tillfälliga som då och då tränger sig på och faller därför ur den ena ytterligheten i den andra. Där det ser motsatser, ser det dem blott som ett dels-dels utan att kunna inse dem vara drivkrafter för utvecklingen. Där det ser en utveckling, får denna bara ha formen av en långsam evolution, som ändrar en smula i kvantiteten, men inte omgestaltar kvaliteten, det väsentliga.

Denna första motsats mellan borgerligt och proletäriskt åskådningssätt hänger på det intimaste samman med den andra. Det proletäriska åskådningssättet är materialistiskt, det borgerliga ideologiskt. Men dialektiskt och materialistiskt är två begrepp som hör samman precis som odialektiskt och ideologiskt. Proletariatet anser materiella krafter som ligger utom den enskildes maktområde behärska utvecklingen, bourgeoisin anser människoandens skapande kraft behärska den. Den materiella verkligheten är dialektisk, då den fullständigt kan uppfattas bara som en enhet av motsatta begrepp. I de begrepp och idéer som

det borgerliga åskådningssättet anser som drivkrafter ligger dock motsägelsern oförmedlad. Som begrepp är evolution och revolution, frihet och organisation varandras motsatser och utesluter varann.

Den som bara ser på dessa abstrakta idéer, anser dem som det väsentliga och inte beaktar den där bakom stående materiella verkligheten, honom måste de faktiskt förefalla som oförsonliga varandra uteslutande motsatser. Han måste hålla antingen på revolutionen eller på evolutionen, - det finns inget tredje. För honom är småreformprincipen ett ont, om han anser omstörtningen som det riktiga, eller, anser han småreformerna som det eftersträvansvärda, så är i och därmed av sig själv dess motsats, omstörtningen, utesluten. Slagord ersätter klarheten.

På så sätt är anarkism och revisionism båda borgerliga riktningar inom arbetarrörelsen. De förenar en borgerlig världsåskådning med ett proletäriskt sinnelag. De ställer sig på proletariatets sida och vill förfäkta dess sak men utan att bli delaktiga av den stora omvälvning i tänkande och vetande, som kännetecknar den vetenskapliga socialismen. Sina åsikter och tankeformer lånar de från borgerskapet, och de skiljer sig från varandra blott däri att de söker dem i olika epoker av den borgerliga perioden. Frånsett detaljer kan man säga att bourgeoisin först vid sin frammarsch hyllade revolutionära uppfattningar och sedan under sin nedgångsperiod inte mer ville höra talas om katastrofer, inte ens i naturvetenskapen, samt bekände sig till den omärkliga långsamma evolutionen. Anarkismen fortsätter de borgerliga revolutionernas traditioner och är alltid syselsatt med att inscenera revolutioner, medan revisionismen tillägnar sig den nedgående bourgeoisins fredliga evolutionsteori.

Bättre än som borgerliga riktningar kan man beteckna dem som småborgerliga riktningar. Ty i motsats mot den självförförhöjda storbourgeoisin har småborgerskapet allt från hedenhös varit en missnöjd klass, som velat motsätta sig det bestående. Då samhällsutvecklingen ej står på dess sida, har det inte kunnat iakttä en fast kurs, utan med nödvändighet måst falla ur den ena ytterligheten i den andra. Än har det frossat i revolutionära fraser och försökt genom kupper sätta sig i besittning av makten. Än har det fejt krupit i storbourgeoisins kölvatten och sökt avlura eller fräntigga den reformer. Anarkismen är den uppretade småborgarens, revisionismen den lama småborgarens ideologi. På grund av denna intima släktskap är det lätt att förstå, varför de så lätt slår över i varandra. Blott alltför ofta har arbetarrörelsens historia haft att uppvisa

exempel på hur de hetsigaste "revolutionärer" förvandlats till de fredsammaste reformister. Mången revisionist trodde sig år 1906 plötsligt kunna igångsätta en liten revolution för att, då detta inte lyckades, åter förfalla till den plattaste reformism. Blott i den yttre formen undergick de då en förvandling, i sitt innersta väsen förblev deras uppfattning dock samma mot marxismen fientliga uppfattning som inte ser motsatsernas enhet i utvecklingen.

Gemensam för dessa båda riktningar är också personkulten och den personliga frihetens hävdande. Även däri visar de sig vara borgerliga riktningar. Marxismen ser i de väldiga ekonomiska krafter som driver människomassorna samhällets drivande faktorer, medan den borgerliga läran ställer den fria, självhärligt handlande personligheten i sin filosofis mittpunkt. Anarkismen är i sin teoretiska grundval en konsekvent utveckling av den borgerliga individualismen. Den anarkistiska friheten övertrumfar t.o.m. den liberala. Den gamla liberalismen - exempelvis hos Herbert Spencer - uppställde den absoluta personliga friheten som sitt ideal, varmed den menade producentens borgerliga frihet emot inblandning från statens sida. Anarkisterna har inte insett att denna frihet bara var ett ideologiskt uttryck för bourgeoisintressena. De tog slagordet som sådant och fann att anmärka däremot bara att den liberala friheten inte var den fullkomliga friheten. Ty staten höll genom sin makt de arbetande klasserna i förtryck. Först statsmaktens och all auktoritets fullständiga upphävande skulle därför kunna förverkliga den absoluta friheten.

Syndikalismen skiljer sig på denna punkt från den gamla rent individualistiska anarkismen, emedan den uppkommit bland redan organiserade arbetare. Därför ställer den arbetarklassens organisation över den enskilde individen och tar i anspråk full autonomi för den förra. Men därvid förlorar den inte den fria kraftiga personligheten ur sikte. "Själslig och sedlig utveckling av den enskilde" anföres därför av Friedeberg i hans resolutionsförslag på Amsterdamkongressen som första betingelse för proletariats slutliga befrielse.

I nära överensstämmelse därmed återoppar sig också revisionismen upphörligt på den fria personlighetens rätt, vilket hos dess talesmän ofta är en följd av deras anhörighet till intelligensklassen, vilken med svårighet låter sig infogas i den proletäriska disciplinens fasta kropp. Revisionismen har också uppstått ropet: "Tillbaka till Kant!" Den nykantiska kulten av personlighetens sedliga frihet, som står i skarp motsättning till

Marx' lära om moralens samhälliga ursprung, finner bland den revisionistiska riktningen sina mest bemärkta förespråkare.

På grund av denna bristande förståelse för den historiska materialismen och dialektiken, som är revisionismen och anarkismen egen, måste också deras uppfattning av den marxistiska ekonomin, som blottlägger kapitalismens inre struktur, vara bristfällig. Den kapitalistiska produktionen uppvisar en dubbel karaktär, som härleder sig av varans dubbla karaktär att vara både bruksvärde och värde. Allt arbete är samtidigt ett konkret, nyttigheter framskapande arbete och abstrakt, värdebildande arbete. Arbetet under kapitalismen är därför samtidigt produktion av bruksvärden för samhället och produktion av mervärde. För kapitalisten är den sistnämnda funktionen, bildande av mervärde, produktionens mål och syfte. Men bådadera sakerna är oskiljaktigt förenade. Den kapitalistiska produktionen är därför samtidigt produktion av nödvändiga föremål, varförutan samhället inte kan äga bestånd, och exploatering av arbetare.

Anarkismen ser inte denna dubbla karaktär. Den förbiser produktionens karaktär och ser i den borgerliga samhällsordningen blott ett onaturligt, fördömligt, våldsamt förtryck. Den drömmer om att helt och hållet förstöra detta, och på den gamla grusade världens spillror uppbygga en ny bättre värld. Denna uppfattning ligger också till grund för den anarkistiska generalstrejksidén. Genom denna till sin form efter arbetarnas läge avpassade resning en gång för alla skall förtryckaroket avkastas och den fria vordna mänskligheten inrättas sin värld helt och hållet på nytt. Denna föreställning passar framförallt till småborgarnas och de småborgerliga arbetarnas tankesfär. För dem är inte som för det storindustriella proletariatet kapitalet den stora organiserade makten som bygger upp framtidssamhället redan nu i vissa detaljer utan blott en förtryckande, utsugande makt. Så förefaller det småfabrikernas yrkeslärda arbetare, vilka ser sin konstnärliga eller tekniska färdighet överflödiggöras av de nya maskinerna och därmed ser sin höga levnadsstandard hotad. De är därför särskilt tillgängliga för de anarkistiska lärorna. Urmakarna i schweiziska Jura var anarkismens första kärntrupper inom Internationalen, och nu finner de syndikalistiska lärorna i Frankrike sitt anhang bland de yrkeslärda arbetarna, vilka genom den tekniska utvecklingen hotas med proletarisering.

Revisionismen förfaller till det motsatta felet, som är mycke värre,

emedan kapitalismens exploaterande karaktär är dess viktigaste sida. Den kapitalistiska produktionen är i första hand produktion av mervärde. Detta uttrycker dess egentliga väsen. Därför står den i absolut snörrät motsättning till en socialistisk produktion, som är omedelbar produktion för behovet och inte känner till någon exploatering. Denna produktion växer visserligen fram ur den förra, men blott genom en brytning med det förgångna, ett omslag som ändrar den till sin motsats. Denna kapitalismens karaktär förbiser revisionismen, i det den talar om en långsam inväxning av kapitalismen i socialismen och betraktar redan varje social reform som ett stycke socialism. Dess uppfattning är begriplig därför att den framhäver det gemensamma hos de båda produktionssystemen - det faktum, att varor produceras med jättemaskiner i världssammanhang - och ställer motsatserna dem emellan i andra ledet. Därvid blir skillnaden mellan de båda produktionssystemen en gradåtskillnad, och därmed överensstämmer det, när man betraktar varje liten förbättring som en tillsats av en portion socialism till kapitalismen. Blott en ökning av denna portion, blott energi och konsekvens i reformarbetet är då nödvändigt för att omärkligt föra oss över till socialismen. Alla speciella revisionistiska uppfattningar kan förstås ur förbiseendet av den principiella motsats, som kommer att ta sig uttryck i den slutliga striden om den hela fulla politiska makten.

Med stor tydlighet framträdde denna revisionismens borgerliga natur under debatterna om kolonialpolitiken. Kolonialpolitiken är den avskvärdaste formen för exploatering, emedan här kapitalets profitlystnad inte inskränkes av några hänsyn till en politiskt fri och därigenom försvarsduglig arbetarklass. Revisionismen framhäver hos den moderna kolonialpolitiken dess oväsentligaste sida: det faktum att varor utbytes och en personlig och merkantil samfärdsel mellan kolonien och Europa äger rum. Då också ett socialistiskt samhälle troligen - om än väl i ringare grad - kommer att stå i bytesförbindelse med lägre utvecklade folk, uppfattar revisionismen den moderna kapitalismen och den praktiska socialismens ställning till kolonierna som väsensbefryndad och blott i bisaker och yttre ting olika. Den skarpa motsatsen mellan kapitalismens exploaterande, mervärdesökande hållning och den kulturbringande, blott bruksvärde eftersträvande socialismen förbises fullständigt. Sålunda uppstår inbillningen om en human, kulturbringande kolonialpolitik, avklädd all sin grymhet och barbari, vilken skulle kunna förverkligas

redan under kapitalismen, på grund varav socialdemokraterna inte mer borde principiellt bekämpa kolonialpolitiken.

Saknar alltså båda riktningarna i lika grad förståelse för den marxistiska ekonomin, så ställer sig båda också lika avvisande till dess resultat. Kapitalismens utvecklingsgång, som vi betecknar med uttrycket kapitalets koncentration, bekämpas av revisionister och anarkister på samma sätt. Bernstein grundade, som bekant, sina angrepp mot den revolutionära taktiken på en föregiven vederläggning av teorin om kapitalkoncentrationen. Likadant finner vi i en skrift av anarkisten Tscherkesow över socialdemokraternas läror och gärningar en bekämpning av lagen om kapitalkoncentrationen: "Från vilken sida man än ser saken, finner man alltid en ökning av exploatörernas antal. Man måste vara ytterst naiv för att kunna upprepa meningslösheten att bourgeoisin lugnt skulle foga sig i den av parlamentet beslutade expropriationen, emedan kapitalisternas antal genom koncentrationslagen nedbragts till en försvinnande minoritet." Därmed ställer båda riktningarna i tvivelsmål det revolutionära grundfaktum, varpå socialismens visshet beror. Ena riktningen för att dra den slutsatsen att man utan de borgerliga framstegsvänliga elementens hjälp eller välvilja ej kan nå målet och att man måste nöja sig med reformer, - den andra för att söka bevisa att man förgäves väntar på en materiell katastrof och alltså bara måste hålla på att jämt och ständigt slå till i fall man vill åstadkomma en ändring. På så sätt måste alla åter falla tillbaka i den gamla utopismen. Marxismens stora bragd att ha framställt socialismen som ett nödvändigt resultat av samhällsutvecklingen uppgives av dem igen. Då de inte ser socialismens annalkande som ett säkert resultat av den ekonomiska utvecklingen, måste de tillgripa konstruktioner och panegyriker. Anarkisterna gör som bekant ytterst ivrigt i dylika konstruktioner och gör i sina skrifter utförliga jämförelser mellan de olika kommunistiska frihetssystemen. De håller också socialdemokraterna för folk som vill förverkliga en bestämd samhällsform, den kollektivistiska, vilken är skild från deras slutmål. På precis samma sätt plågar sig Bernstein med frågan, vilka produktionsmedel vi på vårt program bör säga att vi vill förstatliga. I båda fallen saknas insikten om att ett nytt produktionssystem måste utveckla sig och inte kan införas efter en på förhand fastställd plan.

Vi ser således hur revisionism och anarkism är varandra motsatta ensidiga förvrängningar av socialismen. Då de inte förstår den marxistiska

uppfattningen som sammanfattar båda sidorna till en enhet, så anser vardera riktningen marxismen för den andra och bekämpar den som denna. Revisionisterna bekämpar den marxistiska taktiken som revolutionsromantik och försöker gång på gång, trots alla praktiska erfarenheter om motsatsen, att framställa marxisterna som motståndare till det alldagliga småarbetet och reformerna. Det är naturligt, emedan reform och revolution för dem är oförenliga motsatser och de nu en gång inte kan förstå, hur någon som ställer proletariats revolutionära uppgift i förgrunden samtidigt kan kämpa för småreformer. Anarkisterna och syndikalisterna gör raka motsatsen: de betraktar den revisionistiska taktiken som socialdemokratins nödvändiga konsekvens och bekämpar socialdemokratien med hänsyftning på reformisternas läror och gärningar.

V. Parlamentarismen

Den parlamentariska stridens betydelse

De politiska institutionerna är till för att stadga och genomföra sådana regler för människornas inbördes förhållande, som är nödvändigt just för det härskande produktionssystemet. De inskränker den enskildes frihet till förmån för det hela eller det som gäller därför. Statsmakten måste nödvändigtvis uppkomma i och med samhällets uppdelning i härskande och behärskade, utsugna klasser som verktyg i de härskandes hand för att hålla den behärskade klassen kvar i förtrycket. Ju mer komplicerat samhällslivet blev, dess längre gående blev statsmaktens funktioner, dess mer höjde den sig i egenskap av självständig, mäktig organisation, som behärskade hela samhällslivet. Statsmakten blev föremål för klasskampen. Ty den klass som förfogar däröver förfogar över statens starka maktmedel och kan genom lagar påtvinga hela samhället sin vilja. Bourgeoisin har i de borgerliga revolutionerna ryckt statsmakten ur händerna på adel och konungadöme. Den behövde den för att upphäva de för sig skadliga lagarna - särskilt de som inskränkte "arbetets frihet" - och för att införa för sin hushållning nyttiga lagar. Samtidigt tjänar också denna statsmakt till att upprätthålla dess herravälde och undertrycka den arbetande klassens försök att göra sina intressen gällande. Lagstiftning, polis, lagskipning, myndigheter, här, - alla dessa institutioner användes nu i allt större utsträckning mot den kämpande arbetarklassen. Detta tvingar just proletariats att som mål för sig uppsätta statsmaktens erövring.

Parlamentarismen är den normala formen för bourgeoisins politiska herravälde. I konstitutionellt regerade länder som Frankrike, England och Holland där bourgeoisin förfogar över staten, utgör parlamentet den verkliga statsmakten. Den s.k. regeringen, den exekutiva makten, ministerierna, är ett utskott valt av parlamentsmajoriteten. Kungadömet är utan verklig, makt, och alla övriga statsorgan, domstolarna, armén, hela byråkratin står under parlamentets domvärjo. Striden mellan de skilda klasserna och intressegrupperna föres som parlamentarisk strid. Varje klass söker erövra så många platser som möjligt i parlamentet, vare sig genom ett gynnsamt valsystem eller genom sitt moraliska inflytande på väljarmassorna, som beror på att dess intressen stämmer överens med vad flertalet valmän anser vara det viktigaste och nödvändigaste allmänna intresset.

I denna strid deltar också arbetarklassen. Den utgör, så snart den kommit till klassmedvetande, ett självständigt politiskt parti, som bekämpar de övriga partierna, de borgerliga intressenas representanter. Visserligen har proletariatet inte från början betraktat parlamentarismen som sitt viktigaste stridsmedel. Då det uppträdde på den historiska skådeplatsen var bourgeoisin själv ännu upptagen av revolutionära strider om statsmakten. Därtill behövde och begagnade den proletariatets hjälp. Därvid kunde proletariatet hoppas att trots bristen på stark organisation genom blott utnyttjande av den gynnsamma situationen - medels de vapen bourgeoisin själv måste ge det - genast genom beväpnat uppror erövra den politiska makten. Men detta försök misslyckades. Med gengångarmakternas hjälp krossade bourgeoisin sina förutvarande bundsförvanter. Den förstod att sätta sig i fast och obestridlig besittning av makten. En det grundfasta borgarväldets tid inbröt. Därmed var också första perioden i den proletära klasskampen slut, som räckt från 1848 till 1871. Man hade förlorat all utsikt att så att säga genom överrumpling rycka från bourgeoisin makten. Proletariatet måste långsamt och småningom arbeta sig upp till makten. Därmed började klasskampens andra period: parlamentarismens period. Vid denna nya stridsmetod använder proletariatet likaledes vapen som bourgeoisin skänkt det. Här är dessa vapen de politiska rättigheterna. Och därmed erhöill proletariatet möjlighet att tränga stadigt framåt, oupphörligt vinna mark genom fredligt upplysnings- och agitationsarbete, utan att bourgeoisin hade möjlighet att använda sina överlägsna statsliga maktmedel, såsom exempelvis militären. Rasande måste den åse, hur dess fiende blir allt mäktigare och hur dess egen väldiga härskarmakt är maktlös däremot. Förgäves söker den efter medel att få sätta den i bruk genom att med provokatörer söka locka arbetarna framför gevärsmynningarna.

Visserligen ser det vid första ögonkast ut som om den härskande klassen hade möjlighet att spärra vägen till den parlamentariska kampen för arbetarna genom att helt enkelt avskära dem från rösträtten. Men bourgeoisins herravälde beror i första rummet på att arbetarna inte kommer till klassmedvetande, inte uppfattar sig själv som egen klass. Grundvalen för det borgerliga samhället utgöres av den fiktionen att alla människor är lika och likaberättigade medborgare. Denna uppfattning hyser också arbetarna innan de kommit till klassmedvetande. Blott genom att förneka sina egna grundsatser kan därför bourgeoisin vägra arbetarna

rösträtten, och det finns inget bättre medel att för arbetarna bevisa falskheten i dessa grundsatser. Så länge proletariatet är politiskt indifferent, kan en inskränkt rösträtt vara rådande. Men så snart det fordrar rösträtt också för sig, måste bourgeoisin välja mellan två onda ting: antingen att ge arbetarna detta politiska vapen eller att stöta dem ifrån sig och avslöja sig själv som härskande klass genom att vägra. Tyskland är ett exempel på uppkomsten av ett självständigt politiskt arbetarparti till följd av den liberala bourgeoisins vägran att kämpa för allmänna rösträtten. I demokratiska länder där allmänna rösträtten råder har arbetarna mycket svårare att komma till ett klart klassmedvetande.

De stora framgångar deltagandet i den parlamentariska striden bragt proletariatet har ofta låtit den illusionen uppkomma att röstsedeln är det enda riktiga medlet för att så småningom sätta oss i besittning av den politiska makten. I samma mått som våra åsikter genom agitationen tränger ut till allt större kretsar av befolkningen stiger antalet socialdemokratiska riksdagsmän, tills vi slutligen nått över hälften och kan stifta lagarna efter våra meningar. En förutsättning därvid är alltid att den allmänna lika rösträtten råder och att verkligen parlamentet förfogar över statsmakten, - vilket exempelvis i Tyskland ingalunda är fallet. Men även i andra länder är denna idé att kunna på parlamentarisk väg erövra den politiska makten en utopi.

Bakom de politiska formerna står den samhälliga verkligheten, klasskampen. Då är det lätt att förstå att den härskande klassen inte låter skjuta sig ur sadeln bara av förlamande vördnad för de av den själv skapade formerna. Den har inte skapat de parlamentariska formerna av abstrakt beundran för deras upphöjdhet utan av praktisk hänsyn till sitt eget intresse, och vid varje omdaning av dessa former ledes den blott av sitt eget intresse. Den kommer naturligtvis inte lugnt att tillåta att dessa former begagnas till dess expropriation. I varje fall kommer den inte att avstå från herraväldet utan att ha uppjudit sina yttersta maktmedel. Så länge det ännu har majoriteten, har den möjlighet att på laglig väg helt enkelt upphäva allmänna rösträtten.

Vi såg att bourgeoisin hade att välja mellan två onda ting, då det gällde frågan om den skall ge de pockande arbetarna flera politiska rättigheter. Så länge arbetarrörelsen ännu är svag, kommer den helst att göra det, emedan den har många anhängare att förlora. Men ju betydelselösare den arbetarmassa är som står att förlora, ju mer hotande faran för ett

arbetarvälde synes, dess skarpare kommer den att avvisa arbetarnas krav, dess mer kommer den att tvingas tänka på att förminska arbetarna politiska rättigheter i stället för att föröka dem. Det behöver inte alltid ske genom sådana åtgärder, som rösträttens inskränkning, vilka skakar och upprör massorna. Det finns bättre, baksluga metoder, och ofta är det tillräckligt bara att låta bli att förbättra ett genom utvecklingen så småningom föråldrat valsystem. Den tyska riksdagsrösträtten injarar knappt längre någon fruktan hos den härskande klassen. Lantbefolkningens invandring till städerna har gjort valkretsarna så olika till valmanstal, att en majoritet av socialdemokratiska valmän dock inte kommer att erhålla majoritet i riksdagen. Bourgeoisin behöver bara fasthålla vid den gamla valkretsindelningen, och socialdemokratins parlamentariska seger blir omöjlig till och med under allmänna rösträtten.

Ett annat medel består i att förminska makten hos det parlament, inom vilket socialdemokraterna blir allt inflytelserikare. Vi ser i nästan alla länder en tendens att göra regeringen allt mer en självständig politisk betydelse som skyddsvakt för England tilltar konungadömets självständiga makt åter. De under namnet senat, första kammare, herrehus till parlamentet hörande, men inte på demokratisk grundval valda korporationer, vilka förr ägde en formell sanktions- och kontrollrätt, erhåller allt oavhängigare av parlamentet. T.o.m. i det konstitutionella bourgeoisintressena gentemot folkparlamenten. De lämnar i England och Frankrike tillfälle till ett vackert dubbelspel, i det de borgerliga partierna i andra kammaren antar vackra reformer för att bibehålla sina arbetarvalmäns ynnest i den fasta förvisningen, att första kammaren ändå kastar dem i papperskorgen[1]. Där bourgeoisin på grund av de proletära fordringarna nödgas utvidga rösträtten, söker den samtidigt i stället öka dessa aristokratiska korporationers befogenhet. Eller den försöker efter amerikanskt mönster lägga rätten att pröva av parlamentet beslutade lagar i handen på en ej ur val framgången korporation, domarna. På detta sätt har i Amerika alla i arbetarnas intresse beslutade sociala reformer upphävts genom domstolsutslag, som förklarar dem stå i strid med författningen och därför annullerat dem.

Det visar sig således att den härskande klassen förfogar över tillräckligt med medel för att förvandla den demokratiska principen i en på allmänna rösträtten baserad parlamentarism till en skendemokrati. Upfattningen att man med röstsedeln skall kunna erövra den politiska

makten går ut på den absurditeten att arbetarna kan erövra makten blott om bourgeoisin tillåter det.

Men om så är förhållandet, varför för arbetarna då den parlamentariska striden? Varför söker de med så stora offer erövra den allmänna rösträtten? Parlamentarismens betydelse ligger på ett helt annat område. Den har överallt visat sig vara det utmärktaste medel att öka arbetarklassens makt. Om vi nu i alla kapitalistiska länder ser stora socialdemokratiska partier, som alltmer sammansvetsar och upplyser proletariatet och överallt kämpar mot det bestående, så har denna storartade makttillväxt i väsentlig grad varit en följd av den parlamentariska striden.

Orsakerna till att parlamentarismen måste ha denna verkan är lätta att angiva. Den parlamentariska striden har först och främst den verkninngen att den gör arbetarna på det klara med deras klassläge. Visserligen kan man åstadkomma detta även genom flygblad och möten. Men tillämpningen av dessa medel är inskränkt, framförallt då rörelsen ännu är svag och stöter på en kinesisk mur av fördomar och likgiltighet. I många trakter kan man inte erhålla några lokaler, eller också uteblir folket. Men proletärrepresentantens röst i parlamentet genljuder överallt in i de avlägsnaste avkrokar. T.o.m. i det vanställda skick vari deras tal återges i den borgerliga pressen väcker de anklagelser, de slungar de härskande i ansiktet, genljud i de förtrycktas hjärtan och en stilla sympati och ett första svagt skimmer av klassmedvetande. Ändå viktigare var parlamentets talarstol för agitationen, då undantagslagen omöjliggjorde varje annan art av agitation. Och då under en reaktionär regering alltid en smula undantagstillstånd utom lagen existerar och det aldrig råder full församlingsrätt och agitationsfrihet, är parlamentet då alltid outhärligt som agitationsplattform.

Men däri ligger inte huvudbetydelsen. Denna ligger i den stigande upplysning som den parlamentariska striden bjuder de klassmedvetna arbetarna själva. Våra representanter finns inte där för att hålla agitationstal i luften, utan för att strida med de borgerliga partierna. Det är inte deras ord, utan deras handling som uppfostrar arbetarna till socialismen, - om denna särskilnad tillåtes i fråga om en verksamhet som bara kan bestå av ord.

I parlamentet stöter de olika klassernas och gruppernas motsatta intressen ihop med varandra. Där måste de i talarstriden försvara sina anspråk mot varandra. Så länge det inte finns några socialdemokrater

inom ett parlament är herrarna hemma hos sig. De schackrar och grälar om bytet som om det inte funnes några arbetarintressen till i världen. Men så snart det kommer socialdemokrater till förändras bilden. Alla deras anspråk ifrågasättes och kritiseras från proletariats ståndpunkt. Därför finner de borgerliga parlamentarikerna det så fördömt obehagligt då de genom socialdemokraternas inträngande störes i sitt gräl och sina intriger. Kunde de förut låta det bero vid allmänna fraser om det allmännas bästa och om rätt och sanning, så tvingar socialdemokratien i parlamentet dem att ta ställning till faktiska arbetarintressen och därvid visa sitt rätta anlete. De vill bevisa sin arbetarvänlighet genom sociala reformer och därvid om möjligt inskränka sig till skenreformer. Men arbetarrepresentanterna avrycker dem genom sin kritik och sina förslag denna mask. Det står strid om varje lag, varje reform, varje paragraf, och denna praktiska parlamentariska strid, som själv växer ut till ett stycke klasskamp, lär arbetarna att riktigt känna sina fiender. Blott genom att noga följa denna politiska strid, skaffar sig arbetarna den grundliga politiska insikt de behöver. Och då alla partier för att motivera sin ståndpunkt i dagens aktuella frågor griper till sin allmänna teori, sin världsåskådning, så lär sig arbetarna grundligt förstå sitt eget åskådningssätt i motsättning till de andras. Den parlamentariska striden är visserligen inte klasskampen själv, utan så att säga klasskampens kvintessens. Den bringar under några få representanters personliga talardrabbning i koncentrerad form klassernas, människomassornas intressen och tankar till uttryck.

Den parlamentariska striden är alltså ett av de verksamaste upplysningsmedlen för arbetarklassen. Genom den ökas dess vetande, dess samhälliga och politiska insikt, alltså dess makt. Visserligen är den inte ensam tillräcklig till att ge en fast basis åt denna åskådningsundervisning. Man måste komplettera luckorna med böcker, broschyrer och bildningskurser. Blott därigenom lär arbetaren känna den fasta grunden som är det förblivande och bestående under den politiska stridens mångfaldiga växlingar i detalj. Blott därigenom kan han skyddas från felaktiga uppfattningar om denna strid.

Men den parlamentariska striden verkar inte blott på förståndet utan också på den spontana känslan. Den gör arbetarna inte blott visare, utan också sedligare i proletär mening, mer solidariska, begåvade med starkare gemensamhetskänsla. Den stärker inte blott insikten utan också organisationen. All organisation vilar på samhörighetskänslan, och den-

na väckes genom den parlamentariska striden. Förut följer arbetarna de borgerliga partierna i kölvattnet, antar deras lösen och tror att den politiska striden gäller så upphöjda ting som religion, samvetsfrihet, framsteg eller den heliga statsordningen. Att deras egna bekymmer, deras sorg och elände bör vara politikens föremål skymtar blott för dem, då deras läge är fullständigt ohållbart. De känner sig som katoliker, framstegsvänner eller evangeliska luteraner, inte som arbetare. De känner inte sin samhörighet. Uppträdandet av en socialdemokrat i parlamentet, som där behandlar deras läge som det viktigaste politiska ämnet, som då talar i arbetarnas namn, tänder plötsligt klassmedvetandets gnista i dem. Redan blott genom detta faktum gryr hos dem medvetenheten om att alla arbetare hör ihop, även om de ännu inte övervunnit de borgerliga ideologier, som skiljer dem.

Även fackföreningsrörelsen alstrar en stark samhörighetskänsla. Den smider arbetarna samman, men omedelbart blott yrkeskamraterna. I den fackliga organisationen kämpar arbetarklassen i små spridda bataljoner mot skilda kapitalister eller kapitalistgrupper. Den politiska striden famnar om alla dessa och ytterligare tusentals inte organiserade. Den för hela arbetarklassen, utan hänsyn till yrke eller position, i drabbningen mot hela kapitalistklassen. Inte bara mot industrikapitalet utan också mot bankkapitalet, jordkapitalet, kolonialkapitalet riktar sig socialdemokratins angrepp. Den politiska striden är den allmänna striden. Därför medför deltagandet i denna strid i hög grad en känsla av alla arbetares samhörighet. Den politiska striden medför hela klassens uppträdande som en enda enhet. Där den saknas, utvecklas de fackliga organisationerna lätt i en inskränkt skråanda som i England i 19:de århundradet. Den politiska striden ospänner hela klassen, alla enskilda organisationer med ett fast band. Den gör dem till en enhetlig kropp och ökar därigenom den makt, som arbetarklassen finner i sin organisation.

Detta är de verkningar varigenom parlamentarismen gjort det proletariat, som bildats genom kapitalismens väldiga utveckling till en kampduglig, klassmedveten, organiserad klass. Däri ligger dess stora betydelse och inte i inbillningen att röstsedeln skulle kunna bringa vårt skepp på fredliga vägar utan stormar in i framtidsstatens hamn.

Blott-parlamentarismen

Denna uppfattning om parlamentarismens betydelse för arbetarklassen är motsatt en annan uppfattning, som är revisionismens mest utbredda form. Ty teorin om det långsamma inväxandet i den politiska makten kunde praktiskt blott förverkligas på rent parlamentarisk väg. Detta kan bestå blott i en ständig ökning av våra mandats antal och därmed av vårt inflytande.

Enligt denna uppfattning är den parlamentariska striden inte ett medel att öka proletarietets makt, utan själva striden om den politiska makten. Proletarietets makt består enligt den som hyser denna uppfattning blott i dess parlamentariska makt, i antalet av dess mandat. Därför anser de varje minskning av antalet mandat, exempelvis vid hottentottvalet 1907, som en försvagning av, en tillbakagång i vår makt. Politisk strid och parlamentarisk strid är för dem ett och detsamma. Därför kan man även beteckna denna riktning som blott-parlamentarismen.

Är det riktigt att den politiska striden utkämpas bara i parlamentet, så är parlamentarikerna de personer som utkämpar den. Det är inte arbetarmassorna själva som kämpar utan deras representanter kämpar för dem. Massan uppträder på scenen blott i valmännens roll. Vad den kan göra för sin befrielse är att välja de rätta männen och agitera för deras val. Den regelbundna agitationen i tal och skrift utom parlamentet tjänar till att bearbeta det genom de parlamentariska debatterna lämnade materialet för att därigenom förbereda följande val. Att vinna så många väljare som möjligt blir till partiets viktigaste, ja, enda uppgift.

Partiets parlamentariska representanter erhåller därigenom en framträdande ställning. De blir en särskild klass partivänner, de blir "ledare". Nu är det alltid något naturligt att de bäst utrustade partivännerna, som känner socialismen grundligast, genom sina ord utövar ett stort inflytande på partiet. Men det är mest beroende på slumpen, vilken av våra agitatorer eller talesmän som just blir invald i parlamentet. I en valkrets kan en partivän väljas och i en annan kan en annan, som har mycket större förutsättningar och grundligare kunskaper, falla igenom. Ja, det förekommer t.o.m. att en partivän uppställs, som är motståndare till en skarp principiell klasskamp och vars åsikter därför inte överensstämmer med flertalet partivänner, men med vilken man just därför hoppas kunna fånga borgerliga röster och därigenom erövra kretsen. Det är självklart att den numeriska förstärkning fraktionen i detta fall erhåller,

i själva verket är en försvagning av klassrörelsen. Den har ett ändå sämre inflytande, när - såsom det under undantagslagarnas tid var nödvändigt - parlamentsrepresentanterna stadgeenligt erhåller ett större inflytande än de övriga partivännerna.[2]

Därtill kommer ytterligare en annan uppfattning av den speciellt parlamentariska verksamheten. Våra parlamentsrepresentanters kraft sökes då inte längre i främsta rummet i socialismen som de försvarar och i kraften hos den organiserade massan som står bakom dem utan i deras personliga egenskaper och i deras politiska skicklighet. Genom sitt sakkunniga inträngande i lagstiftnings- och förvaltningstekniken, genom sitt ständiga sysslande med de små kombinationerna, intrigspelet och beräkningarna i dagspolitiken känner de sig överlägsna icke-parlamentarikerna. Det är, enligt deras mening, bara de själva som sakförståndigt kan bedöma, hur de skall rösta varje särskild gång, ty blott de förfogar över tillräckliga detaljkunskaper. Där deras uppfattning kommer i konflikt med de andra partivännernas, måste de slutligen komma till att helt enkelt undanbe sig deras kritik. Partivännerna bör, menar de, inse sig sakna tillräcklig förståelse för frågorna. De bör möta sina "förtroendemän" med förtroende, då dessa ju träffar sitt avgörande "efter heder och samvete". Sålunda ställer sig fraktionen på grund av sin "högre politiska insikt" över massan och partiet. Där massan låter sig nöja med detta förmynderskap, går den demokratiska instinkten inom partiet förlorad.

Den motsättning som här träder i dagen är en motsättning mellan en storstilad, vittskådande politik baserad på den socialdemokratiska vetenskapen och en liten på detaljerna inriktad politik, som är en parlamentarikernas konst. Det senare är en borgerlig, det förra en socialdemokratisk uppfattning av politiken. Genom den socialistiska teorin har proletarietet för första gången fått möjlighet att bestämma sitt handlingssätt med medvetande om framgång. Politik har alltid varit ett uttryck för klassvilja, men denna vilja var instinktiv utan kunskap om resultatet. Samhällsvetenskapen gör denna vilja medveten. Därigenom blir politiken ett planmässigt, avsiktligt, medvetet inflytande på samhällsutvecklingen, en samhällsteknik. Denna vetenskap lever i det klassmedvetna proletarietets bröst. Enligt denna sin kunskap om de stora sammanhangen tar det position och bestämmer det sin taktik.

Blott-parlamentarismen rör sig däremot fullständigt efter samma linjer som den borgerliga politikens tankegång. För bourgeoisin och samt-

liga borgerliga klasser är den parlamentariska striden självändamål. Den är inte ett medel till att nå något annat utan ett medel att tjäna deras dagsintressen, - inte ett medel att erövra den politiska makten utan att utnyttja den. Den parlamentariska striden mellan de olika fraktionerna och grupperna är inte en strid för att förverkliga ett ideal utan en strid för omedelbara fördelar. De intressen de politiska partierna representerar gentemot varandra är inte heller fullständiga motsatser, utan motsatser blott på samma sätt som mellan de olika medlemmarna av ett rövarband, som grälar om bytets delning. Därför avgöres dessa intressen inte heller genom en storstilad klasskamp utan genom intriger och klickar, genom koalitioner och blockbildningar, genom små beräkningar och sluga ränker. Politikerna förbinder sig med eller bekämpar varandra alltefter det ögonblickliga läget. I dag störtar de en ministär som de i går understödde för att i morgon själva bli ministrar. Bakom kulisserna på hemliga konventiklar och vid festmåltider ränksmidas och underhandlas, medan under de offentliga sessionerna uppföres skenfäktningar med högtravande fraser. Inte striden, utan schackrandet avgör mellan de stridiga intressena.

De som anser det socialdemokratiska partiet för ett parti alldeles i stil med de borgerliga och inte genomskådar dess grundväsentligt olika karaktär, måste i sin praktiska politik oavbrutet närma sig den borgerliga politikens metoder. Med namnet "arbetarpolitik" förstår de en politik, som är ämnad att ge de flesta möjliga sär fördelar för arbetarna, liksom de övriga partierna söker vinna de flesta möjliga sär fördelar för mellanståndet, för storindustrin, för svinavelsbönderna, för börsmännen. En småskuren "intressepolitik" ersätter den socialdemokratiska politiken, som representerar proletariats revolutionära och varaktiga intresse. Man försöker utöva omedelbart "politiskt inflytande" genom koalitioner och blockbildningar i stället för att föra en skarp principiell klasskamp. Därvid lämnar man ur sikte att socialdemokratien genom sitt principiella uppträdande indirekt fullkomligt behärskar den borgerliga politiken. Deltagandet i en regeringsmajoritet eller en socialistisk ministers anträdande i en borgerlig regering är den naturliga konsekvensen av denna ståndpunkt. Den försvaras av revisionisterna under föregivande att vara en delvis erövring av den politiska makten, som ett första steg på vägen till en långsam fullständig erövring. Detta stämmer, ifall man alldeles liksom de borgerliga partierna anser den politiska makten som möjligheten

att tillskansa den av oss representerade samhällsgruppen eftergifter och små fördelar. Från socialdemokratisk ståndpunkt betyder en socialistisk ministerportfölj inte alls någon maktökning. Den kan på sin höjd vara ett symptom på, att ett borgerligt parti behöver arbetarnas hjälp. Emedan den härskande, exploaterande och den förtryckta, exploaterade klassens intressen är varandra absolut motsatta, är en delning av makten dem emellan fullständigt omöjlig. Antingen den ena eller den andra måste härska och genomdriva sina intressen.

En politisk taktik som behärskas av den blott-parlamentariska uppfattningen beror inte blott på illusioner, utan måste också ovillkorligen skada rörelsen och minska arbetarklassens makt. Genom sin jakt efter omedelbara praktiska resultat - nästan alltid en fåfång jakt - hejdar den arbetet för vårt stora mål, arbetarklassens upplysning och enighet.

Först och främst emedan dess viktigaste mål är att erhålla så många valmän som möjligt. De valmän som ännu står att vinna är ännu inte socialdemokrater utan är fast fjättrade i småborgerliga uppfattningar. Man kan vinna dem för några av våra närmaste mål och nutidskrav. Men från våra avlägsnare mål, från våra allmänna åskådningssätt skiljes de genom en värld av fördomar och inskränkthet. För att göra dem till verkligt fast övertygade anhängare måste man ta opp striden mot dessa småborgerliga fördomar och genom ett svårt och långvarigt upplysningsarbete slita sönder de gamla spindelnäten. Men därigenom stöter vi dessa kanske att börja med från oss. Det är mycket lättare att vinna dem blott som valmän och hellre hålla inne med det som kunde ge näring åt deras fientliga fördomar. Men därigenom går just målet för alla våra ansträngningar förlorat. Så länge de småborgerliga fördomarna inte utrotats hos arbetarna, så länge de inte är verkliga socialdemokrater, har vi inte kommit ett enda steg längre, om de ock ger den socialdemokratiska kandidaten sina röster, emedan han förfäktar deras omedelbara intressen. Ändå värre blir det om man söker erövra bönders och småborgares röster genom att uppta deras önsknings om omedelbar förbättring, vilka står i strid med vår teori, med den faktiska utvecklingen. Genom en sådan agitation för erhållande av en omedelbar valframgång stärkes just de småborgerliga uppfattningarna och motarbetas socialdemokratiens upplysningsarbete.

Blott-parlamentarismen skadar också organisationen. Om arbetarna hänger sig åt tron att deras parlamentsrepresentanter kommer att göra allt för dem, så har de alls inget skäl att skapa starka organisationer för att

därigenom hjälpa sig själva. Deras självhjälp inskränker sig till att välja en gång på så och så många år och hela deras andliga ansträngning till att avgöra sig för den rätte kandidaten. Allt övrigt sköter parlamentarikerna om för dem. Där denna åsikt råder, måste organisationerna nödvändigtvis tyna bort, emedan inget skäl vidare förefinnes för att utveckla dem av alla krafter.

En annan skadlig följd av blott-parlamentarismen för arbetarklassens organisatoriska kraft är den splittring den åstadkommer i arbetarklassen. Om de socialdemokratiska riksdagsmännen uppför sig alldeles som de borgerliga parlamentarikerna, tillsammans med dem på deras sätt bedriver block- och schackerpolitik, så stötes många revolutionärt kännande arbetare bort. Dessa saknar då i den socialdemokratiska politiken just det som de instinktivt anser för det väsentliga, den skarpa fiendskapen till hela utsugarklassen. Därför verkar det parlamentariska arbetet inte på dem till att övertyga dem om den politiska stridens nödvändighet utan alldeles tvärtom, så att den inger dem misstroende till hela den politiska aktionen. Sålunda måste som nödvändig följd av den revisionistiska blott-parlamentarismen den oklara revolutionära riktningen inom arbetarrörelsen ha en antipolitisk prägel, emedan den reformistiska riktningen finner sitt fullkomligaste uttryck i den borgerliga parlamentarismen. I Frankrike och Italien har blockpolitiken och ministerialismen ammat syndikalismen och gjort fackföreningarna fientligt stämda mot partiet.

Anarkism, stat, byråkrati

Anarkismen vilar på ett förkastande av all statslig och annan auktoritet. Den ser allt onts källa i det våld och förtryck, som utövas av ett maktinstitut som staten. Därför förkastar den vårt mål, statens erövring, emedan därmed makten blott skulle gå över i andra händer men bli kvar som princip. Den önskar statsmaktens störtande överhuvudtaget, upphävandet av all slags auktoritet, för att människorna skall bli fullständigt fria. Den förkastar allt deltagande i de politiskt-parlamentariska striderna, emedan arbetarna därigenom, påstår den, korrumpas och hos dem väcker tron att de står att hjälpa genom en blott förändring i de regerandes personer. Varje parti - heter det - lovar att hjälpa dem men regerar alldeles som de andra, när det väl kommit till makten. Så gick det med de liberala, de klerikala, de radikala, så kommer det också att

gå med socialdemokraterna. Eller egentligen hade redan erfarenheten med de socialistiska ministrarna visat, att socialdemokraterna är ett parti fullständigt i stil med de övriga. Partierna är endast grupper av politiker, som begagnar arbetarnas röster som medel att svinga sig i sadeln, att stiga upp till regeringsstolarna.[2*]

I denna anarkistiska uppfattning anses staten som en självständig maktorganisation, ett maktinstitut, som beror blott på våld och slughet ovanifrån, vidskepelse och slavsinnelidelse nedifrån. Det saknas varje tillstympelse av sammanhang mellan de politiska institutionerna och den samhälliga strukturen. Stat, partier och politiker, - allt svävar i luften, och man inser inte, att klasser står bakom partier och politiker, klassintressen bakom politiska program. Alltså samma fel och samma grunduppfattning som hos revisionisterna. Bland revisionister och bland anarkister har man absolut samma felaktiga uppfattningar. Båda låter bedåra sig av samma vidskepelse rörande de politiska formerna. De ena anser "demokratin" eller "republiken" som den frälsande gudinnan, de andra staten som den onda demon från vilken allt ont leder sitt ursprung. Bådadå anser det socialdemokratiska partiet för ett parti alldeles i stil med de borgerliga. Båda förbiser den principiella väsensskillnaden mellan dessa partier och oss. Bådadå kan inte tänka sig en annan politik än den borgerliga parlamentarismens metod. Men de kommer från samma principiella utgångspunkter till fullständigt motsatta slutledningar. Ena parten deltar i denna parlamentarism emedan den ej har ögon för någon annan politik. Den andra förkastar all politik emedan den ej håller någon annan politik för möjlig.

De anarkistiska och revisionistiska politiska åskådningssätten befrämjas ytterligare av statens egenartade karaktär.

Marxismen intränger alltid i sammanhanget mellan alla samhällsföreteelser. Bakom de politiska formerna ser den alltid de samhälliga, klassförhållandena. Men detta sammanhang är ej så enkelt att det kan återges genom en enkel lätt inlärd formel. Detta gäller redan just om staten. Staten, regeringen är en organisation som den härskande klassen framskapar för att tillvarata sina intressen. Men de personer som omedelbart innehar statsmakten begagnar den inte blott i hela klassens, sina kommittenters, intresse utan ock för sitt eget omedelbara intresse. Statsmakten i bourgeoisins tjänst gör sig till ert viss grad självständig och förefaller då vara oavhängig. Byråkratin blir en egen klass med egna

intressen, som den till och med söker genomdriva på bekostnad av bourgeoisins intressen.

Denna oavhängighet är självklart bara ett bedrägligt sken. Byråkratin kan i smått tillåta sig att tillgodose sina egna intressen, emedan den i stort tjänar bourgeoisins intressen. Bourgeoisin tar detta mindre onda med på köpet, emedan den för större intressens tillgodoseende inte kan reda sig utan denna byråkrati. Sålunda tål den i Tyskland junkerregeringen, som riktar sig på dess bekostnad, emedan den behöver en stark statsmakt mot det hotande proletariatet. Byråkratin rekryteras ur bourgeoisins egna led, som i de otaliga, städse växande regerings- och förvaltningsposterna ser en bekväm placering av sina söner och släktingar, där dessa utan större pretentioner på begåvning eller flit kan erhålla ett gott livsuppehälle. Byråkratin är alltså också en klass av utsugare som av statsskatternas och statsmonopolernas avkastning erhåller sin andel i totalvärdet och emellanåt grälar med de övriga utsugarklasserna om denna andel. I parlamentariskt styrda länder som Frankrike bildar byråkratin spetsar en klick av politiker - eller, där tvåpartisystemet är utbildat, som i England och Amerika, två klickar som omväxlande regerar - som skaffar sina vänner plats vid statskrubborna. Bourgeoisins flertal indigneras väl en eller annan gång över en alltför utpräglad vanhushållning och nepotism, men med systemet är den nöjd, då byråkratin sörjer för att tillvarataga dess allmänna profitintressen.

Denna statsmaktens skenbara oavhängighet av bourgeoisin verkar i Frankrike lika mycke den syndikalistiska uppfattningen i händerna som den i Tyskland gör med den revisionistiska. I det förra landet bekräftar den uppfattningen, att staten blott ur ett förtryckarinstitut i äregiriga politikernas händer, om vilket arbetarnas ekonomiska kamp inte har att bekymra sig, och att de arbetare som driver politik dock blott drages vid näsan av dessa personer. Här i Tyskland förleder den till tron att bourgeoisins flertal är lika fientligt stämd mot den härskande byråkratin som proletariatet är och att proletariatet således bör ingå förbund med detta "borgerskap" för att erövra statsmakten. Denna lära, som våren 1908 predikades av Bernstein, Heine m.fl., vederlades praktiskt omedelbart därpå vid lantdagsvalen, då de frisinnade[3] borgare allmänt röstade för de konservativa junkrarna.

VI. Fackföreningsrörelsen

Fackföreningarna i den proletära kampen

Fackföreningarna utgör en naturlig organisationsform för proletariatet. Denna form härleder sig omedelbart ur dess samhälliga funktion som säljare av varan arbetskraft. Arbetarnas omedelbara ögonblicksintresse består inte i något annat än att erhålla bättre villkor för försäljande av sin vara. I deras "arbetsgivare" som omedelbart exploaterar dem är kapitalistklassen för dem förkroppsligad. Kampen mot honom för arbetsförhållandenas förbättring är den första instinktiva formen av klasskamp.

Fackföreningarna är inte omedelbart organ för den revolutionära klasskampen. De uppställer inte kapitalismens störtande som sitt mål. De hör i stället till det nödvändiga innehållet i ett normalt kapitalistiskt samhälle. Där arbetarna ännu inte har organiserats och därför är ur stånd till allvarligt motstånd dikterar kapitalisterna helt enkelt arbetsvillkoren för dem. Därvid betalas för liten lön för att vidmakthålla hälsan och återframställa arbetskraften och ruineras arbetarens livskraft genom omåttligt lång arbetstid. Varan arbetskraft betalas under sitt värde. Köparen missbrukar säljarens svaghet, och bedrägeriet träder i det ärliga varu-bytets ställe. Men just denna omänskliga exploatering driver arbetarna till motstånd, till organisation. Där det lyckas fackföreningen att sätta stopp för denna barbariska exploatering och framskapa en smula hyggligare arbetsvillkor, genomför den egentligen blott grundprincipen för en normal kapitalism som lyder: Lika värden utbytes mot varandra. Genom fackföreningen brytes arbetsgivarens övermakt. Kapitalist och arbetare möter varandra som i det närmaste lika starka parter och avslutar arbetskontrakt, i vilka arbetskraften verkligen betalas till sitt värde.

Detta är fackföreningarnas första stora uppgift, vilken överallt gäller som deras väsentliga mål. Alla deras institutioner, deras organisationsform och deras uppträdande utåt måste anpassas efter denna uppgift. Därför måste de vara "neutrala", d. v. s. inte avkräva sina medlemmar någon bekännelse till bestämda politiska eller andra åsikter. De måste omfatta alla arbetare, som vill kämpa mot arbetsgivarna för bättre arbetsvillkor, fränsett deras åsikter. De måste kräva höga bidrag, då inga strejker kan föras och inga lockouter utstås utan stora kassor. De måste anställa avlönade funktionärer, då administrationen, stridernas ledning, underhandlingarna med arbetsgivarna inte kan skötas som bisysslor och

dessutom fordrar speciell skicklighet och kunskaper som förvärvas först genom praktisk erfarenhet. I början, då arbetargrupper för första gången vaknar och vågar resa sig mot sin "brödherre", är strejkerna spontana utbrott av förtvivlan. Fackföreningarnas utveckling gör dem alltmer till lugnt förberedda episoder i ett oavbrutet affärsmässigt lett krig, varunder man än på ena än på andra sidan, och där gynnsamt tillfälle yppar sig, avtvingar fienden fördelar. Eller egentligen kan man inte tala om något oavbrutet krig, utan förhållandet mellan fackföreningarna och arbetsgivarna samt deras organisationer är i viss mån jämförligt med stormakternas förhållande inbördes. De befinner sig i en oupphörlig motsättning. De står alltid på krigsfot och lurar på att angripa varandra för att på motståndarnas bekostnad tillskansa sig fördelar. Krigen avslutas, t.o.m. ersättes och förebygges genom underhandlingar och fördrag.

I dessa strider ställer sig fackföreningarna således icke i fientlig motsättning mot kapitalismen, utan ställer sig på dess grund. De kämpar ej mot det faktum att arbetskraften är en vara utan söker blott erhålla ett så högt pris som möjligt för den. De kan inte upphäva kapitalistens herravälde på fabriken - den naturliga följderna av att han är herre över den av honom inköpta varan och förfogar däröver för sina syften -, utan blott hämma det despotgodtycke, som inte utgör annat än en utväxt och ett missbruk. Deras uppgift ligger inom kapitalismens ram, den går inte utöver kapitalismens gräns. Därav kommer det sig att många bourgeoispolitiker och sociologer ofta är vänligt stämde mot fackföreningarna. Deras strid gäller enstaka arbetsgivares snikenhet, inte hela klassen, hela systemet. Tvärtom: genom att tillkämpa sig reala förbättringar för arbetarna förminskar de eländet och de exploaterade massornas förbittring, vilka eljest hotar hela systemet. I denna riktning verkar de t.o.m. som en konservativ, kapitalismen befastande kraft.

Men denna karaktär utgör blott den ena sidan av dess väsen. Arbetsgivarna mot vilka den fackliga kampen föres utgör tillsammans den klass - denna samma bourgeoisie - som behärskar statsmakten. De arbetare som för denna kamp är samma arbetare som måste föra den politiska kampen, kampen för socialismen.

Vore kapitalismen en orubblig produktionsform som inte utvecklade sig vidare, så vore denna sida av fackföreningsväsendet den enda. Då skulle ett jämviktstillstånd inträda, under vilket kapitalisterna nöjde sig med att ge arbetarna anständiga löner och dräglig arbetstid. De fick hela

mervärdet över åt sig själva.

Men kapitalismen befinner sig i oavbruten och hastig utveckling. Teknikens framsteg driver kapitalisterna framåt i rastlös konkurrens. Ingen är säker om sin profit. Var och en hotas av faran att bli efter tekniken, och han måste av sin vinst ackumulera så mycket kapital som möjligt för att kunna utvidga och förbättra sitt företag. Profitlystnad är den drivande kraften, den härskande makten hos kapitalisterna. Därför möter de med förbittrat motstånd fackföreningarnas försök att höja lönen och bryta enväldet på fabriken. Den tekniska utvecklingen ersätter oupphörligt arbetare med maskiner och yrkeslärt folk med olärda arbetskrafter, som kan fås för billigt pris. Den drar in i industriområdena skaror av anspråkslösa lantbor och utlänningar vilka pressar ned lönen. Den kapitalistiska utvecklingen kommer uppgångstider att växla med kriser under vilka arbetsgivarna på grund av massarbetslösheten är i stånd att tillintetgöra förut av fackföreningarna tillkämpade fördelar.

Denna rastlösa utveckling hindrar också fackföreningarna från att bli de konservativa institutioner deras borgerliga vänner helst skulle vilja göra av dem. De måste trots all neutralitet träda i intim beröring med det politiska partiet och fylla sin speciella uppgift, kampen om arbetsvillkoren, inom den allmänna arbetarkampens ram. Det kan inte vara tal om ett lugnt åtnjutande av de tillkämpade fördelarna. De är som en kraftig simmare som kämpar emot en häftig och hastig ström. Än tränger han fram, än drives han tillbaka. Men inte heller då han inte kommer framåt är hans ansträngningar fruktlösa, när han eljes skulle ryckas ner i djupet av strömmen. Fackföreningarna utgör också inom den rastlösa kapitalismen ett nödvändigt element. Endast de är genom stadig kamp i stånd att hindra den kapitalistiska utvecklingens tendens att trycka ner arbetarklassen på ett så lågt stadium av elände och nöd att själva produktionen skulle lida därav.

Men de är ändå mer. De är samtidigt ett element i samhällets revolutionära omgestaltning. Inte genom att jämte de just anförda målen och uppgifterna uppställa nya för sig utan blott genom att så gott som möjligt fylla sin uppgift, kampen för bättre arbetsvillkor. Inte någon medveten avsikt eller något program, utan verkligheten själv gör dem till revolutionens organ. Däri visar sig åter hur intimt proletarietets revolutionära mål är förbundet med den praktiska vardagsstriden och framväxer därur.

Det uppvisades härovan att det revolutionära framsteget består i

ökning av arbetarklassens makt. Till denna ökning bidrar fackföreningskampen lika mycket som den politiska. Man har visst kallat fackföreningarna en förskola för socialdemokratien. Detta är riktigt blott så tillvida som de lämnar den praktiska elementarundervisningen i klasskampen. Fackföreningspraktiken ger arbetarna det första klassmedvetandet och den första samhällskunskapen. Anslutningen till fackorganisationen betecknar deras första gryende klassmedvetande. Men första erfarenheterna under den fackliga kampen lär dem inse exploatörernas drivkrafter, kapitalismens väsen och nödvändigheten av oavbruten kamp. De illusioner de uppfostrats i försvinner under denna praktiska erfarenhet.

Visserligen är den kunskap om kapitalismen som därvid erhålles ännu ofullkomlig. Den är grundlig men inte brett anlagd, inte allmän. I den fackliga kampen ser man bara arbetsgivaren eller arbetsgivareföreningen, inte hela klassen. Kampen är inte riktad mot hela kapitalet. Staten möter man bara i dess egenskap av polis och straffdomare. Här står man vid samhällets rot, där alla förhållanden framträder i sin klaraste, enklaste, mest genomskinliga form. Därför är den här förvärvade kunskapen, som fattas mången politiker vilken rör sig blott i de mer komplicerade sammanhangens regioner, så övermåttan värdefull genom sin grundlighet.

Men den är inte tillräcklig för den kämpande arbetaren. Denne måste känna också de mer komplicerade sammanhangen, måste förvärva sig politisk kunskap. Han måste se, hur bakom arbetsgivarna och bakom honom själv står hela klasser, hur klass kämpar mot klass om den politiska makten. Blott som helhet, genom att hans klass angriper hela kapitalet och uppträder på den enda terräng där man kan komma åt hela kapitalet, kan den besegra kapitalisterna slutgiltigt. Den därtill nödvändiga allmänna kunskapen, den grundliga insikten om alla samhällsinrättningar och ett riktigt omdöme om sin allmänna stridstaktik kan bara den politiska kampen ge honom.

Huvudbetydelsen av fackföreningsrörelsen för proletariatets makt ligger på ett annat område. Fackföreningarna utgör för arbetarklassen naturliga organisationer. De arbetare som tillsammans med sina klasskamrater vill bilda en stark organiserad makt gör detta genom att ansluta sig till fackföreningarna. Men ändå mer än för organisationens yttre form betyder den fackliga kampen för dess inre lödighet, för den proletäriska disciplinens utbildning. Den dagliga fackföreningsstridens praktiska erfarenheter är det som lär arbetaren att ställa det omedelbara personliga in-

tresset efter det gemensamma intresset, offra den personliga fördelen för klassens seger. Varje genom ståndaktig sammanhållning vunnen strejk, varje genom bristande solidaritet förlorad strid inhamrar i hans själ den sanningen att alla förlorar om den enskilde följer sin egen vilja, men alla vinner och kommer framåt om varje enskild underkastar sig samtligas vilja. Denna i striden förvärvade erfarenhet inarbetar disciplin hos arbetarna. Från att ha varit individer vilka från sin småborgerliga härkomst medbragt vanan att handla självständigt efter eget förgottfinnande blir de nya människor med nya vanor, människor hos vilka det organiserade handlandet blivit natur, vilka känner sig på det intimaste förbundna med kamraterna som del av en enhetligt viljande massa. I denna nya karaktär ligger det kämpande proletariatets kraft. Blott genom att alltid uppträda som fast sammanfogad, oklyvbar massa kan det hoppas på att en gång besegra klasstatens mäktiga organisationer. Av proletariatets båda stora maktfaktorer, kunskap och organisation, är den senare i väsentlig mån en frukt av den fackliga kampen. Det väldiga sedliga uppfostringsarbete som är nödvändigt för att utbilda de svaga arbetarna till kapitalismens besegrare är fackföreningarnas verk. Däri består deras revolutionära betydelse.

Borgerliga tendenser inom fackföreningsrörelsen

Denna uppfattning av den fackliga rörelsens roll och betydelse förefinnes blott hos marxismen, som ser betingelserna för samhällets revolutionära omgestaltung uppväxa ur nuets dagliga strider. Den omarxistiska borgerliga uppfattningen ser antingen bara dessa dagliga strider om direkta förbättringar i levnadsstandarden utan att ha en aning om dess sammanhang med proletariatets stora revolutionära befrielsestrid. Eller också känner den med sig den fackliga organisationens revolutionära betydelse och vill på denna grund bestämma fackföreningarnas praktiska arbete. De engelska fackföreningarna utgör ett klassiskt exempel på den förra - reformistiska - uppfattningen. Den andra - den syndikalistiska - låter mycket tala om sig i den franska fackliga rörelsen.

I Frankrike har det socialistiska partiets reformistiska, en skarp klasståndpunkt saknande politik som reaktion inom fackföreningarna framkallat en skarpare, revolutionär stämning som ställer sig i motsättning till parlamentarismen. Inte den politiska maktens erövring, utan arbetarnas herravälde över industrin är dess mål. Den verkliga

arbetarrörelsen skall, enligt denna uppfattning bestå i den kamp, vari arbetarna själva och inte deras representanter uppträder. Handla själv, direkt aktion - är dess lösen. Blott massorna själva kan erövra sig frihet. Den kan ej erövras åt dem av ledare och representanter. Arbetarmassan själv måste tänka och känna revolutionärt. Det är inte tillräckligt att de förenar sig bara för att erövra högre lön och kortare arbetstid.

Fackföreningarnas dagliga kamp skall nu avpassas efter denna tanke. De är de enda verkliga arbetarorganisationerna, - de skall alltså föra den politiska striden mot regeringarna, åtminstone om regeringen gör dem svårigheter. Eljest lämnar de staten obeaktad, såsom varande en likgiltig sak. Erövringen av makten över samhället skall då äga rum genom en generalstrejk, varigenom de fackligt organiserade arbetarna försätter allting i vila och helt enkelt uppsäger kapitalisterna sin lydnad. Den därtill erforderliga revolutionära stämningen skall också utbildas av fackföreningarna, naturligtvis inte bara genom predikningar utan framförallt genom att praktisera strejker. Dessa strejker blir därigenom självändamål eller, ändå bättre, en revolutionär gymnastik, och det kommer mindre an på om deras omedelbara resultat är en seger eller ett nederlag i fråga om levnadsstandardens höjande.

Praktiken har visat att dessa principer inte är i stånd till att framskapa en kraftig facklig rörelse och därför förfelar sitt eget mål. Denna föregivet revolutionära praktik är inte i stånd att samla massan av de ännu ej klassmedvetna proletärerna till massorganisationer, ty i stånd därtill är blott en uthållig kamp, som tar bara de små långsamma förbättringarna i sikte. Den förutsätter en revolutionär sinnesstämning hos de arbetare, som ansluter sig till organisationen, men denna stämning kan bara vara resultat av en lång praktik. Fackföreningarna förblir små grupper av revolutionärt sinnade arbetare, vilkas eldiga mod inte förmår ersätta svagheten i organisation. Den tillväxt som då och då äger rum kvarhålles inte genom en fast centralisation. Fackföreningen förblir, emedan den söker anpassa sig efter en annan funktion än sin egen - ett politiskt partis funktion -, ur stånd att väl fylla sin egen funktion, arbetsförhållandenas förbättring. Vad den för övrigt skulle kunna göra för revolutionen - massans organisering - underlåter den, och vad den söker uträtta - arbetarnas revolutionära uppfostran - gör den upp- och nedvänt.

Mycket viktigare för arbetarrörelsens praktik är revisionismen i fackföreningsrörelsen. Revisionismen finner i fackföreningarnas naturliga

livsvillkor en mycke gynnsammare jordmån än i den politiska rörelsen. Visserligen är - som vi ovan framvisat - den gängse uppfattningen oriktig, att politisk rörelse och facklig står i det förhållandet till varandra, att den senare kämpar för förbättringar inom kapitalismens ram och den förra för kapitalismens upphävande, att alltså partiet till sin natur är revolutionärt, fackföreningen till sin natur reformsträvande. Bådadera kämpar för omedelbara förbättringar. Båda är samtidigt revolutionära och reformsträvande. Men det ligger dock en riktig kärna i denna kontrastställning. I den dagliga striden för dessa förbättringar som föres politiskt gör sig allmänna intressen och synpunkter gällande. Därför måste argumenten i den politiska striden höja sig till en högre nivå. Från ögonblicksfrågorna syftar man mot de fjärran liggande målen. Slutligen möter varandra de djupaste allmänna övertygelserna, världsåskådningarna. De socialistiska talarna begagnar varje enskilt fall till ett angrepp på hela den kapitalistiska samhällsordningen. Motståndarna svarar med försök att kritisera de socialistiska läroren. Sålunda står slutmålet för proletarietets kamp alltid bakom ögonblicksstriden, som får sin riktiga belysning först av detta slutmål. Den politiska kampen är klasskampens allmänna form, varunder varje specialfall uppträder under det allmännas synvinkel, varje specialintresse uppträder som en del av hela klassintresset. Därför tar den politiska kampen ofta gestalten av blott en revolutionär kamp om socialismen. Därför riktas arbetarnas sinne i den politiska kampen på det allmänna, stora, fjärrbelägna.

Detta saknas i den fackliga kampen. Där ligger argumenten omedelbart vid handen och rör sig blott om de enklaste intressen. Där är det inte av nöden att tillgripa fjärrare liggande skäl och uppfattningar, ja, det är inte ens önskvärt. Ty den omedelbara uppgiften att sammanhålla hela arbetarmassan om ett och samma, av alla klart insedda mål befrämjas ej, utan skadas genom ytterligare synpunkter som alla inte förstår, som kränker deras fördomar och därigenom kanske stöter bort dem. Därför måste fackföreningsrörelsen leda till att inskränka blicken till det allra närmaste, det omedelbara och förklara allt som är därutöver för "revolutionär romantik", som är av ondo.

Det finns emellertid ännu ett skäl till att fackföreningarna blir tillgängliga för revisionismen. De kämpar på den borgerligt politiska samhällsordningens, den liberala rättsstatens grund. För att utvecklas behöver de oinskränkt föreningsrätt, strängt genomförd likhet inför lagen

och inget vidare. Deras politiska ideal som fackföreningar betraktade är inte en socialistisk samhällsordning, utan den medborgerliga frihet och jämlikhet som varit även den demokratiska liberalismens ideal. Där detta ideal är förverkligat och de i sin kamp inte hindras av några lagliga skrankor behöver de inte bekymra sig om politiken mer än som är nödvändigt för att upprätthålla detta tillstånd. Därav kom sig de engelska fackföreningarnas politiska indifferens tills ett domstolsutslag förbjöd utsättande av strejkposter och hotade deras kassor. Där det ännu fattas mycket i full medborgerfrihet, som i Tyskland, måste de delta i striden mot det rådande systemet. Men fackföreningarnas intressen går här åter inte längre än till det reaktionära junkerväldets störtande, den politiska demokratin genomförande. Alldeles fränsett frågan, om en sådan rent politisk omvälvning är möjlig utan en proletär revolution, är det i varje fall klart, att fackföreningarnas politiska intresse här sammanfaller med revisionisternas strävan som tror sig kunna med borgerlig hjälp erövra den politiska demokratin utan samtidigt upphävande av klassväldet. Behovet av ekonomisk rörelsefrihet leder dem att närma sig de borgerliga regeringar och politiker som talar för eller vill genomföra den.

De revisionistiska tendenserna inom fackföreningsrörelsen erhåller alltså sin näring i deras naturliga livsvillkor. De är därför varken följer av en del personers bristande insikt eller av en felaktig taktik från partiets sida. Detta måste betonas desto eftertryckligare som kritiker av dessa tendenser ofta uppfattas som ett angrepp på fackföreningsledarnas personer. Det är därvid inte fråga om personliga fel, utan de ledandes gärningar är alltid uttryck för sakliga tendenser hos rörelsen. De skador och svårigheter som möter rörelsen för den skull beror inte på att den avviker från rätta vägen utan på att den följer den. De inre konflikterna inom arbetarrörelsen frambringas inte av felaktiga metoder och åskådningar utan av ensidig överskattning av de enskilda sidorna hos den riktiga metoden, av att man stirrar sig blind på det som gott beprövade utan att se de gränser och betingelser inom vilka det gäller. Det gäller alltså inte att förbättra fel och avstå från falska vägar utan att utforska de krafter som motverkar de skadliga tendenserna och medvetet stärka dessa krafter för så vitt på oss ankommer.

De revisionistiska tendenserna inom fackföreningsrörelsen försvagar arbetarrörelsen först och främst därigenom att de förminskar den klara insikten och det skarpa klassmedvetandet I det uppmärksamheten städse

riktas bara på det omedelbart föreliggande och lösgöres ur det samhälliga sammanhanget i stort uppstår blott allt för lätt en inskränkt småborg-erlig anda, som står oförstående för socialismens stora mål. Lyckas en fackföreningsrörelse åstadkomma större förbättringar i levnadsstandarden, så uppkommer lätt tron att proletärens läge redan inom kapitalismens ram kan erhålla en varaktig gynnsam gestaltning. En konservativ, självtillräcklig anda uppstår, som är fientlig mot alla revolutionära strävanden. Det bildas en arbetararistokrati, som, emedan den höjt sig av egen kraft, högmodigt blickar ner på de oorganiserade eländiga proletärernas fattiga massor. Därigenom motarbetas socialdemokratins strävan att bringa arbetarna till revolutionärt medvetande.

Fackföreningarna utgör proletariats massorganisationer. Men ensamma för sig själva, utan den insikt, den vidsynthet och de ideal som den politiska rörelsen framförallt utvecklar, kan de dock blott högst ofullkomligt samla proletariats. Fackorganisationen förblir uppdelad i vissa fack- eller industriförbund. Fackkollegorna kämpar tillsammans och är hänvisade till fast sammanhållning sinsemellan, och endast undantagsvis är hjälp från andra förbund av nöden. Här visar sig den politiska stridens betydelse för arbetarklassens enhet, varpå redan förut pekats. Där denna revolutionära politiska kamp saknas, såsom fallet varit i England till för kort tid sedan, och fackföreningsrörelsen helt behärskar arbetarnas sinne, utvecklar den lätt en skråmässig karaktär. De enstaka förbunden avstänger sig från varandra, utvecklar en stark kåranda, i vilken det allmänna klassmedvetandet går förlorat, och utkämpar skarpa gränsstrider med varandra.

Fackföreningskampens omedelbara mål - att tillkämpa sig gynnsammare försäljningsvillkor för varan arbetskraft - måste behärska hela dess praktik och genomdriva allt som synes erforderligt och ändamålsenligt därför, ifall det ock framkallar aldrig så många oangenäma sidoföreteelser. I samma mån som storindustrin utvecklas, släpper lös klasskampen i väldiga former och kommer stora arbetsgivarorganisationer att uppstå, vilka besvarar varje delvis strejk med en allmän lockout, antar striderna en större utsträckning och måste fackföreningarna själva centralisera sig fastare. Styrelserna och ledarna erhåller allt större inflytande då det gäller att avgöra om krig eller fred. De lokala gruppernas frihet att själva börja eller sluta en strejk inskränkes alltmer. Striderna blir jättestrider i vilka, liksom i folkkrigen, stora härar föres och ledes ovanifrån. Om mån då

för att hävda organisationens demokratiska karaktär griper till ett slags parlamentarisk representation, så åstadkommes därigenom blott en ny stegring av byråkratismen. Här inträder samma företeelser som skildrats vid behandlingen av den parlamentariska kampen. Ledarnas ledning träder mer i förgrunden, massan själv träder tillbaka. Framgångarna tyckes bero på ledarnas personliga egenskaper, deras fältherreblick, deras riktiga bedömande av läget, medan massornas entusiasm och insikt inte räknas med som gripbara faktorer. Liksom i staten utbildar sig i arbetarrörelsen byråkratin från tjänare till härskare, vilkas specialåsikter ofta går igenom mot massorna.

De revisionistiska tendensernas skadliga verkningar på proletariats makt består alltså i att de framkallar en självnöjd, antirevolutionär stämning och tillintetgör socialdemokratins upplysningsarbete, att de framkallar en skrämmande anda och sönderdelar proletariatet och att de försvagar det demokratiska medvetandet och tilltron till egen kraft hos massorna. Sådillvida som dessa revisionistiska tendenser framspringer ur fackföreningsrörelsens väsen är det naturligt att fackföreningsrörelsen genom egen kraftigare utveckling i högre eller lägre grad framkallar dessa missförhållanden, - liksom också den politiska rörelsen naturnödvändigt framkallar sina missförhållanden. Men de når sin fulla mognad först då uppfattningarna anpassar sig efter dessa tendenser, anser deras ensidiga nödvändighet som obetingat riktig och blicken på de stora sammanhangen går förlorad. Tvärtom förminskas dessa faror i betydande grad genom en principiell propaganda, som fyller arbetarna med socialistisk anda, bringar dessa till medvetande om klassenheten och politiskt upfostrar dem.

Men denna propaganda är inte något artificiellt uttänkt hjälpmedel och står inte i motsättning till verklighetens materiella tendenser. Verkligheten själv frambringar inte blott de revisionistiska tendenserna i rörelsen, den berövar dem också på nytt deras grundval. Kapitalismen är inte blott en bestående verklighet utan samtidigt en oavbruten omvälvning av allt bestående. Det ligger i den bestående kapitalistiska verklighetens natur att göra de fackliga striderna till ett kallt beräknande småkrig, under vilket allt måste betraktas ur den omedelbara praktiska nyttans synvinkel. Men den åsikt som anser allt, som är gott och nyttigt och ändamålsenligt därför för det absolut goda och riktiga, skulle vara riktig, blott om dessa förhållanden vore eviga och oföränderliga. Alla

kapitalistiska förhållandens rastlösa omvälvning visar deras inskränkthet och medför själv deras upphävande. I den mån denna syftar hän mot revolutionen måste också fackföreningarnas revolutionära roll bli från ett framtida till ett omedelbart praktiskt faktum.

Industrins moderna utveckling sammanför allt större arbetarhärer i tjänst hos mäktiga syndikat och industrikungar, vilka samtidigt behärskar staten. Därjämte tilltar antalet arbetare i statsföretagen alltmer. Den gamla illusionen om en liberal rättsstat, som inte blandar sig i medborgarnas personliga angelägenheter utan önskar ge alla - även arbetarna - full och hel rörelsefrihet, måste då så småningom försvinna. De stora strejker som sträcker sig ut över hela land och drar in hundratusenden inom sin bandkrets, blir politiska händelser av första rang. En framåtskridande klass' masstrider låter inte reducera sig till ett schackspel med stora pjäser, inte ens till moderna folkkrig, under vilka ju som bekant den enskilda soldatens initiativ betyder något. I varje stor strejk bor något av en explosion, av en revolution i smått. Därvid är fackföreningarna tvungna att lyfta blicken från de omedelbara intressena och rikta dem på de stora politiska sammanhangen. Den gamla fackinskränktheten kan inte hålla sig. Det är klart att denna förvandling lättast äger rum, där allt från början en stark socialistisk propaganda varit verksam.

I och med tillväxten av proletariats makt, som synes de härskande klasserna allt hotfullare, måste dessa alltmer bruka statsmakten för att hålla arbetarna kuvade. Arbetarna som lider av detta förtryck och denna reaktion är samma arbetare vilka också är organiserade i fackföreningarna. Politisk och facklig kamp flyter alltmer tillsammans till en enda arbetarklassens kamp mot de härskande klasserna.

Det är också bara de speciella tidsförhållandena under en bestämd period av den proletära klasskampen som skilde dem åt och tillät vardera att utveckla sin speciella egenart. Under den "parlamentariska" perioden måste proletariatet anpassa sina stridsmetoder efter yttre förhållanden, efter bourgeoisins obestridda välde i staten, som utan väsentliga förändringar höll sig en hel människoålder. Här hade dessa stridsmetoder, politiska och fackliga, tillfälle att utveckla sig intill ensidighet var i sin stad. Så fast har förhållandena under denna period inpräglat sig i sinna att många anser det som dårskap att överhuvud taget sätta ifråga deras upphörande eller grundliga omvälvning på den "praktiska" politikens område. De ser ut att vara fast grundade för en lång framtid, och

att överväga möjligheten av en annan stridsterräng ser ut som fantastisk romantik. Ett exempel på detta erbjöd motviljan hos fackliga kretsar att ens studera masstrejken, dess förutsättningar och möjligheter.

Dock driver den ekonomiska utvecklingen med jättesteg hän mot en sådan omvälvning av kampvillkoren. Så småningom börjar en tredje period i den proletära klasskampen, under vilken den förutgående långsamma frammarschen mot makten kulminerar i en strid om makten. Under denna proletära strid sammanflyter till en enhet de olika sidor hos den proletära kampen som under den parlamentariska perioden gjorde sig självständiga och uppträdde som motsatser till varandra. Masstrejken, som är en opraktisk barnlek om man vill ha den till vardagstaktik under den parlamentariska perioden, till "revolutionär gymnastik", blir här en mäktig verklighet.

Uppträder proletariatets massorganisationer politiskt, så är masstrejken det enda lämpliga medlet att påtvinga de härskande klasserna arbetarklassens vilja. Motsättningen mellan den fackliga rörelsen är här, i fackföreningskampen för politiska mål, upphävd. Arbetarna måste här uppträda som en enda fast sammansluten klass med ett bestämt politiskt mål, alltså som politiskt parti. De måste därvid samtidigt uppträda som massorganisation, alltså föra ut sina fackföreningar i drabbningen. De måste använda fackföreningsvapnet, strejken, för politiska syften som massaktion mot statsmakten. I masstrejken sammanflyter proletariatets båda stridsmetoder. Den politiska insikten och fackföreningsdisciplinen fyller här samma uppgifter som den tänkande hjärnan och den kraftiga armen hos en och samma kämpe.

Blir de fackliga striderna politiska jordskalv, de politiska striderna massrörelser, så räcker det inte längre med de gamla politiska och fackliga metoderna. Inte representanternas och talesmännens skicklighet, utan massornas kraft bestämmer stridernas utgång. Även i denna mening sammanflyter de båda stridsmetoderna: i ledarnas personer var de skilda, men massorna i båda är samma arbetare. De organiserade massorna själva träder ut på slagfältet, rustade med det klassmedvetande, den disciplin och den energi, som de förvärvat sig i tidigare strider. Deras organisationer utgör fackföreningarna, deras politiska insikt utgör socialismen.

VII. De andra klasserna

Mellanlagren

Vore det i industrin sysselsatta proletariatet och kapitalisterna samhällets enda klasser, så skulle striden bära en ytterst enkel prägel. Då skulle det i bokstavlig mening existera endast ett antingen - eller. Men så enkelt ligger inte förhållandena. Mellan bourgeoisie och proletariat finns det talrika mellanlager, som småningom med knappt märkbara gradationer för över från den ena klassen till den andra. Delvis är det återstoden av det forna oberoende mellanståndet: småkapitalister mellan vilka och storkapitalisterna man inte kan uppdrä en bestämd gräns, men som svårt ansattes av storkapitalet, storbönder, småborgare som delvis står i storkapitalets tjänst, ned till småbönder och hantverkare som direkt exploateras av storkapitalet. Delvis är det nya klasser, officerare och underofficerare i den industriella hären, från verkmästare och tekniker, överingenjörer, doktorer, disponenter ända opp till direktörerna, en oavbruten tjänstemannakedja som de utgör. I de nedersta lagren tillhöra de de exploaterade, i de högre deltar de i exploateringen.

Alla dessa mellanlager med sina specialintressen deltar i klasskampen. Delvis sammanfaller deras intressen med proletariatets, delvis är de dessa motsatta. Därigenom blir stridens konturer oklara och uppstår meningsbrytningar inom partiet rörande den hållning som bör intagas gentemot dem.

Det industriella proletariatet är inte den enda av kapitalet exploaterade klassen. Kapitalet har funnit andra medel att förskaffa sig mervärde än att sammanföra i fabriker arbetare, vilkas arbetskraft det direkt köper. Det förstår också att exploatera befolkningslager vilka det samtidigt skenbart låter behålla sitt forna produktionsätt och sin forna oavhängighet.

Av de skildaste skäl drives en bonde eller hantverkare vilken genom sin hemhushållning är ägare av värdefulla produktionsmedel såsom ett hus, en butik eller en tomt att låna pengar på sin egendom som hypotek. Genom förbättringar i jordbruket, genom rörelsekapitalets ökning, genom ombyggnad av boden, genom förstoring av åkern hoppas han kunna öka avkastningen av sitt arbete. Men han måste samtidigt även belasta sin egendom med skulder som inte inbringar honom något, såsom vid tillträde av och utlösandet av de övriga arvingarna eller lån vid särskilda olyckshändelser. Av sitt arbetes avkastning måste han då fram-

gent ständigt först betala räntorna. Stiger genom olycklig hushållning, genom ogynnsamma konjunkturen, genom konkurrens med storkapitalet skulderna alltmer, så kommer räntorna att utgöra en allt större del av arbetsavkastningen. Så länge han med yttersta kraftansträngning och största sparsamhet kan få ihop till räntorna uthärdar han, därför att han vet att hans egendom kommer att auktioneras bort ifall han upphör att betala den.

En sådan småborgare eller bonde är inget annat än en av kapitalet exploaterad proletär. Han får av sitt arbetes avkastning inte behålla mer än han behöver för sitt livsuppehälle: värdet på sin arbetskraft. Allt annat tillfaller kapitalisten, utgör alltså mervärde. Men exploateringen äger här rum i en förtäckt form och är därför vida värre än exploateringen av arbetarna i storindustrin. Dessa exploaterade tror att de arbetar för sig själva. Därför släpar de till det yttersta och ger sig till tåls med det uslaste levnadssätt. De lever mycket sämre än industriarbetarna och har en mycket längre arbetstid. Därför kan de trots den tekniska bristfälligheten i sina arbetsmetoder dock åstadkomma hög profit åt kapitalet.

På detta sätt exploateras vida småborgerliga kretsar av kapitalet. Småbönder, vilkas täppa är belastad med tunga hypotek, lika väl som affärsmän med djupt skuldsatt affär hör hit. Till samma kategori hör de små arrendatorerna. I stället för hypoteksränta till hypoteksbanken erlägger de en arrendeavgift till godsägaren. Själv får de behålla blott en torftig ersättning för sin arbetskraft. Och för kapitalägaren är det också likgiltigt, om han placerar sitt kapital i pantbrev eller köper en egendom. I båda fallen arbetar bonden för att skapa honom mervärde. Det finns alla övergångsformer från den lilla bodägaren och hantverkaren, vars produktionsmedel när allt kommer omkring tillhör kapitalisten, som lånat honom pengar, till hemarbetaren som kapitalisten levererar råmaterial till och köper den färdiga varan av. De förra ser ut som självständiga småborgare, medan de senare av alla är kända som det mest förtryckta proletärlagret. Men alla har de det gemensamt att kapitalet utsuger dem men låter dem behålla sina gamla arbetsmetoder.

Dessa samhällslager har lika stort skäl att bekämpa kapitalet som någonsin lönarbetarna. Deras intresse som exploaterade kräver likaså upphävandet av all exploatering. Men de förhållanden under vilka de arbetar och utsuges för inte av sig själva deras tänkande och handlande till socialismen. De ser inte som proletariatet i storindustrin socialismens

elementer växa opp runt omkring sig. De ser inte att samhället självt nödvändigt driver hän mot socialismen. Ty deras arbete har inte blivit väl organiserat och gjort produktivt av kapitalet. Deras arbetsförhållanden är ännu de gamla små primitiva förhållandena. De kan inte ur sitt eget läge skapa fram tanken på en samhälllig stordrift som framtidens produktionsform. De materiella förhållandena ger dem ingen socialistisk insikt, inget medvetande om att vara en egen klass av lönarbetare, den viktigaste produktiva klassen.

Kapitalet som sammanför och organiserar de industriella lönarbetarna, organiserar inte dessa exploaterade. De förblir ensamstående individer, var för sig vanmäktiga gentemot kapitalisterna. De kan inte erhålla en kompakt organisation och känner därför inget av den segervissa kraft som lever i de stora industriella arbetarnas hjärtan.

Av sig själva skulle därför aldrig dessa samhällslager nå socialdemokratin mål och program. Men socialdemokraterna är representanterna för den enda klass som principiellt bekämpar deras förtryckare, kapitalet. Därför drages de till detta parti som kämpar för upphävandet av kapitalets herravälde. Det finns för dem inget annat parti som på samma sätt kämpar för deras intressen.

De hör alltså på grund av gemenskap i de viktigaste och allmänna intressen till socialdemokratin, - om det ock ofta är med yttersta svårighet som de kommer till medvetande härom. Men när de ansluter sig till socialdemokratin, så uppfattar de dess mål på helt annat sätt än proletariatet i storindustrin. De känner av egen erfarenhet kapitalet inte som revolutionär makt, som förbereder socialismen, utan blott som ockerkapital som utsuger dem. Kapitalets besegrande betyder för dem inte övergången till ett högre produktionssystem, som banar vägen för en väldig stegring av produktionskrafterna, utan befrielse från den vampyr som sitter på deras rygg. Det socialistiska samhälle de eftersträvar består för dem i ett samhälle med övervägande smådrift, vars frukter inte längre skall kunna rövas av den kapitalistiska ockraren utan tillfaller producenten själv. Deras socialistiska ideal är alltså i grund och botten ett reaktionärt ideal, återvändandet till en primitiv, småborgerlig hushållning. Deras teoretiker försöker bevisa att detta är den produktivaste driftformen. Och för den skull bär de omedelbara förbättringar i sitt läge de eftersträvar en reaktionär karaktär. Det vill säga: om de kunde förverkligas, skulle de hämma samhällsutvecklingen. Men just därför

kan de inte förverkligas eller blott för en tid och skenbart.

Däri ligger skillnaden vid jämförelsen med det industriella proletariatet, den revolutionära klassen. För denna klass sammanfaller striden för omedelbara förbättringar i sitt läge med striden för socialismen. Alla samhällsreformer som gagnar det omedelbart ligger samtidigt även i det revolutionära framstegets intresse. De löneförhöjningar som det kan avtvinga kapitalisterna må väl förminska kapitalinkomsten, men samtidigt driver de kapitalisten till tekniska förbättringar.

Hos de proletariserade småborgerliga lagren sammanfaller inte dessa intressen. Vill dessa höja sin ställning så kan de - som formellt sett är arbetsgivare och inte lönarbetare - göra det blott genom att öka avkastningen av sitt arbete, höja sitt företag. Att göra detta genom ökning av arbetets produktivitet, alltså egentligen övergå till en annan klass, det är alldeles omöjligt för dem av brist på kapital och kredit. Samhällets intresse av ökad produktivitet i deras bransch skulle kräva utplånandet av deras eländiga arbetsmetoder, medan deras personliga intresse är bundet vid deras ökande. Allt som underlättar deras existens vidmakthåller deras improduktiva smådrift. Här slår således hela samhällets framtidsintresse i strid med deras personliga intresse, vilket inte är fallet med industriarbetarna. Detta motsatsförhållande för med sig det andra, att deras företags intresse - vartill deras existens är bunden - står över hänsynen till personlig välbefinnande och hälsa. Det som kunde gagna dem personligen, det som kunde stärka deras livskraft och hälsa, inskränkning av arbetstiden och god näring, skulle ruinera deras företag. Företagets intresse ruinerar dem personligen genom undernäring och ändlös arbetstid.

Avkastningen av deras arbete kan, utom genom överarbete och undernäring från deras sida, ökas endast genom att höja prisen på deras produkter, alltså på andra klassers bekostnad. De känner därför ett intresse av tullar på sina produkter (kött, säd), som ställer dem i skarp motsats med de industriella arbetarna som köper dessa produkter. Men när allt kommer omkring, kommer inte ens allt som på detta sätt vinnes, dem själva till godo. Den ökade avkastningen tillfaller i regel snart efter en övergående lättnad utsugarkapitalet som byte, i det att antingen arrendet höjes eller nytt lån tages, varpå räntorna måste betalas.

Detta omedelbara intresse att öka avkastningen i sitt företag är ett småborgerligt intresse som de proletariserade lagren har gemensamt med det näst högre lagret, de självständiga bönderna och småborgarna. Den-

na klass är i första rummet en arbetsgivarklass. Den förvärvar sitt uppehälle genom eganderätten till produktionsmedel, varöver den förfogar och med vilka den ensam eller med hjälp av arbetare arbetar. Dess intressen sammanfaller närmast med arbetsgivarintressena och är bundna vid avkastningen i deras företag. För dem gäller alltså i ändå högre grad än för de proletära mellanlagren, vad ovan sagts, att de kämpar för allt som ökar produktiviteten i deras företag.

I egenskap av små egendomsbesittare, vilka hotas av storkapitalet, hatar de detta, - och med storkapitalet förstår de det kapital som är större än deras eget, - men de hatar det på ett helt annat sätt än de proletariserade småbönderna och småborgarna: det är inte dess utsugning utan dess konkurrens som trycker dem. Hur kapitalistfientligt de än uppträder och hur de än dundrar mot "judarna", så saknar de dock varje spår av proletär känsla. I detta hänseende har de inget gemensamt med industriarbetarna, till vilka den nyss behandlade klassen instinktivt kände sig dragen. Och när de själva sysselsätter arbetare och håller sig på benen genom svår lärlingsutsugning och alltså känner sig direkt hotade genom arbetarnas lönekrav och arbetsskyddslagstiftningen, blir de proletariatets mest bornerade och hatfulla fiender.

Å andra sidan har de några intressen gemensamma med proletariatet, speciellt på det politiska området. I egenskap av talrik folkklass är de demokratiskt sinnade, och i striden för politiska rättigheter är de eniga med arbetarna. Där den politiska makten ligger i händerna på en liten klick storkapitalister eller junkrar, tvingas de att kämpa för en demokratisk rösträtt, för rättvisare skatter och mot militarismen. Visserligen skedde det mer förr än nu. I samma mån som arbetarklassen blivit starkare i politiskt och fackligt hänseende och detta mellanstånd gått tillbaka, har det allt mindre lust att gemensamt med arbetarna delta i en politisk aktion vid vilken dessa har ledningen och kommer att få största delen av vinsten.

Dylika intressemotsättningar, som ställer dem i motsatsförhållande till de övriga större kapitalisterna, äger överallt rum mellan de olika kapitalistgrupperna. Var och en försöker på de övrigas bekostnad skaffa sig högre profit, inte bara genom krossande av sina konkurrenter utan också genom tillbakasättande av sina avnämares intressen. Man kan t.o.m. tala om en utsugning av det stora flertalet kapitalister genom kol- och järnsyndikaten, som, skyddade av tullar, låter betala sig alldeles för höga

pris för dessa outhärliga hjälpmedel. Härtill kommer den gamla motsatsen mellan jord- och industrikapitalister. Dessa intressekonflikter kan understundom utnyttjas av proletariatet genom att spela ut den ena gruppen mot den andra. Sålunda erhöles det - fastän endast som frukt av egen hård strid - 1847 i England tiotimmarsdagen och 1867 i Tyskland allmänna rösträtten. Men dessa konflikter är alltid endast bisaker vid sidan av den väldiga, djupgående intressekonflikt, som skiljer proletariatet från hela den besittande klassen. Hela denna klass lever av att exploatera de arbetande klasserna, och hur stora intressekonflikter det än må finnas inom härskarklassen, så gäller de dock alltid blott bytetts fördelning, är alltså av en helt annan art än deras gemensamma fiendskap till de exploaterade klasserna. Hela den härskande klassen har samma intresse att bibehålla utsugningen, medan de arbetande klasserna har ett gemensamt intresse att få utsugningen upphävd.

På helt olika sätt än återstoderna av detta äldre självständiga mellanstånd utgör det s.k. nya mellanståndet, intelligensen, ämbetsmännen, de i privat tjänst anställda, ett övergångslager mellan proletariat och bourgeoisier[3*]. Det skiljer sig från det gamla mellanståndet i en viktig punkt: det äger inga produktionsmedel, utan lever av att sälja sin arbetskraft. Det har därför inget intresse av att behålla kvar privatproduktionen, privatäganderätten till produktionsmedlen. I denna punkt stämmer det överens med proletariatet. Det har lika lite som detta reaktionära intressen eller önsknings, dess blick riktar sig framåt, inte tillbaka. Det är en modern klass, som är stadd i utveckling och som genom samhällsutvecklingen blir allt talrikare och mer betydande.

Men dess läge är betydligt skilt från proletariatets läge. Dess arbetskraft är vanligtvis högt kvalificerad och dess utbildning kräver ofta dyrbara studier. Därför blir dess löner betydligt högre än arbetarnas. Då de intar ledande och vetenskapliga positioner av vilka företagarprofiten är högst beroende, kan de i fall av påtaglig duglighet stiga till högt betalda poster. Och sålunda erhåller det oavhängiga borgerskapets gamla ordspråk "Var och en är sin lyckas smed" hos dem ett slags förnyelse. De drives inte som proletariatet genom armod och nöd till en oförsonlig strid mot kapitalismen, utan känner sig delvis rätt tillfredsställda med detta system.

Till att kämpa för förbättring av sitt läge kommer de bara med yttersta svårighet. De högsta ämbetsmännen känner sig solidariska med

kapitalet och vet att på andra vägar tillfredsställa sina anspråk. Massan av i privat tjänst sysselsatta sönderfaller i så många grupper, lager och rangklasser med de allra mest olikartade löner och anspråk, så att de inte som arbetarna sammansmälter till en fast enhetlig organism. De utgör så att säga alla rangplatser allt ifrån generalen till underofficern medan arbetarna representerar massan av gemena soldater. De arbetar inte samlade i stora massor, utan var för sig, som enskilda personer och känner sig därför svaga, utan det kraftmedvetande som det massvisa gemensamma arbetet ger proletariatet. De är inte vanda vid någon fattigdom och fruktar därför arbetslöshet vida mer än arbetarna gör. Detta allt åstadkommer att de är odugliga till organiserad facklig strid mot sina kapitalistiska herrar. Blott de lägsta lagren, som samtidigt är sämst avlönade och talrikast och därigenom närmar sig de bättre situerade arbetarna kommer småningom till fackliga organisationer och strider.

De intellektuella skiljer sig också genom sin ideologi från proletariatet. Härstammande från borgerliga kretsar får de med sig en borgerlig världsåskådning, som ytterligare stärkts och fördjupats genom deras teoretiska studier. Bourgeoisins fördomar mot socialismen har hos dem antagit form av vetenskapliga läror. Deras speciella ställning i produktionsprocessen förstärker åter denna ideologiska uppfattning att anden behärskar världen. Den inger dem en bildningshögfärd, varigenom de känner sig upphöjda över arbetarmassorna. Den ställer dem vid själva produktionen såsom uppsyningsmän och pådrivare i fientlig konflikt till arbetarna. De ställer sig därför också fientliga till proletariatets ideal, socialismen, de fruktar den råa obildade massans herravälde, vilken genom sin "nivelleringsanda" skulle upphäva den industriella hierarkin som är uttryck för deras privilegierade ställning.

Här finns alltså många starka faktorer, som trots likheten i ekonomiska punkter skiljer denna nya mellanklass från arbetarklassen. Med samhällets fortsatta utveckling kommer deras understa lager att allt mer och mer dras över till den proletära striden men utan att kunna föra den med den oförsonlighet, hänsynslöshet och skärpa, som påtvingas proletariatet genom dess läge. Deras socialism kommer därför att bli en underordnad, "civiliserad" socialism, som känner antipati mot den proletära kampens skarpa förbittrade natur och ställer dess reformkrävande kulturbringande karaktär i förgrunden.

Det måste här anmärkas att tvärtom en del ur proletariatet uppstigan-

de lager, de arbetare, som är oumbärliga på grund av speciell utbildning och speciella kunskaper, avlönas bättre och sålunda utgör en arbetararistokrati, närmar sig de lägsta lagren i denna intelligens och har att uppvisa en del gemensamma drag med den.

Den socialistiska taktiken gentemot mellanlagren

För den anarkistiska riktningen existerar icke frågan hur vi bör förhålla oss gentemot de övriga klasserna. I dess moderna syndikalistiska form vill den låta befrielsestriden föras blott genom fackföreningarna. I och därmed inskränkes rörelsen uteslutande till arbetarklassen eller rentav blott den del därav som kan bilda fackorganisationer. Alla andra är, för såvitt de inte är fiender, uteslutna ur striden.

Men där proletariatet strider den politiska striden, strider den på en terräng, där alla klasser deltar, vilka äger delvis gemensamma, delvis motsatta intressen. I sitt program och i sin taktik uttrycker proletariatet sin ställning till dessa olika klasser, och meningsskiljaktigheter över dessa klassers ställning till det leder till meningsskiljaktigheter rörande program och taktik, vilka i Tyskland och Sverge[A] huvudsakligen tar sig uttryck i striden mellan marxism och revisionism. Här ligger t.o.m. revisionismens kärnpunkt. Dess praktiska mål, för vilket alla övriga revisionistiska teorier tjänar till argument, är: att söka ansluta proletariatet till andra klasser för att stärka det.

Marxismen förkastar ingalunda samarbetet med andra klasser. Vi vet mycket väl att samhällstilldragelserna ständigt på nytt bringar delar av medelklasserna i opposition mot de omedelbara innehavarna av regeringsmakten och därmed tvinga dem över till arbetarpartiet, det konsekventaste oppositionspartiet. Vi räknar med att just därigenom stundom kunna tillfoga de härskande förkrossande nederlag. Runt omkring vår regelbundna, långsamma makttillväxt löper i våglinje våra yttre framgångar. Har regeringen och har de grupper den stöder sig på genom särskilt upprörande åtgärder förbittrat befolkningens stora massa, så samlar sig vida kretsar av mellanlagren - liksom även omedvetna proletärer - på vår sida och vi tillfogar fienden svåra slag. Därmed är inte sagt att dessa är varaktiga bundsförvanter. Härnäst drager dem deras omedelbara intresse från oss, träder deras borgerliga karaktär i förgrunden, och då måste vi hålla stånd ensamma med våra fasta proletärbataljoner. Denna växling är naturlig och kommer att äga rum också för framtiden. Vi

måste räkna med att det organiserade proletariatet för första gången skall kunna nå den politiska makten, när genom särskilda politiska tilldragelser regeringen förlorar allt anseende och drager över sig den borgerliga och proletära massans hat och förakt, när de härskande klasserna förlorar sin självsäkerhet och därför inte kan hålla stånd mot proletariatets anstormande. Men därmed är det inte uteslutet att efteråt för någon tid en reaktionsperiod kan inträda, då intressemotsatserna mellan proletariatet och dess bundsförvanter träder i dagen efter den gemensamma segern.

Revisionismen nöjer sig inte med att då och då på grund av naturen hos sina intressen andra klasser av sig själva samarbetar med proletariatet. Den tror sig kunna främja detta samarbete genom särskilda åtgärder. Genom därefter avpassade programförändringar vill den varaktigt införliva andra klasser med proletariatets rekryteringsområde. Genom därefter avpassad taktik i speciella fall vill den göra kretsen av medkämpar allt större och fienden så liten som möjlig.

Till att börja med kommer de lägre lagren av intelligentare småborgare och bönder ifråga. Av revisionisterna betonas ständigt att proletariatet ensamt är för svagt att segra och därför behöver dessa andra klassers hjälp. Denna uppfattning gynnas ytterligare därav att revisionismen lägger huvudvikten på det parlamentariska reformarbetet. Sedd ur parlamentarisk synpunkt beror all framgång på den parlamentariska maktställningen. För att kunna förverkliga reformer måste man förfoga över en aktionsbjudande fraktion inom parlamentet. För att kunna omvälva produktionssättet måste man förfoga över den parlamentariska majoriteten. Att erövra många mandat och som medel därtill många valmän är alltså målet. För att vinna många valmän är det nödvändigt att partiet kämpar för så talrika samhällslagers intressen som möjligt. För att möjliggöra detta måste blott för proletariat och småborgerskap de gemensamma intressena framhävas och de motsatta skjutas tillbaka. Småborgaren och småbonden avklädes egenskapen av självägare och anses blott som en av kapitalet exploaterad, som är ett hjärta och en själ med oss och med oss vill föra striden mot storkapitalet.

Framförallt gäller det därvid bönderna, den talrikaste klassen på landet. Vi måste vinna bönderna; så länge bönderna är mot oss när vi aldrig vårt mål, så upprepar man städse. För att vinna bönderna föreslår revisionismen att vi skall i vårt program ta opp de speciella bondeintressena. Förslag till bondeskydd utgjorde huvudinnehållet i det förslag

till jordprogram, som avlogs på den tyska partikongressen i Breslau 1895. Bondeskydd betydde här skydd för bondehushållningen. Men ju framgångsrikare detta skydd är, ju säkrare bondens läge blir, dess mer försvinner hans intressegemenskap med proletariatet.

Proletariatet representerar många demokratiska programpunkter, som ligger i de småborgerliga klassernas intresse, och socialdemokratien är det enda parti som representerar dem. Men den kan inte förfäktas några punkter, som står i motsättning till arbetarnas intresse, antingen till de omedelbara arbetarintressena eller proletariatets allmänna intresse av socialismen, som förbjuder den att företa något som fördröjer utvecklingen hän mot socialismen. Kunde den under kapitalets herravälde befria bönderna från kapitalets utsugning, så skulle den därigenom öka deras intresse av den bestående samhällsordningen. Först då kapitalismen besejrats kan också bönderna befrias från det exploaterande kapitalets förtryck.

Revisionismen däremot gör sig i motsats därtill till representant för bonde- och småborgarintressena. I syfte att genast vinna dem är den redo att utsätta socialismens intresse för faror, varvid den måste räkna med den oklarhet rörande den historiska utvecklingen vari en betydande del av arbetarklassen ännu befinner sig. Och den går till och med så långt i förfäktande av dessa bondeintressen att den hävdar dem till och med där de står i diametral motsats till de omedelbara arbetarintressena. I Frankrike och Tyskland har revisionistiska skriftställare föreslagit att arbetarpartiet skall kämpa för livsmedelstullar för att vinna bönderna, som har intresse av höga livsmedelspris.

Revisionismen eftersträvar en taktik som samlar så många klasser som möjligt till gemensam aktion. Vi har redan nämnt dess hållning i rösträttsrörelsen 1908. Den föreslog ett samarbete mellan medel- och småbourgeoisin - i detta syfte betecknade med det mindre anstötliga namnet "borgerskap" - och proletariatet emot junkrarne och storkapitalisterna, vilka för att utplåna deras bourgeoiskaraktär etiketterades "gruvjunkrar". Därigenom skulle skiljelinjen uppdragas mellan parasiter och monopolister å ena sidan och de nyttiga produktionklasserna av arbetsgivare och arbetare å andra sidan, som exploateras av de förra. En sådan koalition vore möjlig blott om målet sattes så nära, att alla samverkande klasser kunde kämpa därför. Därför skulle rösträttsreformen behandlas blott som en rent parlamentarisk reform och varje tanke på klasskamp

därvid uteslutas. I och för sig är tvivelsutan grundsatsen att så mycket som möjligt isolera motståndaren, ytterst förnuftig. Men det räcker inte att isolera honom blott på papperet och blott på papperet diktera sig bundsförvanter. De verkliga förhållandena och intressena rubbas inte av dylika konstruktioner. Arbetsgivarnas, bourgeoisins stora flertal såg i proletariatet huvudfienden och kände intressemotsatsen mot proletariatet oändligt tyngre vägande än intressemotsatserna mot järnmagnaterna och junkrarna. De vädrade bakom rösträttsreformen klasskampen och hade ingen lust att segra gemensamt med proletariatet. Den föreslagna taktiken hade alltså, om den blivit tillämpad, blott medfört som resultat att försvaga kraften i proletariatets angrepp, en kraft som följer av klasskampen.

Revisionismen tror sig genom en speciellt lämpad taktik kunna göra förhållandena klasserna emellan annorlunda än de i verkligheten är. Den förbiser att verkligheten själv myndigt dikterar klassernas ömsesidiga ställningar, att deras verkliga intressen avgör deras handlingssätt i kampen klasserna emellan. Den marxistiska taktiken utgår inte från den grundsatsen att alla mellanlager alltid står vid storkapitalets sida. Den ställer i förgrunden, att deras egna intressen ofta ställer dem i motsättning till storkapitalisterna, utan att de därigenom blir fasta bundsförvanter åt proletariatet. Revisionismen vill försona motsatta intressen och tjäna båda klasserna samtidigt genom att söka eskamotera bort denna motsats. Därigenom nås emellertid blott att arbetarintressena blir tillbakasatta och de andra klassernas ärenden gås på proletariatets bekostnad.

VIII. Ideologi och klassintresse

Socialismen som ideologi

Socialismen är det moderna proletariats ideologi. En ideologi är ett system av idéer, av åsikter och mål, som utgör det själsliga uttrycket för en klass' materiella livsförhållanden och intressen. Men dessa själsliga uttryck stämmer inte fullkomligt med verkligheten, deras original. Själens uttrycker i idéerna och åsikterna alltid det allmänna, på vilket inte alltid den konkreta speciella verklighet kan igenkännas, från vilken de härstammar, och de kan fyllas av skilda konkreta innehåll. Frihetsidén som politiskt slagord härstammade från bourgeoisens intresse av drift- och konkurrensfrihet. Men varje klass som använt det har med detta slagord förstått en annan ekonomisk verklighet. Liberalism betyder nu något helt annat än för femtio år sedan. Som abstrakt allmänlighet är en ideologi ägnad att skjuta verkliga meningsskiljaktigheter i bakgrunden, lämna dem obemärkta. Framträder de senare under nya förhållanden och gör sig gällande i praktiken så uppblussar en ideologisk kamp om ordens betydelse: vad som verkligen är liberalt, vad som egentligen är frihet.

Socialismen som idésystem kan också erhålla de mest olika innehåll och meningar alltefter klassen som står där bakom och uppställer den som lösen, som politiskt slagord. Vi såg redan i föregående kapitlet hur en proletärisk småborgarklass, om den upptar socialismens idéer, i dem inlägger en helt annan mening än det storindustriella proletariats. Ingen klass kan bygga upp sina tankar av annat än beståndsdelar av den verklighet den själv känner. Det som är främmande för dess erfarenhet och praxis förstår den inte och lämnar den obeaktat. Därför inlägger den i de av den upptagna idéerna och idealen de erfarenheter och önskningsar som framspringer ur dess eget läge.

Det är lätt begripligt att socialismen finner anklag och anhang långt utom den storindustriella arbetarklassen i Västeuropa. Socialismen betyder antikapitalism. Det socialistiska partiet bekämpar principiellt kapitalet som dödsfiende. Men överallt i världen härskar och förtrycker kapitalet. Överallt lider folk och klasser under dess herravälde, upphäver sig däremot och söker vältra det av sig. Socialismen blir därigenom deras gemensamma lösen, arbetarpartierna i Västeuropa blir deras naturliga bundsförvanter mot den gemensamma fienden. Detta gäller alltså inte

bara de på landet av kapitalet betryckta småbönderna, som vi redan behandlat. Det gäller också främmande världsdelar där kapitalet intränger som kolonialkapital och exploaterar landets hjälpkällor. "Socialismen" på Nya Seeland är inget annat än de därvarande böndernas och kapitalisternas politik till att göra det ockrande europeiska storkapitalet oskadligt och låta en egen inhemsk kapitalism fritt uppkomma. Också socialismen hos den äldre ryska intelligensen från narodnikernas tid, som fann sin fortsättning i det socialrevolutionära partiet bar karaktären av en mot exploatering genom det västeuropeiska kapitalet riktad bondesocialism.

Socialismen förfäktar alla nationers självbestämmanderätt mot allt förtryck och all exploatering och mot absolutismen. Därav kommer sig en stark sympati för socialismen bland förtryckta folk. Under ryska revolutionen lämnade de undertryckta nationaliteterna, exempelvis kaukasierna, betydande bidrag till den socialistiska dumafractionen. De revolutionära elementen i de orientaliska länderna finner, jagade ur sina egna land, förföljda av sina regeringar, i Västeuropa hjälp och handlingskraftigt understöd bara hos socialdemokratien. De kommer, om de också inte uppvisar ett spår av proletärisk karaktär, i ständig beröring med socialdemokraterna och övertar dessas slagord och lösen. De revolutionära klasserna i Orienten känner sig genom den gemensamma eller likartade fienden - de orientaliska despoterna är verktyg för det europeiska kapitalet - besläktade med den revolutionära klassen i Västern. Den liberala ideologin hos en klass, som i Västern redan länge härskat och befunnit sig i upplösningstillstånd, kan inte tjäna Österns uppåtstigande bourgeois till en hänsynslös, hänförd strid. Det kan bara socialismen, den mest frihetsivrande ideologin. Först efteråt, när de revolutionära klasserna träder närmare sina praktiska uppgifter, när de differentierar sig och blir medvetna om sina verkliga intressen, byter deras förkämpar om skinn och förvandlar sig från röda socialister till de moderataste liberaler.

Där en energisk strid mot ett absolutistiskt regemente är nödvändigt under en revolutionär epok, där träder den energiskaste klassen, proletariatet, i spetsen, och dess ideologi blir program för hela rörelsen. I Finland lever inget talrikt industriproletariat; folkmassorna består av småbönder. Men dessa sänder en talrik socialistisk fraktion till parlamentet. 40 % av väljarna röstar socialdemokratiskt, emedan bara socialismen lämnar garantier för en hänsynslös strid mot det tsaristiska förtrycket. Under andra förhållanden hade dessa bönder inte valt några socialister. Detsamma

gäller armenierna i turkiska parlamentet.

Av dessa fakta framgår att det vore missriktat att betrakta allt som bär namnet socialism såsom likartat. Socialdemokratins anhängare, medlemmarna av det socialdemokratiska partiet, utgör ingen enhetlig massa med överallt precis samma åsikter, idéer och önskemål. Olika klasser och grupper med delvis olika intressen står bakom detta ord och detta partinamn. Den temporära eller varaktiga gemensamheten i en del intressen för dem tillsammans, men de intressen som är olikartade eller rentav motsatta träder i strid med varandra. Denna intressestrid tar då formen av taktiska meningsskiljaktigheter inom partiet.

Visserligen har alla proletärer, alla exploaterade ett enda gemensamt huvudintresse att få kapitalismen störtad, att få socialismen genomförd, och därför kan det tyckas oriktigt att här tala om motsatta intressen. Men på samma sätt kan man säga att även borgaren, att varje människa har intresse av att få socialismen genomförd, då den kommer att medföra ett bättre, lyckligare liv för alla. Och ändå faller det oss inte in att därav sluta till en intressegemenskap mellan bourgeois och proletariat. Om vi talar om intressen som behärskar ögonblickets strider, så gäller det omedelbara intressen, sådana de beror på det speciella läget inom detta samhälle och sådana de uppenbarar sig för själen, vars idéer och åskådningar också bestämmas av det egna klassläget.

Sett på detta sätt utgör proletariatet, de förtryckta och exploaterades klass, som socialdemokratien betraktar som sitt rekryteringsfält och politiskt representerar, varken en skarpt avgränsad eller en överallt likformig samhällsgrupp. Man diskuterar om frågan huruvida de proletariserade småborgerliga lagren och de nedre lagren bland tjänstemännen hör dit. Faktiskt intränger partiet även där men med mycket större svårighet än bland industriarbetarna. Revisionismen lägger allt eftertryck på att alla förtryckta och missnöjda skall förena sig med oss. I Amerika diskuteras frågan vad proletariatet egentligen är. Och därvid har den åsikten förfäktats att de yrkeslärda arbetarna, som utgör det stora av Gompers ledda fackföreningsförbundet egentligen inte tillhörde det proletariat, som i kommunistiska manifestet uppmanas att ena sig, emedan de som yrkeslärda hantverkare uttränges av maskinen, har en företrädesställning att förlora och därför är reaktionärt sinnade. Denna uppfattning är en pendang till den fientlighet varmed dessa fackföreningsmän möter socialismen. I sin egendomliga formulering - att dessa arbetare förnekas äga

proletärnatur - innehåller den en riktig kärna: hur mycket som i detta fall ock kan skrivas på okunnighetens konto finnes dock bland själva industriarbetarna ännu betydande olikheter i de omedelbara intressena.

De grupper av industriproletariatet, som genom fasta organisationer tillkämpat sig en privilegierad ställning, högre lön och kortare arbetstid och utgör ett slags arbetararistokrati, känner inte samma starka behov av kapitalismens störtande som arbetarnas lägre lager. De har inrättat det rätt trevligt för sig inom det beståendes ram. De utgör en erkänd makt som underhandlar med kapitalister och politiker. Deras ideal är en långsam höjning till allt bättre livsvillkor. Deras åsikter närmar sig de småborgerliga, - deras läge motsvarar ju mellanståndets lägre lagere. Samhällets tekniska utveckling, som skapar den nödvändiga betingelsen för socialismen, känner de inte som sitt förnämsta proletariska intresse, utan de hotas ofta i sin privilegierade ställning av denna utveckling. Faktiskt uppträder de därför ofta reaktionärt. Att de engelska och amerikanska fackföreningsmännen utgör en sådan arbetararistokrati är allmänt känt. Försåvitt de nått politisk självständighet representerar de en moderat socialistisk arbetarpolitik, som inte vill veta något av klasskamp och revolution, som nöjer sig med inskränkt rösträtt vilken gör bara de bättre avlönade arbetarna till väljare och inte ställer sig i principiell motsättning till de borgerliga regeringarna. Deras socialism är "evolutionär", en lära om arbetarnas långsamma uppåtstigande och om de viktigaste produktionsgrenarnas långsamma nationalisering genom en etiskt-filantropisk statsmakt, - kort sagt den revisionistiska socialismen hos "Oavhängiga Arbetarpartiet", vilket politiskt representerar dessa lager.

Mer betydande är intressemotsättningarna mellan industriproletariatet och de proletariserade småborgarna och småbönderna. Vi har redan behandlat dessa motsättningar. Revisionismen representerar inom socialdemokratien dessa småborgerliga lagere intressen samt den yrkeslärda arbetararistokratins intressen gentemot intressena hos massan av det industriella proletariatet. Striden mellan de olika riktningarna inom socialdemokratien är inte bara en strid om åsikter, en själslig strid om vissa teoriers eller idéers riktighet, lika litet som de parlamentariska debatterna är en strid om den teoretiska sanningen. Liksom dessa är uttryck för en djupgående intressestrid mellan de stora samhällsklasserna, är de inre striderna inom socialdemokratien till stor del intressestrider - om än betydligt mindre djupgående - mellan de besläktade grupper som

tillsammans utgör proletariatet. Bara därigenom kan man också begripa den häftighet och lidelse varmed dessa strider föres.

Känsliga sinnen beröres ofta smärtsamt av denna häftighet varmed meningsskiljaktigheter utkämpas inom vårt parti, vilka kan stegras till faktisk personlig fiendskap. De är böjda för att lägga dessa "dåliga seder" personerna till last. Var är den tid, frågar de, då vi ännu samarbetade - som vänner och bröder? Den föregående utredningen kan ådagalägga att det inte är fråga om personliga brister. Socialdemokratiska partiet är inte, som vi i sentimentala drömmar gärna föreställer oss, en förening av vänner som arbetar för ett gemensamt mål som ett hjärta och en själ. Den är den politiska representanten för ett antal samhälligt besläktade lager, som enar sig i sina gemensamma intressen för att gemensamt föra striden mot den gemensamma fienden och därför måste skjuta sina olikheter och motsatser åt sidan än så länge, varvid emellertid varje särskild del av detta förbund söker bringa sitt speciella intresse till gällande kraft och privilegierad ställning.

I sitt verk om den revolutionära tidningslitteraturen i Frankrike 1789-94 säger Cunow:

"Parti och klass har olika utveckling- och verksamhetsbetingelser. I klassens karaktär ligger det att allt skarpare utarbeta sina specifika egenskaper och avstänga sig mot andra klasser som en självständig grupp. Partiet är däremot hänvisat till att söka komma politiskt till gällande och i detta syfte utvidga sin anhängarskara så mycket som möjligt, att städse ha i åtanke att göra nya landvinningar för att få en så stark representation som möjligt på de ställen där de politiska frågorna avgöres. Men denna strävan kommer alldeles av sig själv varje mot den bestående statsordningen kämpande parti att samla omkring sig om möjligt alla med denna ordning missnöjda element och söka en gemensam stridsplattform för dessa utan hänsyn till deras klassanhörighet. Följden är alltid att ett sådant parti sätter i förgrunden sina anhängares gemensamma politiska fordringar och skjuter i bakgrunden de sociala fordringarna, vilka inom de enskilda delarna av anhängarskaran skulle kunna framkalla inre tvistigheter."

För socialdemokratin gäller detta bara delvis. Även den söker att samla så många missnöjda som möjligt omkring sig. Men inte så att förstå som om den skjuter proletariatets speciella klassfordringar i bakgrunden.

Därför är den ju också mer än ett rent politiskt parti. Den är samtidigt en medveten klassorganisation. Som sådan har den andra än parlamentariska stridsmedel till sitt förfogande, och vid dessa stridsmedel gäller varje industriarbetare mer än en småbonde, gäller en stor organiserad massa i en viktig huvudfabrik mer än lika många splittrade arbetare i småfabriker. De politiska frågorna avgöres nämligen inte alla i parlamentet eller vid valurnan.

Men inte heller i den politiskt-parlamentariska striden, sättes proletariatets speciella klassintressen i bakgrunden för att därigenom vinna alla missnöjda klasser. I den strid som föres av alla de exploaterade samfund måste industriproletariatets intressen ha ledningen, befalla över den gemensamma aktioner. Det kan inte vara annorlunda, redan därför att blott dessa intressen täcker sig med den ensamt verkliga och möjliga utvecklingen och därför med utsikt om varaktig framgång kan förfäktas. De övriga exploaterade klasserna måste följa efter. Deras eget speciella intresse kan inte fullkomligt genomföras, emedan det strider mot den faktiska utvecklingen. Ett parti, som låter föra sig därav råkar in i en reaktionär, förtäckt kapitalistisk politikens återvändsgränd. Blott så mycke av dessa intressen kan genomföras, som sammanfaller med proletariatets intresse. Den enda rationella hållningen för dessa klasser i den politiska kampen består i att följa industriproletariatet, sluta sig till det, men överlåta ledarskapet åt den såsom den energiskaste och hänsynslöst revolutionära klassen.

Först i och därmed träder den revisionistiska taktikens verkliga karaktär i dagen. Om partiet antar programkrav, som förfäktar de småborgerliga lagrens intressen i motsats till industriproletariatets, så betyder det, att de småborgerliga intressena får ledningen i stället för de proletariska, att de småborgerliga klasserna bestämmer partiets karaktär. Ett partis karaktär beror inte på dess namn och inte ens på karaktären av dess medlemmar utan på de intressen som bestämmer dess politik. Om exempelvis socialdemokratiska partiet började förfäktas bondeskydd och agrartullar, så skulle det bli ett bondeparti, som proletariatet följer efter i släptåg, och därigenom uppgiva sin revolutionära med samhällsutvecklingen sammanfallande karaktär.

Vetenskapens roll

Socialismen kallades ovan proletariatets klassideologi. Den är emellertid något än mer, något ytterligare, varigenom den kommer i motsättning till andra klassideologier. I slutet av andra kapitlet klargjordes redan, vad som skiljer teori och praktik i den proletariska klasskampen från alla föregående dylika. Proletariatets idéer och åskådningar vilar på en samhällsvetenskap som sätter det i stånd att på förhand bestämma andras handlingar och följderna av egna handlingar. Under det tidigare ideologierna var omedvetna och därför överspända reflexer av det samhälliga läget är socialismen en klart vetenskaplig lära. Motsatsen mellan ideologi och vetenskap, som båda är abstrakta, allmänna uttryck för den konkreta verkligheten, består däri, att en ideologi är ett omedvetet förallmänligande, vid vilken den motsvarande verkligheten gått förlorad för medvetandet, medan vetenskapen består bara av medvetna förallmänliganden och dess satsar otvetydigt återspeglar den verklighet varifrån de hämtats. Ideologin är därför huvudsakligen en känslsak, vetenskapen en förstånds-sak. Ideologin uttrycker den spontana driften, den omedvetna lidelsen, det omedelbart kända intresset, vetenskapen den medvetna insikten, det klart insedda intresset. Vetenskapen tillåter arbetaren vid sina handlingar låta bli att längre bestämma sig bara av den omedvetna driften och den omedelbara känslan, utan genom den vetenskapliga insikten om de vidare sammanhängen.

Vi har i förestående kapitel uppvisat, huru meningsskiljaktigheterna rörande taktiken, fast vetenskapen anvisar en säker och rak väg för vårt handlande, dock inte kan uppfattas som blott följer av bristande insikt. De är lika väl som socialismen själv följer av de materiella förhållandena. De är nödvändiga följer av kapitalismens olika utvecklingsgrader i olika trakter och produktionsfärer, följer av den kapitalistiska utvecklingens dialektiska karaktär, följer av intresse-motsatser inom de arbetande klasserna själva. De har därigenom en naturnödvändig karaktär. Våra partistrider beror inte på de enskilda partivännernas goda eller dåliga vilja. I den kommer de inre motsatsförhållandena mellan de olika samhällslager, som spelar en roll inom partiet, till synes.

Men detta betraktelsesätt behöver ej leda oss till en fatalistisk uppfattning, så att vi skulle vara tvugna att utstå dessa tvister, dessa intressestrider som något ofrånkomligt utan att ha förmåga att utöva inflytande på dem. Detta betraktelsesätt gäller bara försåvitt vi överallt antog klasse-

ernas handlande bero på det omedelbart spontant uppfattade intresset, försåvitt således en medveten samhällsvetenskap saknas. Men detta gäller inte längre helt och hållet för det socialistiska proletariatet. Arbetarklassen bestämmas inte längre vid alla sina handlingar av det omedelbart kända intresset, utan även av dess insikt om sina djupare, varaktiga, bara genom vetenskapen utforskbara intressen. Den behärskas inte som andra klasser bara av en blind känsla, utan också av det medvetna förnuftet. Detta är förhållandet i dess högre grad, ju mer teoretiskt genombildad den är, ju mer den förstår den socialistiska teorin.

Detta är teorins roll i arbetarrörelsen att den löser viljan ur den omedelbara instinktmässiga driftens allmakt och bringar den in under den medvetet förnuftiga insiktens värde. Den teoretiska förståelsen höjer arbetaren över det omedelbara inskränkta intressets inflytande och sätter honom i stånd att låta bestämma sig av socialismens varaktiga intresse vid sitt handlande. Alla tendenser, som för proletariatet bort från den riktiga vägen till målet, delvis kastar det tillbaka i borgerliga åskådningar och in på reaktionära, utsiktslösa vägar som gör dess strid svårare och långsammare, de är dess maktlösare, dess inflytelseslösa, ju bättre arbetarna förstår den socialistiska teorin, marxismen. Om vi ser att verkningarna av en facklig arbetararistokrati är mycket svagare i Tyskland än i England, så ligger orsaken till stor del i de tyska arbetarnas teoretiska skolning.

Här finns alltså medlet att få de inre motsättningarna inom den exploaterade klassen att så litet som möjligt sätta arbetarrörelsens enhällighet i fara. Den teoretiska upplysningen, en propaganda som fäster arbetarnas tankar från deras speciella intressen på de allmänna sammanhängen i samhället, kommer att minska motsättningarna, genom förnuft behärska lidelsen och förta tvistigheterna en del av deras skärpa. Teoriens idkande, iakttagande av socialismens vetenskapliga grundval skall mest av allt bidra till att ge rörelsen en lugn, säker gång, att förvandla den från omedveten drift till insiktsfulla människors medvetna gärning.

Anmärkningar:

[1] Vi svenskar behöver inte gå så långt för att återfinna det av Pannekoek skildrade dubbelspelet. Episoden med Åkarpsslagen på riksdagen 1913 är belysande. Regeringen föreslår dess "humanisering", som den antar första kammaren skall förkasta. Efter det detta skett, röstar liberalerna i andra kammaren för socialisternas förslag om lagens fullständiga avskaffande. Vilket hjältemod! Öv. anm.

[2] Två omständigheter som i Sverige i många fall rent av premierar, socialistiskt sett, lägre kvalificerades val är bostadsbandet och första kammarens valbarhetscensur. Fallen varmed detta påstående kunde belysas ligger i så öppen dag att man ej behöver speciellt hänvisa till dem. Öv. anm.

[3] 'De frisinnade' (die Fortschrittlichen, der Freisinn) motsvarar ungefär våra radikala liberaler. De står till vänster om nationalliberalerna, som utgör den tyska liberalismens kärntrupper och vilkas värdiga efterapare de svenska staaffliberalerna är. Öv. anm.

Noter:

[1*] Vid de senaste valen i Amerika röstade arbetare och småborgare som massa för de stora trusternas parti, emedan de sade sig, att deras omedelbara intresse av god konjunktur berodde på att trustherrarna segrade.

[2*] Sälunda yttrade nyligen på fackföreningssekreterarnas sjätte internationella konferens det franska ombudet Yvetot: "Arbetarrörelsen har inget att göra med de politiska partierna. Under de sista åren har vi sett personer som bara begagnat sig av arbetarklassen för att komma i höjden, - och då de så nått sitt mål, förrådde de arbetarklassen."

[3*] Handelsbiträden som själv räknar sig till bourgeoisen, hör på grund av sin proletäriska lön inte dit, utan utgör det inskränktaste proletärlagret.

Kommentarer:

[A] I den svenska översättningen har ordet "här" (underförstått: "i Tyskland") ersatts av "i Tyskland och Sverige" - MIA.